

MAGYARORSZÁG, 2008

KÖZPONTI
STATISZTIKAI HIVATAL

**MAGYARORSZÁG,
2008**

Nyilvántartási szám: J/9600

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

MAGYARORSZÁG, 2008

Budapest, 2009

© Központi Statisztikai Hivatal, 2009

ISSN: 1416-2768

A kiadvány a 2008. évi, előzetesnek tekintendő adatok alapján készült. Néhány területen még nem álltak rendelkezésre az elmúlt évre vonatkozóan adatok, ez esetben, a korábbi évek gyakorlatának megfelelően, a rendelkezésre álló legfrissebb éves adatokat használtuk. A nemzetközi adatok forrását jellemzően hivatalos nemzetközi szervezetek (ENSZ, Eurostat, IMF, OECD) adták.

A kézirat lezárásának időpontja: 2009. május. 15.

Felelős kiadó: Dr. Pukli Péter

Tartalom

Népesség, népmozgalom	7
Foglalkoztatottság, munkanélküliség.....	13
Jövedelem – fogyasztás.....	17
Keresetek.....	17
Pénzbeli társadalmi jövedelmek	19
A háztartások pénzügyi vagyona.....	20
Fogyasztás.....	23
Fogyasztói árak.....	24
Életkörülmények.....	27
Lakás.....	27
Egészségügy	28
Szociális gondoskodás	30
Jog- és közbiztonság.....	35
Oktatás, tudomány, kultúra	39
Iskolázottság, oktatás, képzés	39
Kutatás, fejlesztés, innováció.....	42
Kultúra	44
Gazdasági folyamatok	47
Nemzetközi gazdasági események	47
Makrogazdasági folyamatok Magyarországon.....	49
Beruházás	53
Külföldi működőtőke-befektetések.....	55
Fizetési mérleg, külföldi adósságállomány.....	57
Külkereskedelmi forgalom.....	59
Államháztartás és alrendszerei.....	63
Ágazati teljesítmények.....	67
Mezőgazdaság.....	67
Ipar	69
Építőipar.....	72
Szállítás.....	73

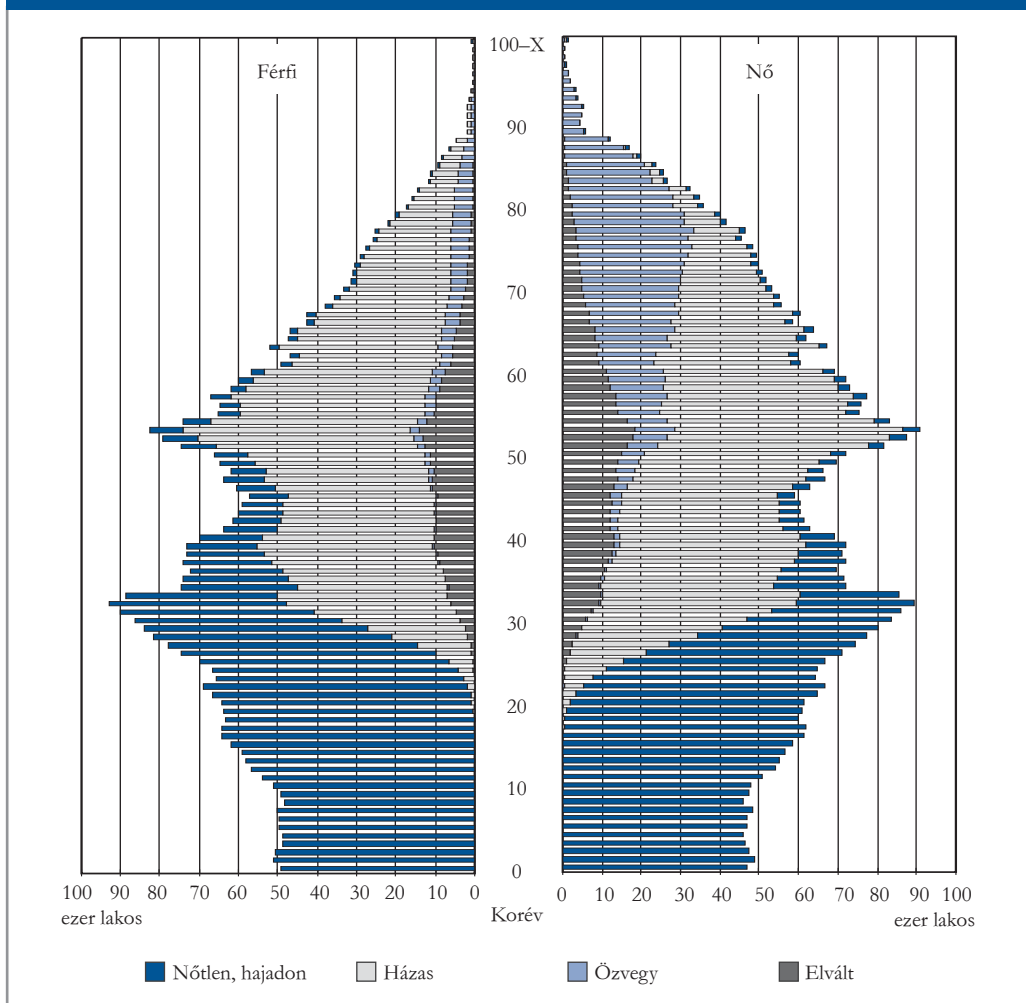
Távközlés, internet	76
Kiskereskedelem	78
Turizmus, vendéglátás	79
Energia.....	83
A környezet állapota és védelme.....	85
Ábrák jegyzéke.....	89
Táblák jegyzéke.....	91

Népesség, népmozgalom

2009. január 1-jén az ország népességének lélekszáma 10 millió 31 ezer fő volt, ezen belül 4 millió 761 ezer férfi és 5 millió 270 ezer nő. Ezer férfira 1107 nő jutott. A népességszámot meghatározó népmozgalmi folyamatok közül a születések száma emelkedett, a halálozásoké csökkent. Emellett a nemzetközi vándorlás

pozitív egyenlege meghaladta az egy évvel korábbit. A házasságkötések száma tovább mérséklődött, a válásoké gyakorlatilag változatlan maradt. A partnerkapcsolati formák átalakulását jelzi, hogy a házasságon kívüli születések aránya tovább nőtt, bár a gyermekek nagyobb része változatlanul házasságból születik.

1. ábra. A népesség száma nem, életkor és családi állapot szerint, 2008. január 1.

A népesség **életkor szerinti összetételében** folytatódta a már hosszabb idő óta tartó változások. A korösszetételt leíró korfát 40 éves kor alatt férfibtöbbség, a 40–44 évesek között fokozatos kiegyenlítődés, 45 év felett pedig növekvő nőbőbbség jellemzi. A születésszám alakulásával összefüggésben az ezredfordulótól az óvodáskorúak és az általános iskolás korúak száma jelentősen csökkent (12, illetve 17%-kal), a bölcsődéskorúaké enyhén (közel 2,5%-kal) emelkedett. A gazdaságilag aktív korúak (15–64 évesek) száma alig változott a 2001–2008 közötti időszakban, a 64 évnél idősebbeké több mint 6%-kal nőtt. A 65 éves és idősebb népesség aránya 2006 óta meghaladja a 0–14 éves népességét. 2009. január 1-jén száz gyermekkorú lakosra 110 időskorú jutott.

2008-ban is folytatódott az **együttélési formák** hosszú évek óta tartó átalakulása. Ez egyrészt a házasságban élők számában bekövetkező folyamatos csökkenést jelentette, másrészt a nőtlen, illetve a hajadon családi állapotúak arányának számottevő növekedését. 2000 óta a 15 éves és idősebb népesség körében a nőtlenek, valamint a hajadonok aránya 26,4-ről 31,7%-ra, az elvált családi állapotúaké 9,3-ről 10,5%-ra emelkedett. A házasságban élők aránya ezzel párhuzamosan több mint 6 százalékponttal csökkent. A népesség kevesebb, mint fele (46,5%) házas.

Az átalakulás egyik jellemzője az élettársi kapcsolatban élők számának és arányának jelentős növekedése. A népszámlálások és a 2005. évi mikrocenzus adatai szerint a 15 éves és idősebb népességből 1990-ben 250 ezren, 2001-ben 600 ezren, 2005-ben pedig már több mint 740 ezren választották ezt az együttélési formát. Arányuk az adott korcsoporton belül 15 év alatt 3-ról 8,7%-ra emelkedett.

2008-ban 40 100 **házasságkötésre** került sor, ez az egy évvel korábbinál 1,8%-kal, a két évvel korábbinál 9,9%-kal volt kevesebb. A házasságra lépők átlagos életkorában folytatódott az idősebb korosztályok felé való eltolódás, az ezredforduló óta átlagosan három évvel idősebben házasodnak a nők és a férfiak.

A **válások** számában – az elmúlt évekhez hasonlóan – érdemi változás nem következett be, 2008-ban 25 300 házasságot bontottak fel a bíróságok, közel annyit, mint egy évvel korábban. Az elváltak korosz-

szétételében lassú eltolódás figyelhető meg, a válások későbbi életkorra tevődnek át, aminek háttérében a házasságkötések idősebb korra való átcsúszása áll, emellett arra is utal, hogy a hosszabb ideje fennálló házasságok esetében növekszik a válások gyakorisága.

A **születések száma** 1998-ban került először 100 ezer alá, és azóta is alatta van. A 2003. évi mélypontot követő három évben tapasztalt lassú emelkedés után 2007-ben újabb csökkenés következett be. 2008-ban 99 200 gyermek jött világra, ami 1600 újszülöttel, 1,6%-kal több, mint az előző évi, de kisé elmarad a két évvel korábitól. Az élveszületések ezer lakosra jutó száma a 2007. évi 9,7-ről 9,9-re nőtt. Ez az arányszám megegyezik a két évvel korábbival, és magasabb, mint az utóbbi évtized többi évében volt. A születésszám alakulására már hosszú évek óta a tanulási idő meghosszabbodása, a későbbi önállósodás, illetve az együttélési formák változása gyakorol hatást.

A szülő nők korcsoportjait vizsgálva új jelenség, hogy kismértékben emelkedett a tizenévesek és 1990 óta először a 20–24 éves nők termékenysége. Összességében azonban az összes gyermek alig több mint ötöde született 25 éven aluli fiataloktól. A gyermekvállalás a 25–29, illetve a 30–34 éves korosztályok esetében a leggyakoribb, ez utóbbiak esetében az elmúlt öt évben 22%-kal nőtt ennek mértéke. Összességében továbbra is megfigyelhető a 30 év feletti nők termékenységének lassú növekedése, ennek eredményeként 2008-ban a születések közel 48%-a származott ebből a korosztályból, szemben a 2000. évi 25%-kal. A szülő nők főbb korcsoportjait tekintve egyedül a legtermékenyebb korúak, a 25–29 évesek termékenysége nem nőtt az elmúlt évben.

A házasságon kívül született gyermekek arányának emelkedése összefügg a partnerkapcsolati formák változásával. A hivatalos népmozgalmi statisztikák történetében 2008-ban volt a legmagasabb ennek a mutatónak az értéke, a gyermekek 39,5%-a házasságon kívül jött világra, szemben a 2007. évi 37,5%-kal. A tavalyi születési többletet teljes egészében a házasságon kívül született gyermekek számának növekedése okozta, mivel a házasságból született gyermekek száma és aránya tovább csökkent.

Az élveszültek között a 2500 grammon aluli újszülöttek aránya 2004 óta gyakorlatilag nem változott, az elmúlt évben 8,3% volt, szemben a 2007. évi 8,2%-kal.

A **termékenység színvonala** 2008-ban kissé javult az előző évihez képest, és megegyezett a két évvel korábbival. A 2008. évi termékenységi szint mellett száz nő élete folyamán 135 gyermeket hozna világra, szemben a 2007. évi 132-vel. A népesség utánpótlására, lélekszámának hosszabb távú fenntartására átlagosan 210 gyermekre lenne szükség, vagyis az egyszerű reprodukció a tavalyi termékenységi viszonyok között sem biztosított.

A **terhességmegszakítások** hosszabb ideje tartó csökkenő irányzata 2008-ban megtorpant. A 2008. évi 44 300 művi vetélés 1%-kal, mintegy 430 műtéttel haladta meg az egy évvel korábbit. A beavatkozások gyakoriságának növekedése a 25 év alatti és a 40 év feletti nőket érintette.

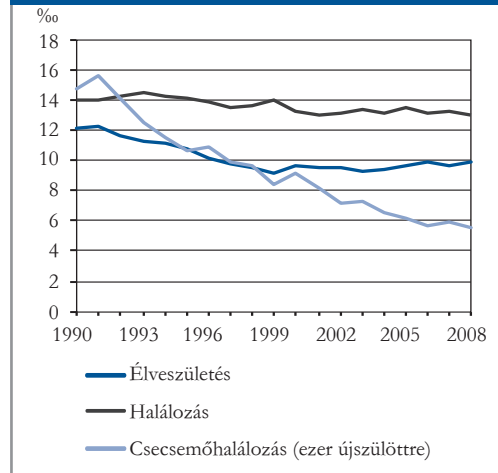
Az 1990-es évek elejétől megfigyelhető folyamat a **halálozások** számának alapvetően csökkenő, de ingadozásokkal megszakított trendje. Az 1993. évi 150 ezer főt meghaladó halálozás a második világháború óta a legmagasabb érték volt, innen indult meg a csökkenés, amit egy-egy évben enyhe emelkedés szakított meg. A 2008. évi 130 ezres halálozás nemcsak az előző évihez képest jelent javulást (2,2%), de az elmúlt 32 év legalacsonyabb értéke is egyben. A mérséklődéshez hozzájárulhatott az influenzajárvány és a tartós kánikula elmaradása.

A halálozások aránya 2008-ban 13 ezreléket tett ki, ami 0,2 ezrelékponttal kevesebb az előző évinél. Ezen belül a férfiakat 0,4 ezrelékpontos javulás jellemezte (13,9 ezrelék), a nőknél ez 0,1 ezrelékpont volt (12,1 ezrelék). A 30 év feletti férfiak valamennyi korcsoportjában csökkent a halandóság, a többiben megegyezett az egy évvel korábbival. A nők 60–64 éves és 85–89 éves korcsoportjában következett be kismértékű növekedés.

Az egyéves kor betöltése előtt meghalt csecsemők száma 577-ről 555-re csökkent. A **csecsemőhalálzási** arányszám 2008-ban az eddigi legalacsonyabb, 5,6 ezrelék volt, 0,3 ezrelékponttal alacsonyabb az egy évvel korábbinál. A fűcsecsemők változatlan halandósága mellett a leány újszülötteké jelentősen, 11%-kal javult,

ami a nemek közötti különbségek növekedését eredményezte. Az elmúlt évben tízezer újszülött fiú közül 62, a leányok közül 50 hunyt el egyéves kora előtt.

2. ábra. Ezer lakosra jutó élveszületés és halálozás

Magyarországon 1981 óta haladja meg a halálozások száma a születéseket, ami a népesség természetes fogyását eredményezi. Ennek nagyságát az 1990-es évek eleje óta részben ellentételezi a nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege. 2008-ban csökkent a természetes népességfogyás üteme, a halálozások száma 30 800-zal haladta meg a születéseket, szemben a 2007. évi 35 300-zal. Emellett az elmúlt évben nőtt a nemzetközi vándorlásból adódó népességnyeresség, 14 600 főről 16 800 főre. A természetes fogyás mintegy 4500 fővel kevesebb, a nemzetközi migrációból származó nyereség pedig 2200-zal több volt az egy évvel ezelőttnél. Mindezek következtében a népesség tényleges fogyása a 2007. évi 20 800 főről 14 ezerre csökkent.

Az elmúlt évben a **belföldi vándorlások** száma 428 ezer volt, 86 ezerrel, közel 17%-kal maradt el a 2007. évitől. Ezen belül az állandó vándorlások száma 3,5%-kal, az ideigleneseké¹ 30%-kal volt alacsonyabb az egy évvel korábbinál.

¹ Az ideiglenes vándorlások számában az 1992. évi LXXVI. törvény alapján azok is szerepelnek, akik bizonyos időtartam után nem hosszabbították meg tartózkodási helyüket, és emiatt az automatikusan megszűnt. Ez az időtartam a 2005. évi CLXXVIII. törvény szerint 2006-tól két évről öt évre módosult. A változás hatása először 2008-ban jelentkezett. Ekkor maradt el először a 2006-ban létesített tartózkodási helyeknek a megújítás hiányában történő megszüntetése.

1. tábla. Főbb népmozgalmi adatok régiók szerint, 2008

Régió	Élveszületés	Halálozás	Természetes fogyás (-)			Tényleges szaporodás, fogyás (-)
				Belföldi	Nemzetközi	
				vándorlási különbözet		
Közép-Magyarország	10,5	12,2	-1,6	8,0	2,9	9,2
Közép-Dunántúl	9,5	12,5	-3,0	0,4	1,0	-1,6
Nyugat-Dunántúl	9,0	12,6	-3,7	2,4	1,3	0,0
Dél-Dunántúl	8,9	13,4	-4,4	-3,6	1,3	-6,7
Észak-Magyarország	9,9	14,0	-4,1	-7,8	0,8	-11,1
Észak-Alföld	10,3	12,8	-2,5	-6,1	1,5	-7,1
Dél-Alföld	9,0	13,8	-4,7	-2,9	1,4	-6,2
Ország összesen	9,9	13,0	-3,1	-	1,7	-1,4

(ezer lakosra)

Az elmúlt másfél évtizedben az országon belüli migráció egyik meghatározó eleme a Budapestről való elvándorlás volt, ami csökkenő tendenciát mutatott. Ez változott meg 2007-ben és 2008-ban, amikor Budapest belföldi vándorlási egyenlege pozitív lett: mindkét évben 5900 fővel nőtt a főváros népessége. Emellett a többi városban is kismértékű vándorlási többlet jelentkezett, míg a községekben – az ideiglenes vándorlás miatt – negatív a vándorlási mérleg. A régiók közül Közép-Magyarország belföldi vándorlási többlete emelkedik ki, ezen kívül Közép- és Nyugat-Dunántúlt szintén pozitív vándorlási egyenleg jellemezte. A többi régió belföldi vándorlási veszteséget szenvedett el, a legnagyobb mértékben Észak-Magyarország és Észak-Alföld népességmentartó ereje gyengült, ez 2008-ban 9600 és 9300 főt tett ki.

Az előző három évhez hasonlóan 2008-ban is az ország valamennyi régiójában pozitív volt a **nemzetközi vándorlás** egyenlege, ezen belül a legmagasabb továbbra is Közép-Magyarországon, 8300 fővel. A központi régióon kívül Észak-Alföld, Dél-Alföld, valamint Nyugat-Dunántúlt számít vonzó területnek. Észak-Alföldön jelentős mértékben nőtt a nemzetközi vándorlásból eredő nyereség elérte a 2300 főt.

A régiók közül egyedül Közép-Magyarországon nőtt a népesség tényleges száma a múlt év folyamán: 26 800 fővel, 2100 fővel meghaladva a 2007. évit. Nyugat-Dunántúlon a természetes fogyást a migráció pozitív egyenlege kiegyenlítette. A többi régióban csökkent a népesség tényleges száma, leginkább Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön.

Magyarországon az **érvényes tartózkodási engedéllyel rendelkező külföldiek** száma 2009. január 1-jén 184 500 fő volt, 5,6%-kal, 9800 fővel több, mint egy évvel korábban. A külföldi állampolgárok jelenleg az ország lakosságának 1,8%-át teszik ki. Közöttük fele-fele arányban vannak a nők és a férfiak. A külföldiek döntő hányada továbbra is Európából, ezen belül is Romániából, Ukrajnából, Szerbiából és Németországból érkezett. A külföldiek 41%-a Budapesten, 38%-a a többi városban, 21%-a községekben él. A bevándorlók átlagos életkora alacsonyabb, mint a honos népességé, közöttük a legnagyobb számban és arányban a 20–39 évesek vannak, arányuk a Magyarországon tartózkodó külföldiek körében 52%.

2007-ben 8442 fő kapott **magyar állampolgárságot**, egy évvel korábban 6172 fő. Az állampolgárságot kapott személyek 72%-a korábban román állampolgár volt, 9–10%-uk szerbia-montenegrói és ukrán.

2008-ban Magyarországon az európai uniós országokhoz viszonyítva továbbra is alacsony a születési arányszám, miközben az egyik legmagasabb a halálozási ráta, és ez együttesen eredményezi, hogy a természetes fogyás mértéke Bulgáriát és Lettországot követően a harmadik legmagasabb volt. Az unió további öt országában mérhető természetes népességfogyás, amit – Bulgária, Lettország és Litvánia kivételével – a nemzetközi vándorlásból adódó népességnyeresség kisebb vagy nagyobb mértékben ellensúlyoz. Összességében a 27 uniós tagállam közül hétben, köztük Magyarországon csökkent a népesség tényleges száma 2008-ban.

2. tábla. Egyes uniós országok fontosabb demográfiai arányszámai, 2008

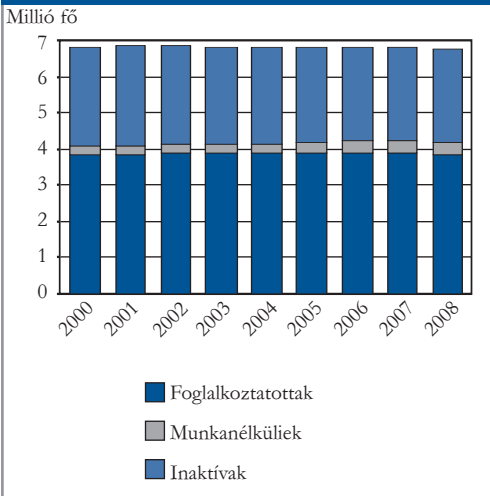
(ezer lakosra)

Ország	Élveszületés	Halálozás	Természetes szaporodás/fogyás	Nemzetközi vándorlási különbözet	Tényleges szaporodás/fogyás (-)
EU-27 átlaga	10,8	9,7	1,1	3,3	4,4
Írország	18,1	6,1	12,0	14,1	26,1
Szlovénia	10,0	9,1	0,9	12,6	13,5
Spanyolország	11,0	8,7	2,3	10,2	12,5
Olaszország	9,6	9,8	-0,2	8,1	7,9
Nagy-Britannia	13,0	9,3	3,6	3,3	6,9
Franciaország	12,9	8,4	4,5	1,0	5,5
Észtország	12,2	12,8	-0,6	0,1	-0,4
Magyarország	9,9	13,0	-3,1	1,7	-1,4
Németország	8,3	10,3	-2,0	0,1	-1,9
Lettország	10,8	14,0	-3,2	-1,1	-4,3
Litvánia	10,5	13,2	-2,6	-2,1	-4,8
Bulgária	9,4	14,2	-4,8	-0,2	-5,0

Foglalkoztatottság, munkanélküliség

2008-ban a munkaerőpiacon számottevő változások következtek be: az előző évhez képest a foglalkoztatottak száma és aránya jelentős mértékben csökkent, miközben a munkanélküliek érezhetően nőtt. Ez egyben azt is jelentette, hogy az uniós országok viszonylatában hazánk munkaerő-piaci pozíciója romlott. Az országon belüli regionális különbségek továbbra is szignifikánsak, és egyre növekvő mértékűek. A 15–64 éves népességben belül a **foglalkoztatottak száma** átlagosan 3 millió 849 ezer volt, 48 ezer fővel (1,2%-kal) kevesebb, mint az előző évben. A csökkenéshez hozzájárult a nyugdíjmegállapítási jogszabályok változása miatt a nyugdíjbavonulás előrehozása. A **munkanélküliek** 329 ezer fős létszáma 17 ezerrel volt magasabb a 2007. évinél. A munkanélküliségi ráta 2008-ban 7,9%-ot tett ki, ami 1998 óta a legmagasabb érték. A gazdaságilag aktív (foglalkoztatott vagy munkanélküli) 15–64 éves népesség száma mindezek következtében 31 ezerrel (0,7%-kal), 4 millió 178 ezer főre csökkent.

3. ábra. A 15–64 éves népesség megoszlása

A 15–64 éves népesség foglalkoztatási rátája 56,7% volt, az ezredfordulón mértnél 0,7 százalékponttal maga-

sabb, azonban a 2006. és 2007. évitől egyaránt 0,6 százalékponttal elmaradt. A foglalkoztatottság színvonala nemzetközi összehasonlításban alacsony, az ezredforduló óta az EU-27 átlagához képest a hazai foglalkoztatás lemaradása (6,2 százalékponttól 9,2 százalékpontra) nőtt. Ezen belül az utolsó évben 1,1 százalékpontos romlás következett be. 2007-ben a magyar foglalkoztatási rátánál a lengyelországi és a máltai is alacsonyabb volt, tavaly már csak ez utóbbi. Az uniós viszonylatban igen alacsony foglalkoztatási arány háttérben az alapfokú iskolai végzettségük kedvezőtlenebb munkavállalási esélye húzódik meg, közülük 27% volt foglalkoztatott, szemben az uniós 48%-kal. A középfokú, illetve felsőfokú végzettségűek körében az uniós átlaghoz képest kisebb (7,3, valamint 4,4 százalékpont) volt az elmaradás 2008-ban.

Az alacsony foglalkoztatási színvonalban szerepet játszik, hogy az atipikus munkavállalási formák kevésbé elterjedtek hazánkban. A részmunkaidőben, illetve a határozott idejű munkaszerződéssel foglalkoztatottak aránya 2008-ban 4,3%-ot tett ki, ami a cseh értékkel megegyező. Az EU-27 átlaga 17,6% volt, ezen belül a legmagasabb Hollandiában (46,8%). Határozott idejű szerződéssel dolgozott a 15–64 éves foglalkoztatottak 7,8%-a, ami félszázalékpontos növekedést jelent az egy évvel korábbihoz képest (az uniós átlag 14,0%).

A foglalkoztatottak **nemek szerinti összetétele** 2008-ban jelentősen változott, a foglalkoztatott férfiak száma 33 ezerrel lett kevesebb egy év alatt, a nők kisebb mértékben, 15 ezerrel csökkent. Száz foglalkoztatott közül 54 férfi és 46 nő. A férfiak foglalkoztatottsági rátája 63,0%, a nőké 50,6% volt.

A **foglalkoztatás ágazati szerkezetében** 2008-ban a szolgáltatási ágak súlya úgy nőtt, hogy a szektorban foglalkoztatott 15–64 évesek létszáma gyakorlatilag nem változott, miközben az ipari szektorban és a mezőgazdaságban kissé mérséklődött. Az ipari ágazatokban egy év alatt 35 ezres, a mezőgazdaságban 9 ezres létszámcsökkenés következett be.

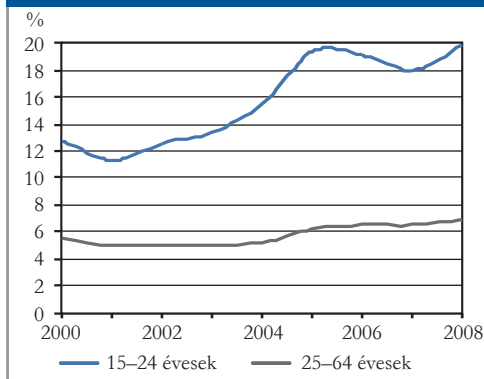
A foglalkoztatottak döntő hányada, 88%-a alkalmazottként dolgozik. Arányuk az előző évhez képest

kismértékben emelkedett, az egyéni és társas vállalkozóként dolgozóké nem változott. Ez utóbbiak a foglalkoztatottak 11,9%-át tették ki. A szövetkezeti tagok és a segítő családtagok marginálisnak tekinthető száma és aránya az elmúlt években folyamatosan csökkent, 2008-ban részesedésük együttesen 0,4% volt.

A **munkanélküliek számát** az ezredfordulót követő években növekedés és csökkenés egyaránt jellemezte. A múlt évben 2000-hez viszonyítva 66 ezerrel, az előző évhez képest 17 ezer fővel lett több a munkanélküliek száma. A munkanélküliségi ráta 7,9% volt, 0,5 százalékponttal magasabb, mint 2007-ben. Ezen belül a női munkanélküliség egy év alatt 7,7-ről 8,1%-ra, a férfiaké 7,2-ről 7,7%-ra emelkedett. Nemzetközi összehasonlításban Magyarország a magasabb munkanélküliségi rátájú országok között található. A munkanélküliség szintje Görögorszáéhoz, Lettorszáéhoz és Németorszáéhoz hasonló, miközben sokkal alacsonyabb, mint Spanyolországban (11,4%) és Szlovákiában (9,5%). Az EU-27 átlaga 7,1%-ot tett ki.

2008-ban az összes korcsoportot növekvő munkanélküliség jellemezte. Közülük leginkább a 15–24 éves fiatalok helyzete kedvezőtlen. A korcsoporthoz tartozó munkanélküliek száma és aránya egy év alatt jelentős mértékben nőtt, ez utóbbi 18,0%-ról 19,9%-ra emelkedett. Munkához jutási esélyeiket csökkenti, hogy minden harmadik fiatal csupán alacsony szintű végzettséggel rendelkezik, és körükben sokkal magasabb a tartósan, legalább egy éve állás nélküliek aránya.

4. ábra. A munkanélküliségi ráta alakulása

A tartósan, legalább egy éve állás nélkül lévők aránya a munkanélküliek közel felét (48,4%) teszi ki. A tartósan munkanélküliek száma az előző évihez képest 5,6%-kal nőtt, aminek hátterében a legalább két éve munka nélkül lévők számának 13%-os növekedése áll. (A tartósan munkanélküliek többsége csak alacsony végzettséggel vagy érettségig nem adó középfokú végzettséggel rendelkezik.)

2008-ban az **üres álláshelyek** száma – az előző évhez képest – mérséklődött és átlagosan 35 ezer fő körülire tehető, ami 6,9%-os csökkenést jelent. Az összes álláshely 1,3%-a volt betöltetlen 2008-ban, szemben a 2007. évi 1,4%-kal. Ezen belül a versenyszférában következett be nagyobb mértékű csökkenés, az összes visszaesés háromnegyede itt realizálódott. A költségvetés területén 7,1%-kal kevesebb üres álláshely volt, mint egy évvel korábban. Az éven belül a IV. negyedévben volt a legrosszabb a helyzet: a munkaerő-kereslet 21%-kal csökkent az előző év azonos időszakához képest, ami teljes egészében a versenyszférát, azon belül is leginkább a feldolgozóipar ágazatait érintette. A munkaerő iránti jelentősen csökkenő kereslet az elmúlt évektől eltérően már nemcsak a szakképzetlenek esélyeit rontotta, hanem a szakképzettséggel rendelkezőket is.

A munkaerőpiacon lezajlott tendenciák eredményezték a **gazdaságilag inaktív népesség** számának növekedését. 2008-ban a munkaerőpiacon – a 15–64 éves népességen belül – 2 millió 616 ezer fő sem foglalkoztatottként, sem munkanélküliként nem jelent meg, számuk 25 ezerrel haladta meg az egy évvel korábbit. A gazdaságilag inaktív népesség demográfiai összetétele jelentősen eltér a teljes népességtől. Ez megmutatkozik abban, hogy körükben lényegesen több a nő (60%), ami elsősorban a gyermekneveléssel, illetve egyéb családi kötelezettségekkel van összefüggésben. A legnagyobb mértékű inaktivitás a 15–24 éves fiatalokat és az 55–64 éveseket érintette, előbbiek háromnegyede, utóbbiak kétharmada inaktív. A fiatalok főként tanulnak, az idősebbek a nyugdíj valamelyik formájában részesülnek.

A gazdaságilag inaktív 15–64 éves népesség 41%-a nyugdíjas, 11%-a gyermekgondozási ellátást vesz igénybe, 3%-a munkanélküli-ellátásban, 2%-a ár-

vaellátásban vagy ápolási díjban részesül. Rendszeres és kimutatható jövedelemmel az inaktív népesség 57%-a rendelkezett. A fennmaradó népesség jövedelemmel nem rendelkező, klasszikus eltartotti kategóriába tartozott. Ezen belül 31%-a nappali tagozatos tanuló, 12%-a ún. egyéb eltartott, illetve megélhetési forrása ismeretlen. Utóbbiak aránya az előző évhez képest bővült.

Az inaktív népesség 12%-a nyilatkozott úgy 2008-ban, hogy ha lenne rá lehetősége, akkor dolgozna. A túlnyomó többség (2,3 millió ember) nem kívánt jövedelemszerző tevékenységet folytatni, ezért nem is tett semmiféle lépést a munkaerőpiacra történő (újból) belépése érdekében.

A régiók munkaerő-piaci helyzete valamelyest módosult, ami az országon belül meglévő regionális különbségek növekedését eredményezte. A 15–64 éves népességen belül Közép-Magyarországot jellemezte a legmagasabb foglalkoztatási arány (62,7%) és a legalacsonyabb munkanélküliségi ráta (4,6%), a foglalkoztatási arány változatlan szintje mellett, 0,2 százalékponttal csökkent a munkanélküliségi ráta az előző évhez képest. Észak-Magyarországon a legrosszabb a munkaerő-piaci helyzet, mivel ott 1,3 százalékponttal mérséklődött a foglalkoztatási arány, és 1,1 százalékponttal

3. tábla. Munkaerő-piaci tendenciák a régiókban (a 15–64 éves népességen belül)

(%)				
Régió	Foglalkoztatási arány		Munkanélküliségi ráta	
	2007	2008	2007	2008
Közép-Magyarország	62,7	62,7	4,8	4,6
Közép-Dunántúl	61,8	60,3	5,0	5,9
Nyugat-Dunántúl	63,4	62,1	5,0	5,0
Dél-Dunántúl	51,2	51,0	10,0	10,3
Észak-Magyarország	50,8	49,5	12,3	13,4
Észak-Alföld	50,5	49,9	10,9	12,0
Dél-Alföld	55,2	54,5	7,9	8,8
Országos átlag	57,3	56,7	7,4	7,9

ponttal nőtt a munkanélküliek gazdaságilag aktív népességen belüli aránya. Így ebben a régióban a legalacsonyabb a foglalkoztatási (49,5%) és a legmagasabb a munkanélküliségi ráta (13,4%). A többi öt régiót csökkenő foglalkoztatási arány és – Nyugat-Dunántúlt kivéve – növekvő munkanélküliségi ráta jellemezte. A regionális különbségek növekedését jelzi, hogy a legalacsonyabb és legmagasabb munkanélküliségi rátával rendelkező régiók közötti differencia egy év alatt 7,5 százalékponttól 8,8 százalékpontra emelkedett.

Jövedelem – fogyasztás

A gazdasági-pénzügyi egyensúly javítására irányuló intézkedések jelentős hatással voltak a lakosság jövedelmének és fogyasztásának alakulására is. 2006 szeptemberétől emelkedett az alkalmazottakat terhelő egészségbiztosítási és munkavállalói járulékok, majd 2007 elejétől az egészségbiztosítási járulékok újabb emelésére került sor. Mindezek hatására a nettó kereset növekedése nagymértékben lassult. Ezzel egyidejűleg a fogyasztói árak növekedési üteme erősödött, emelkedtek az áfakulcsok és a jövedéki adó, átalakult a gázár-támogatási rendszer, és növekedett a hatósági hatáskörbe tartozó energia ára. Mind a jövedelem, mind a fogyasztás alakulására mérséklően hatott a természetbeni társadalmi juttatások 2007. évi jelentős mértékű visszaesése.

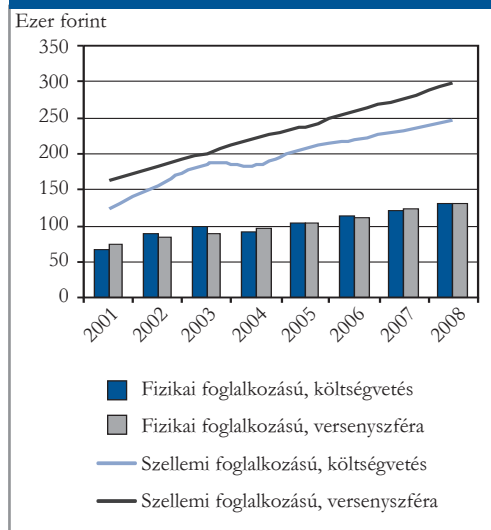
Keresetek

2005 és 2007 között az alkalmazásban állók bruttó keresetének nominálértéke 8–9% közötti mértékben nőtt. Ettől eltérően a nettó kereset dinamikája az elvonások emelkedése miatt kisebb volt, és évenkénti növekedése nagyobb hullámzást mutatott. Különösen szerény volt a nettó kereset emelkedése 2007-ben (3,0%), amikor a fogyasztói árak növekedése 8%-ra gyorsult, így a nettó kereset reálértéke csaknem 5%-kal elmaradt az előző évitől.

Az elmúlt évet a bruttó nominális keresetek növekedésének némi mérséklődése és a nettó bérek előző évinél gyorsabb emelkedése jellemezte. A keresetek növekedési dinamikáját a versenyszféra oldaláról a minimálbér 5,3%-os emelése (65 500-ról 69 000 forintra), illetve az iskolai végzettséghez kapcsolódó szakképzettségi bérminimum második ütemének bevezetése határozta meg. A költségvetési intézményekben foglalkoztatottak keresetalakulását a 13. havi juttatás kifizetése, illetve a 2008 júniusában és novemberében érvényesített, összesen bruttó 35 ezer forintos bérikiegészítés befolyásolta. (Ez utóbbi intézkedésre a tervezett, átlagosan 5%-os bérfélesztést meghaladó infláció kompenzálása miatt került sor.) Tavaly a teljes munka-

időben foglalkoztatottak egy főre jutó **bruttó nominális átlagkeresete** 198 900 forint volt. A szellemi foglalkozásúak 274 800 forintot, a fizikai foglalkozásúak 130 800 forintot kerestek. A bruttó bérek nominálisan 7,5%-kal haladták meg a 2007. évit, szemben az előző évi 8,0%-kal. A versenyszférában foglalkoztatottak keresete 8,4%-kal, a költségvetésben dolgozók bruttó bére 6,2%-kal növekedett. A versenyszférában dolgozó fizikai foglalkozásúak átlagkeresete az elmúlt két évben kismértékben meghaladta a költségvetés területén foglalkoztatottakét. A szellemi foglalkozásúak átlagkeresete a költségvetési intézményekben változatlanul alacsonyabb, mint a versenyszférában, a különbség 2008-ban tovább nőtt. A költségvetési intézményekben foglalkoztatott szellemi foglalkozásúak kereseti hátránya az évek folyamán egyre nagyobb lett: 2003-ban 8, 2005-ben 13, tavaly pedig 21%-ot tett ki.

5. ábra. A havi bruttó átlagkereset alakulása

Az **ágazatok** közötti kereseti különbségek kismértékben módosultak. Változatlanul a pénzügyi közvetítésben dolgozók bruttó átlagkeresete volt a legma-

gasabb, 433 300 forint, ami a nemzetgazdasági átlag 2,2-szerese. Ezt követte három, majdnem azonos keresetű ágazat: a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás, a villamosenergia-ipar, valamint a vegyipar, ahol a foglalkoztatottak bruttó bére jelentősen (25–34%-kal) magasabb volt az átlagnál. A korábbi évekhez hasonlóan a feldolgozóiparon belül a textil- és bőripar területén volt a legalacsonyabb az átlagkereset, 107 400 forint, ez a nemzetgazdasági átlag 54%-a. Ennél kissé kedvezőbb a helyzet a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, a máshova nem sorolt feldolgozóipar, a mezőgazdaság, a szociális ellátás és az építőipar területén, ahol a foglalkoztatottak a nemzetgazdasági átlag 61–73%-át keresték. A legkisebb és legnagyobb átlagkereset közötti különbség a megfigyelt ágazatokban 2008-ban kismértékben növekedett. A textil- és bőripar területén dolgozók bruttó átlagkeresete a pénzügyi közvetítésben munkát vállalók átlagkeresetének 25%-a volt, egy évvel korábban 27%.

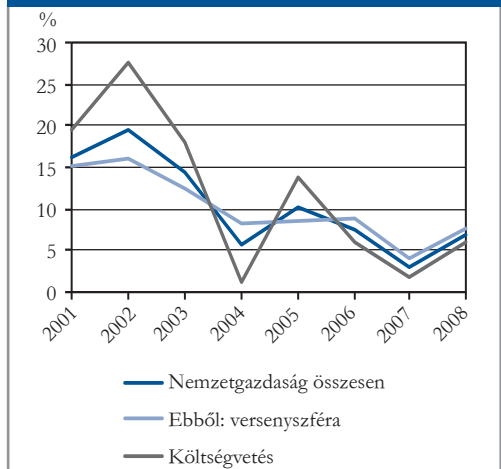
A bruttó kereset többnyire azokban az ágazatokban nőtt átlag feletti mértékben, ahol magasak a havi átlagbérek. Ezzel szemben az építőipar, a szállítás, raktározás, posta, távközlés, a feldolgozóipar, valamint a költségvetéshez tartozó közigazgatás, oktatás, illetve egészségügy, szociális ellátás területén az előző évhez képest átlag alatti (5,3–7,0%) volt a bruttó keresetek növekedési dinamikája.

A **munkajövedelem** a havi kereseten felül az alkalmazásban állók egyéb pénzbeli, illetve természetbeni juttatásait² is tartalmazza. Az egyéb munkajövedelem összege gyorsan nő, aránya folyamatosan emelkedik. 2008-ban a nemzetgazdaságban az átlagos havi munkajövedelem 210 700 forintot tett ki, 11 800 forinttal többet, mint a bruttó átlagkereset. Az ún. egyéb munkajövedelem aránya 5,6% volt, szemben az egy évvel korábbi 5,2%-kal. A munkajövedelem kereseten felüli része a közigazgatás területén és a vegyiparban a legnagyobb (8,5, illetve 8,2%), miközben a kereskedelem, javításban, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátásban, illetve a szociális ellátásban a legkisebb: 3,6–4,0%.

2008-ban a **nettó átlagkereset** 122 ezer forint volt, nominálisan 6,8%-kal haladta meg a 2007. évet, szemben

az egy évvel korábbi 3,0%-kal. A nettó kereset a bruttó kereset 61%-át tette ki, ez két évvel korábban 65% volt. A fizikai foglalkozásúak keresete 90 500 forint, a szellemi foglalkozásúaké 157 200 forint volt. A két állománycsoport közötti nettó keresetkülönbség érdemben most sem változott. Az elvonás (szja) progresszivitásának hatására a nettó keresetek ágazati különbségei kisebbek, mint a bruttó kereseteké. A legkisebb nettó keresetű ágazat színvonala a legmagasabb ágazat adatainak 34%-át érte el, ez egy évvel korábban 36% volt.

6. ábra. A havi nettó átlagkereset változása az előző évhez képest

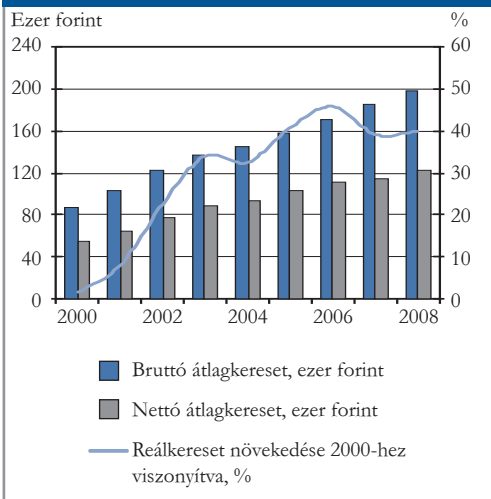
2008-ban a keresetek nominális növekedése területileg a 2007. évinél kissé nagyobb eltéréseket mutat, a **régiók** közötti színvonalkülönbségek azonban érdemben nem változtak. Az előző évhez képest a bérek 5,5–6,9%-kal emelkedtek. Változatlanul Közép-Magyarországon a legmagasabb a nettó kereset, a legalacsonyabb bérrrel a két alföldi régióban dolgozók rendelkeztek.

A **keresetek reálértéke** 2000 és 2008 között összességében 40%-kal erősödött, ezen belül 2006 IV. negyedévében a növekedés megtorpant, 2007-ben pedig 4,6%-kal csökkent a reálbér. 2008-ban 0,7%-os növekedés következett be. A múlt évi változások hátterében egyrészt a nettó bérek előző évi meghaladó növeke-

² Étkezési térítés, lakhatási támogatás, munkába járással kapcsolatos költségtérítések, jubileumi jutalom, tárgyjutalom, cégautóval kapcsolatos költségtérítések stb.

dése, másrészt a fogyasztói árak emelkedésének mérséklődése áll. Az év folyamán reálkereset-csökkenés az I. negyedévet jellemezte, a többiben 0,4–2,1%-os növekedés következett be. A versenyszférában 1,2%-kal emelkedett a reálkereset az előző évihez képest, a költségvetési intézményekben 0,2%-kal mérséklődött.

7. ábra. A havi átlagkeresetek alakulása

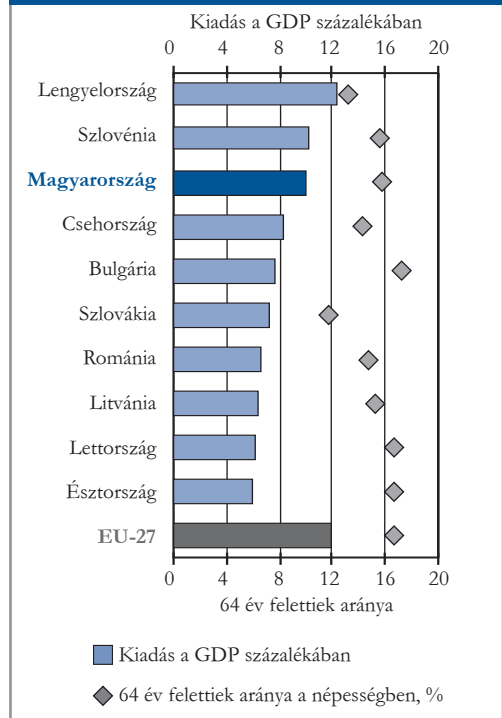

A nemzetközi összehasonlítás során a keresetek színvonalát az árszínvonal-különbségeket kiszűrő vásárlóerő-paritáson számolva, vásárlóerő-egységben (PPS-ben) reális vizsgálni. Az országok közötti összehasonlítás a 2007. évi éves bérekre vonatkozik, és az ipari és az üzleti szolgáltató ágazatokra terjed ki. Magyarország az alacsonyabb kereseti színvonallal rendelkező országok között található, ami 2007-ben 14 ezer vásárlóerő-egységnek felelt meg, és ez Csehországhoz, valamint Szlovákiához hasonló szintet jelentett. A keresetek színvonala változatlanul Luxemburgban, Nagy-Britanniában és Németországban a legmagasabb (mintegy háromszorosa a magyarországinak), Bulgáriában és Romániában pedig a legalacsonyabb (közel fele a hazainak). Az új tagországok közül Ciprus bérszínvonala kiemelkedő, közel 24 ezer vásárlóerő-egység, ez a régi tagországok közül Portugáliáét 27%-kal, Spanyolországét pedig 4%-kal haladta meg.

Pénzbeli társadalmi jövedelmek

Az EU 27 tagállama 2006-ban átlagosan a nemzeti össztermék 27%-át költötte szociális védelmi kiadásokra. Ez az arány az Európai Unión belül Franciaországban és Svédországban volt a legmagasabb (31%), a balti államokban (12–13%), valamint Romániában (14%) a legalacsonyabb. Magyarországon az átlagos szint alatt volt (22%). A szociális védelmi kiadások legnagyobb tétele a nyugdíj, amire 2006-ban az EU-tagállamok a GDP 12%-át fordították. A GDP legnagyobb hányadát Olaszország (15%), Ausztria (14%) és Franciaország (13%) költötte nyugdíjra, ugyanez az arány a demográfiailag jóval kedvezőbb helyzetben lévő Írországból (5%) és a balti államokban (6%) volt a legkisebb. Magyarországon a nyugdíjra fordított kiadások aránya az átlagos szint alatt maradt.

8. ábra. Az idős népesség és a nyugdíjkiadás arányszámai, 2006

Hazánkban a nyugdíjasok és nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma és aránya 1999-ben volt a legmagasabb, 3 millió 184 ezer fő, az össznépeség 31%-a. Ezt követően számuk és valamelyest arányuk is csökkent. 2009. január 1-jén 3 millió 31 ezer fő tartozott ebbe a népességcsoportba, az előző évinél 23 ezerrel kevesebb, népességhez mért arányuk 30%-ot tett ki. A nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők körén belül az öregségi nyugdíjban részesülők adták az összes ellátott 57%-át, 2009. januárban összesen 1 millió 731 ezren voltak. Számuk 2004 óta újra növekszik, annak ellenére, hogy a nyugdíjkorhatárt emelték, és magasabb, mint bármikor korábban. A nyugdíjmegállapítási jogszabályok 2008-tól hatályba lépő változásával összefüggésben többen vonultak nyugdíjba, így nőtt a korhatár alatti nyugdíjasok száma. A második legnagyobb csoportot a rokkantsági nyugdíjasok alkotják, a korbetöltött és korhatár alattiak száma együtt 779 ezer fő volt, csaknem 16 ezerrel, 2%-kal kevesebb az egy évvel korábbinál. Mind a korbetöltött, mind a korhatár alatti létszám csökkent, utóbbi kissé nagyobb arányban. A csökkenés egyik fő oka a jogszabályok szigorodásával összefüggésben az új rokkantnyugdíj-megállapítások számának mérséklődése.

A nyugdíjakra és a nyugdíjszerű ellátásokra fordított teljes összeg 2008-ban 3 billió 63 milliárd forint volt, folyó áron 10,6%-kal több, mint az előző évben. Az összes kifizetés 2000-hez képest közel két és félszeresére nőtt, miközben az igénybe vevők száma kismértékben csökkent. A nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások GDP-hez viszonyított aránya 2008-ban tovább nőtt: az előző évi 10,9-ről 11,6%-ra. A havi átlagnyugdíj 84 300 forint volt, 8000 forinttal magasabb a 2007. évi összegnél. Az átlagos nyugdíj 10,5%-os emelkedése és a nyugdíjasokra számított 6,9%-os fogyasztóiár-emelkedés azt jelenti, hogy a nyugdíjak reálértéke – ami 2007-ben gyakorlatilag nem változott – 2008-ban 3,4%-kal nagyobb volt az előző évinél. A nyugdíjak relatív pozíciója – az átlagnyugdíj nettó átlagkeresethez viszonyított aránya – 2003 óta javul, 2008-ban 69% volt, több mint 10 százalékponttal magasabb a 2003. évi értéknél.

A kiadások között a családtámogatásra, gyermeknevelésre fordított összeg 2008-ban 534 milliárd forint volt, a GDP 2,0%-a. Ennek az összegnek a legnagyobb

hányadát a családi pótlék teszi ki, további jelentős része a gyermekgondozási díj és a gyermekgondozási segély. 2008-ban 366,8 milliárd forintot, azaz a GDP 1,4%-át fordították családi pótlékre. Átlagosan havonta 1 millió 247 ezer család 2 millió 29 ezer gyermeke részesült ebben az ellátásban, valamivel többen, mint az előző évben. Családonként havonta átlagosan 24 500 forint juttatást kaptak, ami folyó áron 6,5%-kal több az előző évinél. Gyermekgondozási díjat összesen 95 ezren, kissé többen vettek igénybe, mint az előző évben, a gyermekgondozási segélyt igénybe vevők száma szintén nőtt, és 167 ezer lett. Az előbbi két juttatásnál kevesebb családot érintő gyermeknevelési támogatást igénybe vevők száma tovább csökkent, 2008-ban 41 600 fő volt. Az egy főre jutó átlagos összeg a gyed esetében 75 500 forint volt, folyó áron 8%-kal több az egy évvel korábbinál, míg a gyed havi összege átlagosan 9%-kal emelkedett, 31 400 forintot tett ki. A gyet 3 vagy több gyermek nevelése esetén – amennyiben a legkisebb 3 és 8 év közötti – a legkisebb gyermek után jár. Havi összege a gyeshoz hasonló módon meghatározott, az öregségi nyugdíjminimummal azonos, tavaly 28 500 forint volt.

A háztartások pénzügyi vagyona

A háztartások **bruttó pénzügyi vagyona** 2008 végén 25,6 billió forintot tett ki, 4%-kal többet, mint egy évvel korábban. 2008 a harmadik egymást követő olyan év volt, amelyben mérséklődött a háztartások bruttó pénzügyi vagyonának növekedési üteme. A 2006. évi 14%-os bővülés ugyanis mintegy 2 százalékponttal elmaradt az egy évvel korábbtól, és lényegében azonos mértékű ütemcsökkenés volt tapasztalható 2007-ben is. 2008-ban ugyanakkor további, s a korábbi évekhez képest jelentősebb, 8 százalékpontos mérséklődés következett be a növekedés ütemében.

2008-ban a készpénz és betétek, valamint a részvények és részesedések mint a két legjelentősebb megtakarítási forma között átrendeződés volt megfigyelhető. A 2007 végén még legnagyobb állományú pénzügyi eszköz, a részvények és részesedések állománya alig változott, a **készpénz és betéteké** viszont 12%-kal

nőtt, így ez utóbbi csoport vált a háztartások legfontosabb pénzügyi vagyonelemévé. (Ezzel egyébiránt megszakadt az a többéves tendencia, amely szerint a részvények és részesedések aránya folyamatosan nőtt, a készpénz és betéteké pedig csökkent.) A legnagyobb, közel 9,5 billió forintot kitevő megtakarítási forma több mint háromnegyedét a betétek, a fennmaradó részét pedig a – 2008-ban 2,0 billióról 2,1 billió forintra növekedett – készpénzállomány jelentette. A csoporton belül a legszámottevőbben, több mint ötödével a folyószámlabetéteknél lassabban pénzzé tehető, többek között a lekötött és a takarékbetéteket tartalmazó egyéb betétek állománya nőtt. A folyószámlabetéteknél ezzel szemben 9%-os mérséklődés következett be, év végi értékük 1,6 billió forint volt. 2008 végén a teljes betétállomány túlnyomó részét, 85%-át a forintbetétek jelentették, a készpénz esetében azonban még magasabb, 92%-os volt a hazai fizetőeszköz aránya. A háztartások tulajdonában lévő devizaeszközök teljes értéke az év végén 1,4 billió forint volt, ebből a – 2008-ban közel négytizedével bővülő – valutaállomány 170 milliárd forintot, a devizabetétek 1,1 billiót, a devizaértékpapírok pedig mintegy 70 milliárd forintot tettek ki. A háztartások által euróban lekötött betétek átlagos évesített kamatlába az év utolsó hónapjaiban meghaladta a 4%-ot, ami az utóbbi évek legmagasabb kamatszintjét jelenti. A forint esetében a látra szóló és folyószámlabetétek átlagos évesített kamatlába 3,1, a lekötött betéteké 9,7% volt decemberben. Az év második felében a lekötött betétek kamata jelentősen, mintegy 3 százalékponttal emelkedett.

A második legfontosabb megtakarítási forma, a **részvények és részesedések** december végi értéke 9,3 billió forint volt. 2008-ban bekövetkezett értéknövekedésük 100 milliárd forint alatt maradt, szemben a 2005–2007. évi időszakkal, amely évek mindegyikében 1 billió forintot meghaladó mértékű növekedés volt tapasztalható. A bővülés mértékének jelentős fékeződése a tőzsdei részvényeknek és a befektetési jegyeknek tulajdonítható, amelyek állományi értéke mintegy negyedével mérséklődött 2008-ban. A nagyobb hatással a befektetési jegyek értékcsökkenése járt, mivel mintegy 620 milliárd forintot jelentett, szemben a tőzsdei részvények 80 milliárdjával. A kedvezőtlenül alakuló ár-

folyamok a befektetési jegyek és a tőzsdei részvények állományi értékét is több száz milliárd forinttal csökkentették, a pénzügyi eszközök adásvétele, azaz a tranzakciók azonban csak a befektetési jegyekét. A tőzsdei részvények esetében tehát az árfolyamcsökkenés – mindenekelőtt az utolsó negyedéves folyamatoknak betudhatóan – erősödő vásárlási kedv mellett ment végbe. A háztartások tulajdonában lévő, 6,2 billió forintot kitevő üzletrészek értéke – a megelőző évekhez hasonlóan – 2008-ban is 10% feletti ütemben bővült.

A **biztosítástechnikai tartalékok** értéke 2005–2007-ben éves átlagban 22%-kal nőtt, 2008-ban azonban csökkenés következett be: az év végi 4,3 billió forintnyi állomány 6%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól. Az ide tartozó legfontosabb megtakarítási formák közül a korábbi években az életbiztosítási díjtartalékok és a nyugdíjbiztosítási tartalékok állománya is jelentősen bővült, 2008-ban viszont mindkét megtakarítási forma értéke 7%-kal csökkent. 2008-ban a nyugdíjpénztári tartalékok állománya az átértékelődések hatásaként 640 milliárd forinttal esett vissza.

A **kötelezettségek** értéke 27%-kal emelkedett tavaly, lényegesen gyorsabban, mint 2006–2007-ben, amikor a növekedési ütem 20–20% volt. Az állomány év végén 10,3 billió forintot kitevő értékének több mint kilencztedét a hitelek jelentették, csakúgy, mint egy évvel korábban.

A 9,6 billió forintot kitevő **hitelállomány** növekedése folytatódott, sőt fokozódott: míg 2006-ban és 2007-ben a növekedés üteme 20, illetve 22%-os volt, addig 2008-ban már 30%. A növekedés kizárólag a devizahitelek térhódításával magyarázható, a forintHITELEK állománya ugyanis inkább már csökkenő tendenciát mutatott: értéke 2006 végén 3,1, 2007 és 2008 végén pedig 3,0 billió forint volt. A devizahitelek részesedése 2008 végén így már megközelítette a 70%-ot, szemben a három évvel korábbival, amikor még a hitelállomány mintegy negyzedét jelentette. A 2008 végén 6,6 billió forintot kitevő devizahitel-állomány több mint hét-tized részét a svájci frankban nyújtott hitelek jelentik. A háztartások hitelfelvételi lehetőségeinek 2008 utolsó negyedévében bekövetkezett szűkülését jelezheti, hogy a devizahitelek tranzakciókkal magyarázható állománynövekedése a negyedik negyedévben lényegesen kisebb értékű volt, mint az első három átlagában

(209, illetve 361 milliárd forint), s mindez ráadásul azal párhuzamosan következett be, hogy a forint árfoylama az utolsó negyedévben volt a leggyengébb.

Az egyes hitelfajták közül a szinte kizárólag 5 évnél hosszabb lejáratú **hitelintézeti ingatlanhitelek** értéke több mint 3,9 billió forintot, az egy évvel korábbinál negyedével többet tett ki. Ez az ütem a növekedés gyorsulását jelenti, miután 2005–2007 során az éves bővülési ütem 16 és 20% között ingadozott. A lakáscélú forint-hitelek átlagos évesített kamatlába az év utolsó hónapjában 11,7, az euróban nyújtottaké 6,8, a svájci frankban felvetteké pedig 5,7% volt. Az átlagos hitelköltség-mutató is a forint esetében volt a legmagasabb (14,3%), míg a változó, vagy legfeljebb egy éves kamatfixálású euró-, illetve svájci frankhitelek vonatkozásában 9,6, illetve 7,2% adódott 2008 decemberére. A mutatók értékei mind a három pénznem esetében magasabban alakultak, mint az előző évek decemberében.

A hitelintézetektől felvett **fogyasztási és egyéb hitelek** állományának 2008. évi növekedése 38%-os volt, értékük az év végén elérte a 3,8 billió forintot. A hitelfajta állománya az elmúlt négy esztendő mindegyikében 35 és 40% közötti ütemben növekedett, így a tavalyi év során bekövetkezett növekedés beleillik a korábbi három év trendjébe. E csoporton belül a fogyasztási hitelek értéke 3,1 billió forint volt, ennek kétharmadát a szabad felhasználású jelzáloghitelek, ötödét a személyi hitelek, tizedét pedig a gépjármű-vásárlási hitelek jelentették. A fogyasztási hitelek esetében tovább folytatódott a hosszú távú hitelezés arányának emelkedése. Az öt éven túl nyújtott hitelek aránya 2008 végén ugyanis már 86%-ot tett ki, 8 százalékponttal többet, mint egy évvel korábban, és közel 20 százalékponttal többet, mint 2006 végén. A fogyasztási és egyéb hitelekben belül a devizában nyújtott források aránya 73% volt, lényegesen magasabb, mint a korábbi években, és annál is, mint ami a csökkenő forint-állományú ingatlanhitelekre kialakult (60%).

2008 decemberében a háztartások számára forintban nyújtott fogyasztási és egyéb hitelek átlagos évesített kamatlába 18,3, az euróban felvetteké pedig 8,1% volt; az egyéb hitelek nélküli fogyasztási hitelek átlagos hitelköltség-mutatója pedig sorrendben 28,7, illetve 12,1%-ot tett ki az év utolsó hónapjában. A svájci frankban nyújtott, szabad felhasználású jelzáloghitelek esetében az átlagos

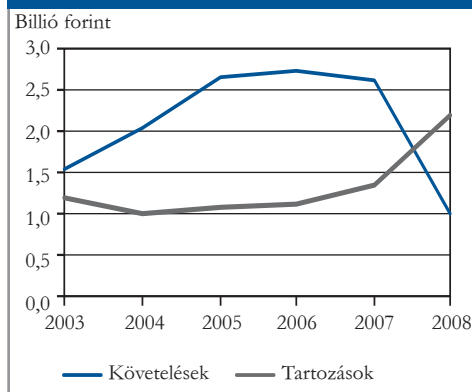
évesített kamatláb 6,7%, míg az ugyanilyen jellegű hitelek átlagos hitelköltség-mutatója 7,8%-os volt.

Az egyéb pénzügyi közvetítők (pénzügyi és befektetési vállalkozások, lízingcégek, befektetési alapok és kezelők) által nyújtott hitelek aránya – értékük növekedése mellett – 18% volt, ugyanannyi, mint egy évvel korábban.

A háztartások **nettó pénzügyi vagyona** 2008-ban – 6,1%-os infláció mellett – 7%-kal csökkent, s 15,3 billió forintot tett ki. A nettó vagyon 2008 végén a bruttó hazai termék 58%-ának felelt meg, ami 7 százalékponttal elmarad az egy évvel korábbi aránytól, és 2004 óta a legalacsonyabb érték. A nettó vagyon folyó áron számított növekedési üteme 2005-ben és 2006-ban még 12–13%-os volt, majd 2007-ben 8%-osra mérséklődött, 2008-ban pedig már 1,2 billió forintos csökkenés következett be. Ez utóbbi adat értékelésekor figyelembe kell azonban venni, hogy az átértékelődések 2008-ban 1,4 billió forintnyi csökkenést idéztek elő a nettó vagyonban, szemben a korábbi három évvel, amelyek során 0,6–0,9 billió forint közötti növekedés

A nettó pénzügyi vagyon 2008. évi csökkenésében a háztartások követeléseinek és tartozásainak változása egyaránt szerepet játszott. A követelések értéke ugyanis mindössze 1,0 billió forinttal emelkedett az év során, ami a négytizedet sem éri el a megelőző években tapasztaltaknak, a tartozásoké ezzel szemben 2,2 billió forinttal nőtt, amely lényegesen több a 2005–2007. évi növekedésekhez képest (1,1–1,3 billió forint).

9. ábra. A háztartások nominális követeléseinek és tartozásainak évenkénti változása

A **betétek hitelekhez viszonyított aránya** 2008-ban – folytatva a megelőző évek tendenciáját – tovább csökkent. A hitelek állományi értéke először 2006 harmadik negyedévének végén haladta meg a betétekét. 2006 végén még csak 1%-kal maradt el a betétek értéke a hitelekétől, 2007 december végén már 13%-kal, 2008 végén pedig már csak a hitelállomány valamivel több mint háromnegyedére jelentettek fedezetet a betétek. A mérséklődés a devizabetétek devizahitelekhez viszonyított arányában tapasztalt markáns csökkenésnek tulajdonítható, amelyek esetében a hitelállomány 2008. végi értéke 5,9-szer volt nagyobb a betétekhez képest. A forint esetében ugyanakkor javult a hitelek fedezettsége, s a betétek értéke 2008 végén 2,1-szeresét jelentette a hitelekének.

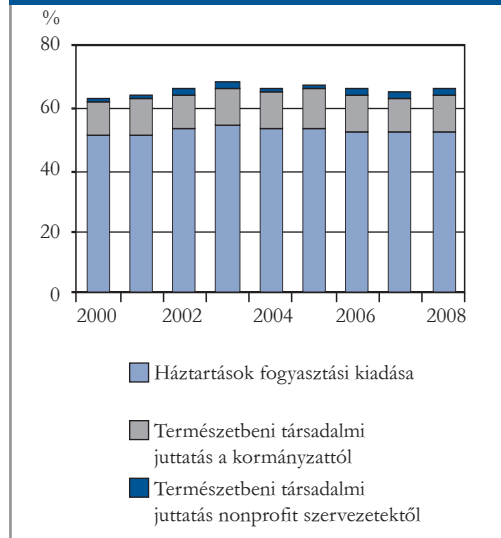
Fogyasztás

A háztartások fogyasztása a rendelkezésükre álló jövedelem által meghatározott, annak dinamikája függ a GDP és a reáljövedelem, a reálbér alakulásától. 2007–2008-ban a GDP növekedése megtorpant, a két év alatt összesen 1,7% volt. 2006 utolsó harmadától csökkent a jövedelemkiáramlás üteme, és élenkült a fogyasztóiár-emelkedés. A reálbér 2007-ben mérséklődött, 2008-ban alig változott, színvonalra 4%-kal volt alacsonyabb a két évvel korábinál. A háztartások végső fogyasztása 2007-ben csökkent, majd stagnált, két év alatt összesen 2,0%-kal maradt el a 2006. évitől. A háztartások fogyasztási kiadása – volumenadatok alapján – lényegében változatlan szinten maradt, a kormányzattól származó természetbeni társadalmi juttatás 2007-ben – az egészségügyi ráfordítások visszaesésével összefüggésben – 10%-kal csökkent. Ezt az alacsony szintet tavaly 2,9%-kal meghaladta, így a két évvel korábitól 7%-kal maradt el.

A háztartások 2008. évi végső fogyasztása 17 billió 442 milliárd forint volt, a bruttó hazai termék 66%-a. Ez az arány az előző évihez képest közel 1 százalékponttal nőtt. 2008-ban egy lakosra 1 millió 736 ezer forint végső fogyasztás jutott. A fogyasztás három forrása közül a háztartások fogyasztási kiadásának aránya 79,6%, a kormányzattól származó természetbeni társadalmi juttatásoké 18,1% és a segítő

nonprofit szervezetektől származó természetbeni társadalmi juttatásoké 2,3% volt.

10. ábra. A háztartások végső fogyasztása és annak összetevői a GDP százalékában

A fogyasztási szerkezetről részletes adatok 2007-ről állnak rendelkezésre. 2007-ben a három legnagyobb kiadási csoportból az élelmiszerek és alkoholmentes italok aránya 17,3%-ot, a lakásszolgáltatás, háztartási energia 18,9%-ot, a járműbeszerzést is tartalmazó közlekedés és szállítás pedig 15,6%-ot ért el. Szembe-tűnő – és más országok adataitól eltérő – sajátossága fogyasztásunknak, hogy az élvezeti cikkek (szeszes italok, dohánytermékek, kábítószer) aránya (9,5%) sokkal nagyobb, mint a ruházatkódásé (3,5%). 2000-hez képest a fogyasztási szerkezetben az a legfontosabb változás, hogy a fogyasztási kiadásokon belül az élelmiszerek részaránya 1,6 százalékponttal, a ruházatra és lábbelire fordított kiadás 0,9 százalékponttal csökkent, miközben az élvezeti cikkek aránya 1,0 százalékponttal, a közlekedés és szállításé 0,8 százalékponttal nőtt.

Az élelmiszermérlegek adatai szerint számított egy főre jutó napi tápanyagfogyasztás 2007-ben 365 kilojoule-lal csökkent, és 13 375 kilojoule lett, ami az élelméztudomány által ajánlott értéket még mindig jelentősen felülmúlja. Az egyébként sem túl magas

szénhidrát-fogyasztás az ajánlott szintre csökkent, míg a fehérje- és főleg a zsírfogyasztás még mindig az optimális szintet meghaladó volt, az utóbbi közel kétszerese az ajánlott értéknek. Az élelmiszerek közül jelentősebb mértékben a húsfélék, a zöldség-gyümölcs, a liszt és a burgonya fogyasztása csökkent, a tejtermékek és halé minimálisan emelkedett. A kávé és a dohánytermékek fogyasztása nem változott, a borfogyasztás viszont jelentősebb mértékben csökkent a sör javára.

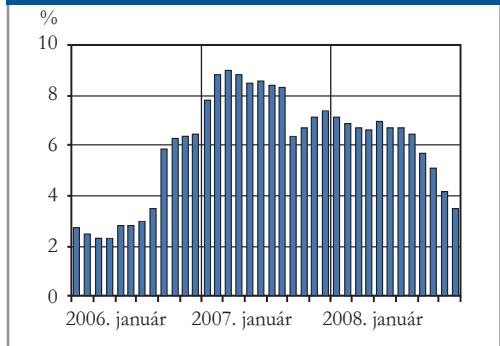
A háztartás-statisztika szerint a legalsó és a legfelső jövedelmi tized egy főre jutó éves kiadásában az átlagos különbség 2007-ben 3,8-szeres volt. A fogyasztási főcsoportok közül a legnagyobb különbség a vendéglátás és szálláshely-szolgáltatásban mutatkozott (9,7-szeres). Az átlagot szintén jóval meghaladó volt a különbség a kultúra, szórakozás (6,7-szeres) és a közlekedés (5,7-szeres) tekintetében. Az élelmiszerek esetében volt legkisebb a különbség (2,1-szeres) a két szélső jövedelmi tized fogyasztásában, ezen belül azonban a marha- és borjúhús, a hal és egyes gyümölcsök esetében lényegesen nagyobb eltérést találhatunk. A gyermektelen és a gyermekes háztartások összes egy főre jutó fogyasztási kiadásában, és ezen belül az élelmiszer-kiadásban is 1,4-szeres volt a különbség a gyermektelenek javára. Ez a mutató az utóbbi években csak kissé változott.

A tartós fogyasztási cikkekkel való ellátottságban megfigyelhető a kizorító hatás, az újabb fejlesztésű, korszerű termékekkel való ellátottság (pl. kombinált hűtő-fagyasztó gépek, személyi számítógép, mobiltelefon, CD-lejátszó) tovább növekedett, miközben azok elődei (hagyományos hűtőszekrények, fagyasztók, videolejátszók, vezeték nélküli telefon) csökkenő számban vannak jelen. A száz háztartásra jutó személygépkocsi száma 2-vel nőtt, 2007-ben 56 volt (ebből saját 53). A száz háztartásra jutó saját gépkocsi száma Észak-Magyarországon (49) és Észak-Alföldön (50) volt legalacsonyabb, Nyugat-Dunántúlon a legmagasabb (63).

Fogyasztói árak

2008-ban a fogyasztói árak 6,1%-kal nőttek az előző évihez képest. A növekedés kisebb volt, mint egy évvel korábban (8,0%), de meghaladta a két évvel azelőtti (3,9%).

11. ábra. A fogyasztói árak növekedése az egy évvel azelőttihez képest

Az ütem ilyen jelentősnek mondható változékonysága különböző, esetenként egy irányba, néha egymás ellen ható tényezőknek tulajdonítható. Közrejátszottak benne különféle gazdaságpolitikai intézkedések, külgazdasági hatások és időjárási szélsőségek.

Az adóztatási intézkedések 2006-ban egészében mérsékeltek, 2007-ben emelték, 2008-ban pedig lényegében érintetlenül hagyták a fogyasztói árak színvonalát. Az időjárás a mezőgazdasági termelésre 2007-ben súlyosan negatív hatást gyakorolt (aszály és tavaszi fagykarak), míg 2008-ban a hatás összességében kedvezőnek minősíthető. Az élelmiszerek mindkét évben a fogyasztói ár-index nagy súlyú és az átlagnál jóval dinamikusabban emelkedő tételei voltak. Drágulásuk 2007-ben 11,5%-os, a következő évben 10,2%-os volt. A mezőgazdasági termékek termelői árai nemcsak 2007-ben voltak magasak, hanem 2008 I. félévében is, egészen az új termésig. Emellett a lakosság által fogyasztott élelmiszerek nem annyira mezőgazdasági, mint inkább ipari termékek. Az élelmiszeripar belföldi értékesítési árai 2007-ben 6,4, 2008-ban 11,6%-kal emelkedtek. Azt is hozzá kell tenni, hogy ezen termékek között megnőtt az import aránya. Az élelmiszerimport 2007-ben még mindössze 1,7%-kal került többbe, mint egy évvel korábban, 2008-ban azonban 9,4%-kal drágult, vagyis ekkor az élelmiszerimport nem fokozta, de nem is mérsékelte számottevően a fogyasztói ár-színvonal növekedését.

4. tábla. A fogyasztói árak változása az előző évhez képest

Kiadási főcsoport	2008		
	2006	2007	2008
Élelmiszerek	7,7	11,5	10,2
Szeszes italok, dohányárúk	4,3	6,7	5,6
Ruházkodási cikkek	-0,7	1,0	0,0
Tartós fogyasztási cikkek	-4,0	-1,3	-0,7
Háztartási energia	6,4	24,6	12,7
Egyéb cikkek, üzemanyagok	2,7	4,0	4,6
Szolgáltatások	4,1	7,4	5,0
Összesen	3,9	8,0	6,1

Az energiahordozók árai 2008-ban jelentős mértékben (a behozatalban 31%-kal) emelkedtek. A háztartási energia fogyasztói ára 2007-ben 25%-kal, 2008-ban 13%-kal nőtt. Ez utóbbi is lényegesen meghaladta a fogyasztói árak egészének növekedését, ebben érvényesült a korábbi évek tendenciája.

Ugyancsak több éve tapasztalható, hogy a tartós fogyasztási cikkek árindexe évről évre mérséklődik, amiben lényeges szerepe van a műszaki fejlődésnek. A ruházati cikkek árai hosszú évek óta alig változnak.

A nyugdíjasok és az alacsony jövedelmű rétegek számára a fogyasztói árak, mint már több éve,

2007-ben és 2008-ban is az átlagosnál kedvezőtleneb-
bül alakultak, mivel fogyasztásukban az átlagosnál na-
gyobb a gyors ütemben dráguló csoportok aránya. A
nyugdíjasokra számított fogyasztóiár-index 2007-ben
10,7, 2008-ban 6,9%-os növekedést mutatott míg az
alacsony jövedelműek 9,4, illetve 7,1%-kal fizettek
többet ugyanolyan összetételű áru- és szolgáltatásko-
sárért, mint egy évvel azelőtt. A magas jövedelműek
éppen ellenkezőleg, átlag alatti: 2007-ben 6,6, 2008-
ban pedig 5,0%-os áremelkedést tapasztaltak.

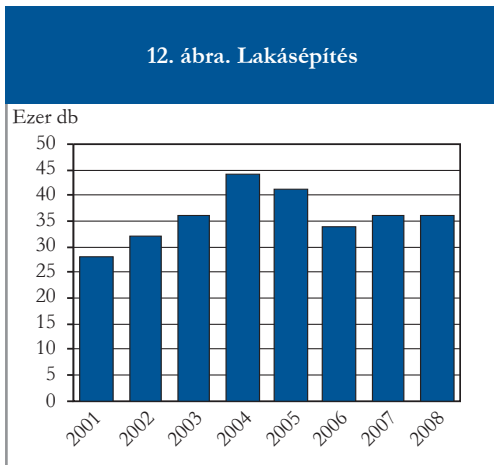
Európai uniós összehasonlításban³ 2007-ben a ha-
zai fogyasztóiár-növekedés a 27 tagállam közül Lett-
ország után a második legmagasabb volt. 2008-ban az
árnövekedés üteme nálunk mérséklődött, a többi or-
szágban gyorsult, és Lettország mellett további öt or-
szág előzött meg minket az árnövekedés ütemében.
Az uniós átlagos áremelkedése 2007-ben 2,3%, a kö-
vetkező évben 3,7% volt. Az uniós bekövetkezett
áremelkedések tavalyi általános gyorsulásáért egyér-
telműen az év közepéig emelkedő világgiazi energia-
árak a felelősek. A 2004-ben és 2007-ben csatlakozott
országokban az áremelkedés üteme 2007-ben Málta,
Ciprus és Szlovákia kivételével, 2008-ban pedig már
minden országban meghaladta az uniós átlagot (ah-
hoz ez utóbbi évben Szlovákia volt a legközelebb,
3,9%-os éves áremelkedésével).

³ Az uniós harmonizált fogyasztóiár-indexe szerint.

Életkörülmények

Lakás

Az **épített lakások** számát tekintve a 2004-es év volt az ezredforduló óta a legeredményesebb, közel 44 ezer lakás épült. Ezt kétévi csökkenés követte, 2006-ban 34 ezer lakást vettek használatba, az utóbbi két évben pedig szinte azonos számú, 36 ezer új lakás készült el.

A természetes személyek által épített lakások száma és aránya fokozatosan csökken, de még 2008-ban is meghaladta az 52%-ot. A vállalkozások által épített lakások aránya emelkedő tendenciát mutat, 2008-ban 47% volt. Az önkormányzatok által épített lakások száma elenyésző, a legtöbb, 1400 db 2003-ban készült el, ami akkor az épített lakások 4%-a volt. Azóta a csökkenés folyamatos. 2008-ban 122 lakást építettek az önkormányzatok, az új lakások 0,3%-át.

A 2008-ban épített lakások közül az egy-, valamint a kétszobás lakások száma 13, illetve 11%-kal csökkent, ugyanakkor a háromszobásoké közel 3, a négy és annál több szobásoké pedig 8%-kal nőtt az előző évhez képest. Az összes épített lakás 69%-a három és több szobás volt.

Az épített lakások átlagos alapterülete enyhén csökkenő irányzatú, 2008-ban azonban közel 3%-os növekedés következett be, így 90 m²-re emelkedett az átlagos alapterület nagysága.

A lakásépítés nagymértékű területi egyenlőtlenségei nem csökkennek. A tízezer lakosra jutó lakásépítés az utóbbi három év mindegyikében nagymértékben (átlagosan 63%-kal) meghaladta az országos átlagot Közép-Magyarországon és valamelyest (11%-kal) Nyugat-Dunántúlon is, a többi régióban kevesebb annál. A legnagyobb, több mint 50%-os elmaradás Észak-Magyarországon figyelhető meg, ahol a múlt évben a tízezer lakosra jutó lakásépítések száma 15,3 volt, a közép-magyarországi arány egynegyede.

A **megszűnt lakások** száma folyamatosan csökken. 2006-ban csaknem 5 ezer, 2007-ben 4 ezer, 2008-ban 3735 lakás szűnt meg. A megszűnés leggyakoribb oka az avulás és az új lakás létesítése. A csökkenés mindkét tényező esetében megfigyelhető.

A lakásépítés és megszűnés különbözete növeli a lakásállományt. A gyarapodás megközelíti, de nem éri el az állomány 1%-át, 2008-ban 0,8% volt. Ezzel 2008 végéig 4 millió 303 ezerre emelkedett a **lakások száma**. A teljes lakásállományból 48% három és annál több szobás, 40% kétszobás, míg az egyszobások 12%-ot képviselnek. A száz lakásra jutó népesség 2001-től 2008 végéig 251-ről 233-ra csökkent. A szobák száma évek óta meghaladja a népesség számát, száz szobára a múlt év végén 90 fő jutott.

A **lakáscélú hitelek** állománya 2008. december 31-én 3 billió 875 milliárd forint volt, 25%-kal több az egy évvel korábnál. A 766 milliárd forintos növekedés úgy alakult ki, hogy a devizaalapú lakáshitelek összege 907 milliárddal nőtt, míg a forintalapú állomány mintegy 140 milliárddal kisebb lett.

2008-ban 145 500 lakáscélú hitel engedélyezése történt meg, közel 15 ezerrel több, mint egy évvel korábban. Ezen belül az engedélyezett államilag támogatott lakáshitelek száma 4 ezerrel csökkent, a devizaalapú lakáshiteleké több mint 17 ezerrel nőtt. Az átlaghitel nagysága 5,7 millió forintra emelkedett tavaly, ami 16%-os növekedés 2007-hez képest. Az átlagos futamidő 15,1 év volt 2008-ban, 4 hónappal több, mint az előző évben.

Egészségügy

A halálozások 1993 óta tartó, ingadozásokkal tarkított, de alapvetően csökkenő trendje javuló életkilátásokat jelez, ami az emelkedő várható élettartamban is kifejeződik. A 2007-ben született férfiak 69,2, a nők 77,3 év megélésére számíthatnak. Az ezredforduló óta a férfiak születéskor várható átlagos élettartama 2, a nőké 1 és háromnegyed évvel lett hosszabb. Az uniós átlagpolgárokénál azonban a magyar férfiak életkilátásai 6, a nőké közel 4 évvel kedvezőtlenebbek voltak.

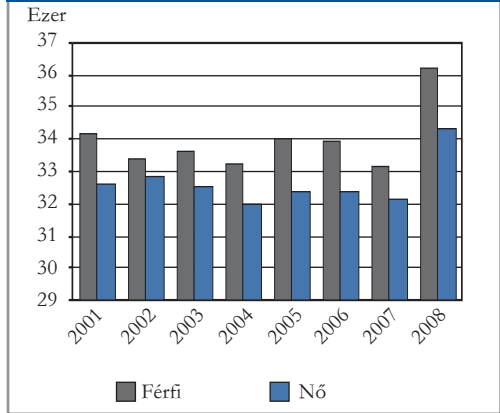
A magyarországi halálozások fele jelenleg a keringési rendszer betegségei, negyede daganatok miatt következik be. Az utóbbi három évben a daganatos halálozás enyhén nőtt, míg a keringési rendszer miatti némileg csökkent. Az előbbi inkább a férfiakat, az utóbbi inkább a nőket sújta. A százezer megfelelő neműre jutó halálozás a daganatos betegségekben a nőknél 30%-kal alacsonyabb, míg a keringési betegségeknél 6%-kal magasabb a férfiakénál.

Ezer lakosra számítva Európában hal meg a legtöbb ember valamilyen **rosszindulatú daganatban**, kétszer több, mint a világon átlagosan, Európában pedig Magyarországon a legmagasabb az arányszám. A 20 év alatti populációt leggyakrabban az agy rosszindulatú daganata és a leukémia támadja meg. Már ebben az életkorban is veszélyeztetettebbek a fiúk, mint a lányok. 20 éves kor fölött a légszű, a hörgő és a tüdő rosszindulatú daganata vezet a férfiak, a mellrák a nők halálozási listáját. Az előbbi betegség halálozásában elsők vagyunk nemcsak az unióban, hanem egész Európában. A mellrák okozta halálozásban az ötödik helyen állunk, fejlett nyugat-európai országok előznek meg bennünket.

Európában a keringési rendszer zavarai miatt a legtöbben a volt Szovjetunió utódállamaiban és Szerbiában halnak meg, e halálesetek gyakorisága kétszer, esetenként háromszor akkora, mint az uniós átlag. Az unióban öt országban – Bulgária, Románia, Lettország, Litvánia és Szlovákia – okoz több halálesetet valamilyen keringési betegség, mint amennyit Magyarországon. Hazánkban a halálozások felét szívkoszorúér-probléma, 22%-át agyérbetegség, 9%-át valamilyen magas vérnyomás eredetű betegség okozta.

A **háziorvosi szolgálathoz** bejelentkezettek adatai is – a halálozási statisztikákkal összhangban – a ke-

13. ábra. Bejelentett rosszindulatú daganatos betegségek száma

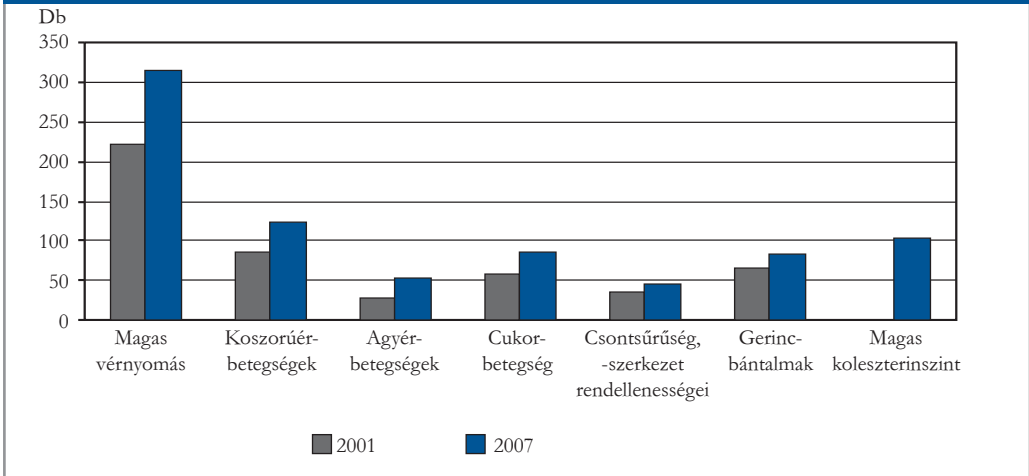

ringési betegségek elterjedtségét igazolják. Ezek szerint Magyarország lakosságának közel harmada magas vérnyomással küzd, és ez az arány 2005 után több mint 6 százalékponttal nőtt. 12% fölötti a koszorúér-betegségekkel, 10% a koleszterinproblémákkal és 5% feletti az agyérbetegségekkel kezelték aránya. A csont- és izomrendszer és kötőszövet betegségeivel orvoshoz forduló aránya is meghaladja a 10%-ot, a cukorbetegséggel kezelték pedig közelíti. Az említett betegségek előfordulása folyamatosan emelkedik.

Az intézményi orvosok az óvodákba és az iskolákba beíratott gyermekek több mint 90%-át évente megvizsgálják. A legtöbb rendellenességet a szem fénytörési hibái mellett a mozgásszervek működésében találják. Ezer megvizsgált gyermek közül már óvodáskorban 62-nél kimutatható valamilyen testtartási hiba, 21-nél gerincferdülés. Az évek múltával a helyzet romlik, hiszen ezer kilencedik osztályos közül már 176-nak rossz a tartása, és ugyanennyinél gerincferdülés is megállapítható. Ezek a mozgásszervi problémák alsó tagozatig gyakrabban fordulnak elő a fiúk, felső tagozattól inkább a lányok körében.

A túlsúly már harmadik osztályos kortól jelen van a fiatal populáció legalább tizedében. Mind a mozgásszervi elváltozások, mind a túlsúly a fiatalság mozgásszegény életmódjára utalnak. Az allergia és az asztma a kilencedikes korosztályt sújta leginkább, ahol ezer gyermek közül 30 asztmás, és több mint kétszer ennyi allergiás.

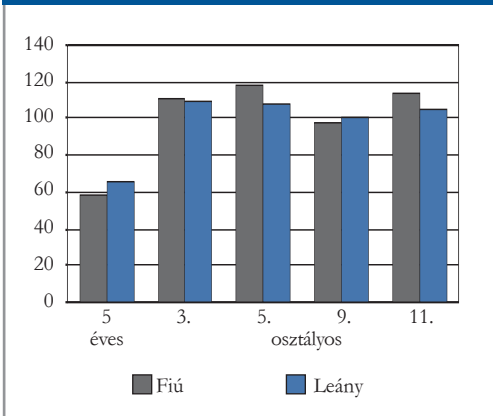
14. ábra. A háziorvosokhoz bejelentkezett 18 évnél idősebbek ezer lakosra jutó megbetegedései

A gyermekeket kezelő háziorvosoknak az egy év-nél fiatalabb csecsemők körében legtöbbször vérszegénységet és a koraszülésből adódó problémákat kell kezelniük. A vérszegénység a kor előrehaladtával egyre kevesebb kezelést igényel, helyette az asztma, a tartási problémák és a gerincferdülés lesz a leggyakoribb ok, amiért a gyermekeket orvoshoz viszik.

A **járóbeteg-szakellátás** rendeléseit 2007-ben 68 millió esetben keresték fel országsszerte. Ez azt jelenti, hogy az ország minden egyes lakosára évente átlagosan 6–7 látogatás jutott. Ezek 62%-a valamilyen klinikai szakrendelésen történt, 26%-a pedig laboratóriumban vagy képalkotó diagnosztikán. A 314 millió beavatkozás közel fele is ez utóbbi két rendelésen történt.

15. ábra. Túlsúlyos gyermekek ezer megvizsgáltra jutó száma, 2007

5. tábla. A járóbeteg-szakellátás legtöbb beavatkozást végző rendeléseinek száz lakosra jutó száma, 2007

Szakma-főcsoport	Megjelenési eset	Beavatkozás	Teljesített szakorvosi munkaóra
Laboratórium	111,1	1 241,4	7,0
Fizioterápia	60,6	272,9	0,8
Fogászat	74,6	256,3	47,7
Szemészet	22,6	133,4	7,1
Reumatológia	32,5	123,0	6,9
Belgyógyászat	36,3	98,0	13,4
Fül-orr- gégyógyászat	19,6	82,4	5,5
Neurológia	11,9	80,1	5,2
Csecsemő- és gyermek- gyógyászat	16,2	77,2	7,6
Sebészet	23,5	73,5	7,1

6. tábla. A gyógyító-megelőző ellátás finanszírozása feladatonként

Feladat	2000-ben az ellátásra fordított összeg		2007-ben az ellátásra fordított összeg		Reálérték- változás 2000 és 2007 között, %
	milliárd forint	megoszlása,%	milliárd forint	megoszlása,%	
Háziorvosi ellátás	36,6	9,7	72,4	10,1	+25
Védőnői szolgálat	8,3	2,2	18,5	2,6	+41
Fogászati ellátás	10,4	2,8	22,5	3,1	+37
Gondozóintézeti ellátás	8,2	2,2	5,9	0,8	-54
Betegszállítás	3,7	1,0	6,3	0,9	+8
Mentés	20,9	2,9	..
Járóbeteg-szakellátás	51,6	13,7	110,3	15,3	+35
CT, MRI	7,1	1,9	12,1	1,7	+8
Művekezelés	10,1	2,7	20,6	2,9	+29
Házi szakápolás	1,3	0,3	3,3	0,5	+61
Fekvőbeteg-szakellátás	222,8	59,2	401,7	55,9	+14
Egyéb	16,0	4,3	24,2	3,4	-4
Összesen	376,1	100,0	718,7	100,0	+21

A **kórházi** ágyak száma 2005 és 2007 között közel tizedével, a kórházakból elbocsátott betegeké 13%-kal csökkent. 2007-ben 72 és félezer ágy állt a betegek rendelkezésére. 2005-ben a közel 80 ezer engedélyezett ágy háromnegyedét még a viszonylag rövid tartamú ellátást nyújtó aktív osztályokon használták, mára ez az arány 62%-ra csökkent. A krónikus ágyak száma az utóbbi három évben 39%-kal nőtt, 2007-ben közel 28 ezer ilyen ágy volt: 36%-uk rehabilitációs, 27%-uk utókezelő osztályon, 22%-uk elmeorvosáson, 10%-uk tartós ápolást nyújtó osztályokon és 5%-uk tüdőgyógyászon működött.

Az egészségbiztosítási alap **kiadásainak** legnagyobb tétele (44%) a gyógyító-megelőző ellátásokra kifizetett összeg. A 2007-ben erre fordított 719 milliárd forint legnagyobb hányadát (56%) a fekvőbeteg-ellátás keretei között vették igénybe, a járóbeteg-szakellátás 15, a háziorvosi ellátás 10%-kal részesedett belőle. 2000 óta a három legnagyobb súlyú tétel közül a járóbeteg-ellátás költségei emelkedtek leginkább, reálértéken számolva 35%-kal, a háziorvosi szolgálaté 25, a fekvőbeteg-ellátásé 14%-kal.

Reálértéken 2000 óta a viszonylag kis súlyt képviselő házi **betegápolásra** és a **védőnői szolgálatra** elköltött összeg emelkedett a legnagyobb (61, illetve 41%-os) mértékben. A szakápolás és szakirányú terápiás szolgáltatás viziteinek száma ezalatt 45%-kal nőtt, a hospice ellátással eltöltött napok száma pedig az utóbbi három évben 40%-kal emelkedett. A betöltött védő-

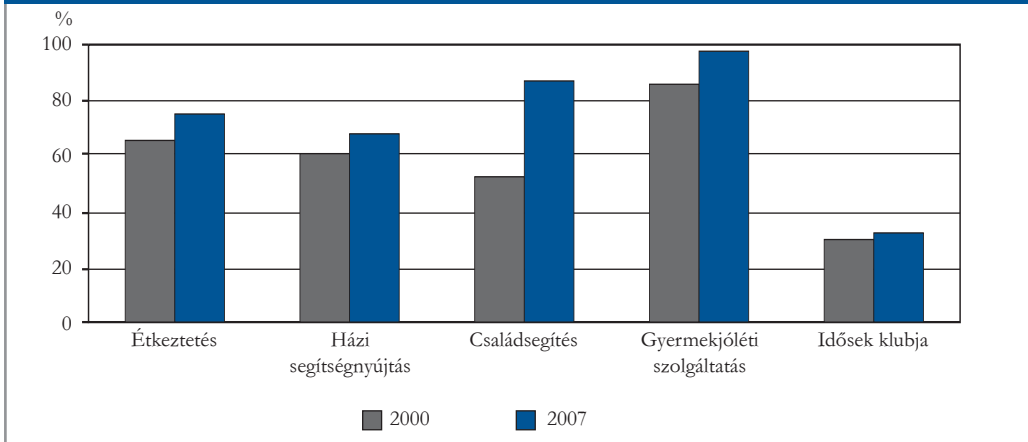
női állások száma 2%-kal volt több, mint 2000-ben. A várandós anyáknál tett látogatások száma ugyanezen idő alatt 16%-kal csökkent, a tanácsadásokon azonban másfélszer többen jelentek meg, és kismértékben emelkedett az otthoni gyermeklátogatások száma is.

2007-ben 36 ezer **orvosi állást** töltöttek be az országban, 4%-kal többet, mint 2005-ben. Az orvosok 40%-a vállalkozóként dolgozott. A vállalkozó orvosok aránya a háziorvosok és fogorvosok között a legmagasabb, 84, illetve 66%, de viszonylag sok a vállalkozó orvos a foglalkozás-egészségügyi (59%) és a járóbetegek szakorvosi ellátásában (42%), valamint a mentőszolgálatnál (34%) is. A betöltött orvosi mellett csak a gyógyszerészi állások száma emelkedett – ötödével –, a többi egészségügyi munkakörben kevesebb embert foglalkoztattak. A legnagyobb mértékben (19%-kal) a kisegítő fizikai munkát végzők betöltött állásainak száma csökkent. 2007-ben az egészségügyben összesen 175 ezer állást töltöttek be, 4%-kal többet, mint két évvel korábban.

Szociális gondoskodás

Az unióban nincs egységes szociálpolitika, az uniós értékrend – a társadalmi szolidaritás elve, a szegénység és kirekesztettség elleni küzdelem, az esélyegyenlőség, a nemek közötti egyenlőség, valamint a hatékony szo-

16. ábra. Szociális alapszolgáltatásokat nyújtó települések aránya

ciális védelem megléte – azonban valamennyi tagország formálódó szociális rendszerére hatással van. Hazánkban egy családiabb, a személyre inkább figyelő intézmény- és szolgáltatásrendszer alakulásában követhető nyomon leginkább ez a hatás.

A **szociális alapszolgáltatásokat** a törvény szerint minden településen hozzáférhetővé kell tenni, amit eddig a gyermekjóléti alapszolgáltatások és a családsegítés terén sikerült a legjobban megközelíteni.

Törvényi kötelezettségüknek az önkormányzatok 90%-ot meghaladó arányban saját fenntartású intézményekkel tesznek eleget. A kisebb önkormányzatok ezt gyakran csak összefogással, társulások formájában képesek teljesíteni. Nonprofit szervezetek látják el a gyermekjóléti és családsegítő intézményeket igénybe vevők 5–6%-át, a házi segítségnyújtó szolgálattal élők és az idősek klubjába járók 3–3%-át, és az étkeztetésben részt vevők 2%-át. Ez utóbbiak 6%-át vállalkozások teljesítik, míg az idősek klubjába járók 2%-a egyházi intézményt keres fel.

Szociális étkeztetésben 2008-ban 108 ezren részesültek, akiknek 92%-a fizetett térítési díjat. Ezer 60 éven felüli közül 48 kapta ezt az ellátást. Ez az arányszám az ezredforduló óta alig változik. A napi egyszeri meleg ételt kapók 37%-a Észak-Magyarországon vagy Észak-Alföldön lakott.

A házi segítségnyújtást azok az idősek, betegek, fogyatékosok kapják, akik ugyan képesek önmaguk el-

látására, de ehhez segítséget igényelnek. 2008-ban 48 ezren részesültek ilyen szolgáltatásban. Térítési díjat 58%-uk fizetett. Az őket ellátó 6800 gondozó közül 4600 rendelkezett szakképesítéssel. Egy dolgozó átlagosan 7 ellátott körül segédkezett.

Több tízezerre tehető azok száma, akik az étkeztetés és egyszerű házi segítségnyújtás helyett vagy mellett valamilyen speciális közösségi szolgáltatásban részesülnek. (Egy személy többféle ellátást is kaphat egy időben.) Közülük 17 ezren segélyhívó készülékkel rendelkeznek, amit krízishelyzet esetén használhatnak. 5500 pszichiátriai és 7000 szenvedélybeteg otthonában részesül speciális ellátásban. A támogató szolgáltatást az a 19 ezer fogyatékos személy kapja, akinek segítségre van szüksége lakókörnyezetében is, valamint a lakáson kívüli közszolgáltatások eléréséhez is. Közel 4 ezer önkiszolgálásra részben, vagy egyáltalán nem képes fogyatékos pedig nappali intézmények fogadnak. Utcái szociális munkások 11 ezer utcán élő hajléktalan helyzetét, életkörülményeit kísérik figyelemmel, és szükség esetén kezdeményezik ellátásukat. A 104 nappali melegedő napi átlagforgalma több mint 8 és fél ezer, a 39 népkonyháé közel 4 ezer fő.

A nappali szolgáltatások közül legnagyobb igény az idősek klubjára van, ami csak a települések 32%-án érhető el. 2008-ban 38 ezren töltötték ilyen klubokban az időt napközben, ahol étkezést kaptak, és társas kapcsolatokra leltek. (Számuk évek óta alig változik.)

2008-ban 707 falu- és 277 tanyagondnokot foglalkoztattak, döntően az önkormányzatok. A falugondnokok négyötöde Nyugat- és Dél-Dunántúlon, valamint Észak-Magyarországon dolgozott, a tanyagondnokok közel fele Dél-Alföldön. Ezek az arányok a dunántúli és észak-magyarországi aprófalvas településszerkezettel, valamint az elsősorban az Alföldre jellemző tanyavilággal magyarázhatók.

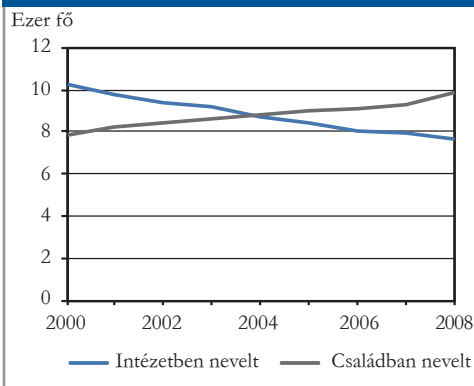
A **gyermekjóléti alapszolgáltatások** közül a bölcsődei férőhelyek száma a rendszerváltást követően néhány év alatt felére csökkent. A 2003-as mélypont óta 5%-kal növekedett ugyan a kapacitás, a beíratott gyermekek száma azonban 9%-kal lett több. 2007-ben a közel 25 ezer férőhelyre 32 ezer gyermek volt beíratva. A naponta átlagosan gondozott gyermekek száma 22 és félezer volt, ami a férőhelyek 90%-a.

Gyermekjóléti szolgálat a települések 97%-án működik, és 2008-ban 205 ezer kapcsolatfelvétel keretében több mint 750 ezer problémát kezeltek. Ezek negyede anyagi, ötöde gyermeknevelési, 16%-a életviteli nehézség volt. A szolgálatoknál mintegy 124 ezer gyermek fordult meg, az előző évinél 2000-rel kevesebb.

A családsegítőket felkereső több mint félmillió ember közül a 18 év alatti igénybe vevők száma 7% volt, de tevékenységük a családokon keresztül sokkal több kiskorút érint.

A **szociális szakosított ellátások rendszere** mind a felnőtt-, mind a gyermekgondozás területén sokat változott az utóbbi évtizedben. Egyrészt kisebb befogadóképességű, családiasabb jellegű intézmények

17. ábra. Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő kiskorúak száma

jöttek létre, másrészt átmeneti és tartós elhelyezés is lehetséges bennük.

A gyermekvédelem alappilléreit a gyermekjóléti szolgálatoknál kezdődő gyermekvédelem (szolgáltatási szempont) és a gyámhivatalok (hatósági, döntéshozói jogkör) alkotják. A jegyzők 2008-ban 198 ezer veszélyeztetett kiskorút tartottak nyilván. Ezen felül 21 ezer kiskorú állt védelembe vétel alatt. Tendencia, hogy évek óta nő a védelembe vétel alatt állók száma: míg 2000-ben ezer kiskorúból 5,6 főt, 2008-ban már 11,4-et érintett ez a fajta megkülönböztetett figyelem. Az elmúlt évben 17 500 gyermek élt gyermekotthonban, nevelőszülőknél, vagy más ápolást, gondozást nyújtó intézményben, vagyis gyermekvédelmi gondozás

7. tábla. Az önkormányzatok által nyújtott főbb támogatások, 2007

Rendszeres támogatás	Felhasznált összeg, millió forint	Támogatottak havi átlagos száma, ezer fő	Egy főre jutó havi átlagos összeg, forint
Rendszeres szociális segély	60 057	194,7	25 703
Időskorúak járadéka	1 947	6,3	25 638
Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény	4 897	490,0	4 997
Eseti támogatás	Felhasznált összeg, millió forint	Támogatási esetek száma, ezer	Egy esetre jutó átlagos összeg, forint
Lakásfenntartási támogatás	17 810	3 048	5 843
Rendkívüli gyermekvédelmi támogatás	2 309	461	5 014
Átmeneti segély	4 673	761	6 140
Temetési támogatás	1 128	55	20 717

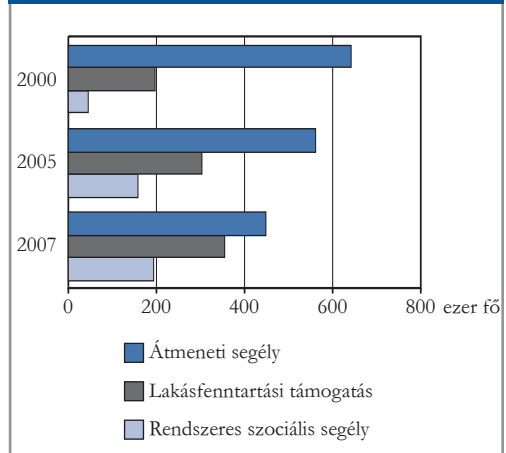
zás keretében. Ma már több a családban, mint a gyermekotthonban nevelt gondozott.

A felnőttek tartós és átmeneti elhelyezését szolgáló intézményekben 2008-ban több mint 84 ezer ember élt, 13%-uk csak ideiglenes jelleggel, legfeljebb 1 évig. A gondozottak 60%-a időskorúaknak, ötöde fogyatékosoknak, tizede pszichiátriai betegeknek, 3%-a szenvedélybetegeknek, 9%-a pedig hajléktalanoknak fenntartott otthonban, gondozóházban volt ellátva. A férőhely-kihasználtság szinte valamennyi típusban 90% fölötti volt, a legmagasabb a pszichiátriai betegek (99,0%) és a fogyatékosok (96,3%) intézményeiben. Az intézmények több mint kétharmadát önkormányzatok tartották fenn.

Az önkormányzatok rendszeres szociális juttatásokra nagyobb összeget fordítanak, mint eseti támogatásokra. Ennek döntő többségét – 60 milliárd forintot meghaladó összegben – rendszeres szociális segélyként havonta átlagosan 195 ezer rászorulóknak fizetik ki, akiknek száma az ezredforduló óta több mint négyszeresére emelkedett. Közel kétszeresére nőtt a lakásfenntartási támogatásban részesülők száma is, az átmeneti segélyezettéké viszont 30%-kal csökkent.

A tartósan gondozásra szoruló személyek ápolását 2007-ben 52 ezren végezték, erre átlagosan személyenként havi 26 ezer forint ápolási díjat fizettek ki. 2007-ben 19 ezer olyan súlyosan mozgáskorlátozott személy volt az országban, akik jogosultak voltak gépkocsiszerzéshez, illetve -átalakításhoz adható támogatásra, és közel 202 ezren közlekedési támo-

18. ábra. Szociális segélyben részesültek száma

gátást kaptak mintegy 1,9 milliárd forint értékben. Közgyógyellátási igazolvánnyal 399 ezer ember rendelkezett. Fogyatékosági támogatást 109 ezer önálló életvitelre képtelen, súlyosan fogyatékos személy kapott, 45%-uk az öregségi nyugdíj minimum összegének 65%-át, a többiek 80%-át. 19 ezer olyan ember kapott pénzübeli juttatást, akik életkoruk vagy szolgálati idejük miatt nyugellátásra nem jogosultak, és a munkanélküliek ellátási rendszeréből is kiszorultak. Az igénybejelentések száma azonban ennél 11 ezerrel több volt.

Jog- és közbiztonság*

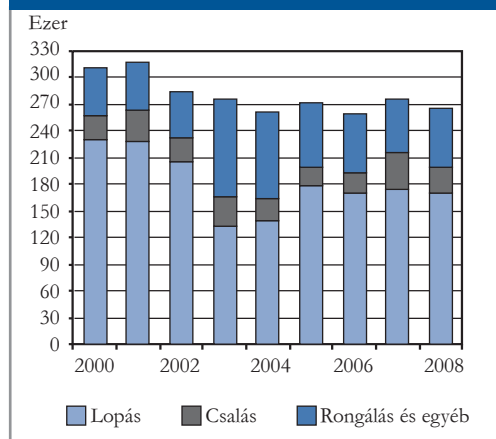
Az **ismertté vált közvádas bűncselekmények** száma 2007-ben alig változott. 2008-ban jelentős mértékben csökkent az egy évvel korábbihoz képest, 408 400 büntettnél és vétségben fejezték be a hatóságok az eljárást. A jogsértések száma 18 és fél ezerrel, 4,3%-kal lett kevesebb, ezen belül a büntetteké 5,8%-kal, a vétségeké 3,3%-kal csökkent. A jogsértések csaknem kétharmada változatlanul vagyon ellen irányult.

A **bűnözés szerkezetében** az elmúlt évben lényeges változások következtek be. Ennek legfőbb jellemzője a személy elleni, az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni, illetve a gazdasági bűncselekmények számának nagyarányú növekedése. A többi bűncselekmény-főcsoportban kisebb vagy nagyobb mértékű csökkenés volt tapasztalható. Számszerűen a legnagyobb mértékben, több mint 10 ezerrel (4%-kal) a vagyon elleni bűncselekmények száma mérséklődött, aminek hátterében a nagy súlyt képviselő lopás, valamint csalás visszaesése áll. Emellett számottevő mértékben csökkent a közlekedési és a közrend elleni bűncselekmények száma, ez a közúti jármű ittas vezetése és közúti baleset okozása, illetve a közokirat- és magánokirat-hamisítás számának érdemi (összesen több mint 9 ezres) mérséklődésével áll összefüggésben. A kis súlyú „házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni” bűncselekmények száma a felére, hét és fél ezerre csökkent, aminek hátterében a tiltott pornográf felvétel készítése, felvétellel való visszaélés mutatójának mérséklődése áll. Személyek ellen 22%-kal több bűncselekményt követtek el, ezen kívül a gazdasági bűncselekmények száma is 13%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. Ebben a két főcsoportban a bűncselekmények számának emelkedése a szándékos testi sértéssel, valamint a számvitel rendjének megsértésével, adócsalással és készpénz helyettesítő fizetési eszköz visszaélésével hozható összefüggésbe.

A lakosság biztonságérzetét közvetlenebbül befolyásoló bűncselekmények közül az elmúlt évben nőtt a szándékos testi sértések száma (14,4%-kal), a lakás-

betöréseké (10,5%-kal) és a zsebtolvajlásoké (10,3%), miközben mérséklődött a személygépkocsi-lopásoké (7,3%-kal), illetve az emberöléseké (3,3%-kal). Ez utóbbi hosszabb távon, ha nem is egyenletesen, de csökkenő irányzatú. Az évtized elején még több mint 200, 2007-ben 152 emberölés történt, ez tavaly 5 esettel, 147-re csökkent. A rablások száma nem változott. A vagyon elleni bűncselekményeken belül a nagy részarányt (közel 11%-ot) képviselő betöréses lopások számát ugyancsak növekedés jellemezte. Tavaly 43 ezer ilyen jellegű vétséget vagy büntetést követtek el, 5,3%-kal többet, mint 2007-ben. Ezen kívül a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének száma 12%-kal nőtt, így tavaly 33 és fél ezer ilyen eset fordult elő, miközben a csalások száma 41 ezerről 30 ezerre csökkent. A kábítószerrel való visszaélésekből 5458 vált ismertté, ez közel 17%-kal több a 2007. évinél, de 28%-kal kevesebb a csúcspontot jelentő 2005. évinél. A figyelem középpontjában lévő bűncselekményfajták közül 2008-ban 3 terrorcselekmény elkövetésére került sor (egy évvel korábban 4-re), önkényuralmi jelképek használata 207

19. ábra. A vagyon elleni bűncselekmények számának alakulása

* Az adatok forrása az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, valamint a Legfőbb Ügyészség.

esetben fordult elő, ami több mint háromszorosa az egy évvel korábbinak. A hivatalos személy elleni erőszakos (ezen belül a rendőr ellen elkövetett) bűncselekmények száma szintén nőtt, miközben a közveszéllyel való fenyegetések aránya nem változott.

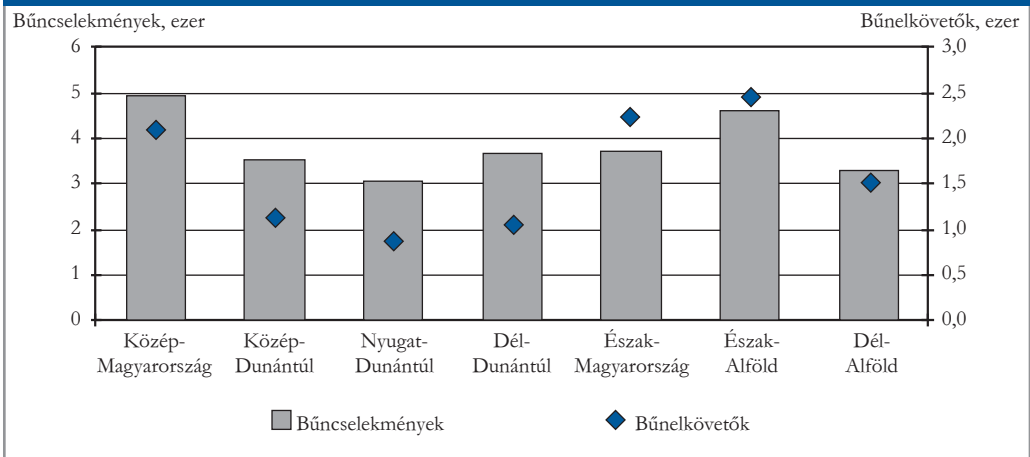
A felderített bűncselekmények aránya az előző évi 59,1%-ról 58,5%-ra módosult. A **bűnelkövetők** közül 116 600 vált ismertté, 0,4%-kal több, mint 2007-ben. A nem büntethető gyermekkorú elkövetők száma 1,4%-kal, 3434-re nőtt. A bűnelkövetők 9,8%-a fiatalkorú volt, számuk egy év alatt közel 5%-kal emelkedett. A külföldiek száma 8,5%-kal lett kevesebb, arányuk 3,5% volt. A büntetlen előéletű bűnelkövetők száma 5,4%-kal haladta meg a 2007. évit, arányuk közel 70%-ot tett ki. Ezzel szemben a büntetett előéletű bűnelkövetők száma közel 10%-kal csökkent, ezen belül a többszörösen visszaesők a legnagyobb mértékben: 14%-kal. A bűnelkövetők nagy többsége, 84%-a férfi, ez gyakorlatilag megegyezett az egy évvel korábbival. A bűnelkövetők több mint egyötödének cselekményében szerepet játszott az alkohol vagy a kábítószer. Közülük az alkohol hatása alatt állók aránya a nagyobb (85%), számuk 4,5%-kal csökkent, míg a kábítószer hatása alatt lévő elkövetőké jelentős mértékben, 32%-kal emelkedett egy év alatt.

A bűncselekményeknek 2008-ban 211 500 **sértettje** volt, 8,5%-kal kevesebb az egy évvel korábbinál. Ezen belül a gyermekkorú sértettek száma jelentősen, 29%-kal nőtt, miközben a fiatalkorúaké 9%-kal csökkent. A sértettek közül 7390 volt külföldi, ez 2,0%-kal meghaladta a 2007. évit. A sértettek 41%-a közterületen vált áldozattá, közel 2%-kal kevesebb az egy évvel korábbinál. Az erőszakos, garázda jellegű cselekmények áldozatául esők száma számottevő mértékben, 13%-kal emelkedett.

A jogerősen **elítéltek** száma 2004 óta folyamatosan csökken, ezen belül 2008-ban 3,5%-os mérséklődés következett be, számuk ekkor 84 500 főt tett ki. Közülük 42%-ot pénzbüntetésre, 31%-ot szabadságvesztésre, 20%-ot önállóan alkalmazott mellékbüntetésre és intézkedésre, továbbá 7%-ot közérdekű munkára ítélték. A szabadságvesztésre ítélték kétharmadának a büntetését felfüggesztették, végrehajtandó szabadságvesztés 8972 főre várt, ez az összes elítélt 11%-a. A jogerősen elítéltek 7%-a továbbra is fiatalkorú.

A büntetés-végrehajtási intézetekben **fogva tartottak** száma a korábbi években folyamatosan csökkent, azonban 2008-ban 2,6%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. Az intézetekben lévők 69%-a elítélt, 30%-a előzetesen letartóztatott, a többi kényszergyógykeze-

20. ábra. Ismertté vált bűncselekmények és bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma, 2008

lésre, elzárásra utalt, míg őrizetes személy a korábbi évekhez hasonlóan 2008-ban sem volt közöttük.

A bűncselekmények **regionális** különbségei továbbra is jellegzetesek. Ennek egyik legfőbb sajátossága, hogy a bűncselekmények jelentős hányadát, 2008-ban 35%-át Közép-Magyarországon követték el, és itt volt a legmagasabb a lakosság számához viszonyított bűnözési arány is. Az országos folyamatokhoz hasonlóan területi szinten is érezhető a bűncselekmények számának csökkenése. Észak-Alföld kivételével valamennyi régióban kisebb vagy nagyobb mértékben mérséklődött ez a mutató. (Észak-Alföldön

közel 70 ezer bűncselekményt követtek el tavaly, számuk 19%-kal haladta meg a 2007. évit.) A bűnelkövetők 24%-a a központi régióban vált ismertté, 19%-a az Észak-Alföldön, a többi régió részesedése 8–15% közötti volt. A fiatalok bűnelkövetők 22%-a Észak-Alföldön vált ismertté, de jelentős Észak-Magyarország (19%) és Közép-Magyarország (18%) részesedése is. Egy év alatt a fiatalok bűnelkövetők száma Nyugat-Dunántúlon mérséklődött, Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon gyakorlatilag nem változott, miközben a többi régióban 7–13%-os emelkedés következett be.

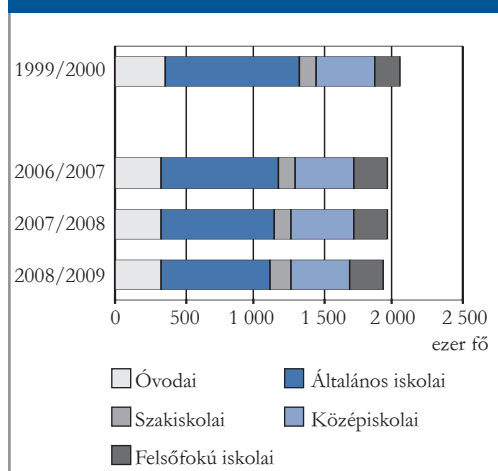
Oktatás, tudomány, kultúra

Iskolázottság, oktatás, képzés

2008-ban Magyarországon a 25–64 éves népesség 19%-a rendelkezett főiskolai vagy egyetemi diplomával. 30%-nak a legmagasabb iskolai végzettsége az érettségi volt, további 30% szakiskolai vagy szakmunkás, 20% pedig csak befejezett, vagy befejezetlen általános iskolai végzettséggel rendelkezett.

Az összes tanuló és hallgató létszáma a 2008/2009. tanévben 2 millió 150 ezer fő, 2,1%-kal kevesebb, mint az előző, és 4,2%-kal, mint a 2006/2007. tanévben. A csökkenés nagyrészt az általános iskolákat, valamint a felsőfokú, nem nappali tanulólétszámot érintette.

21. ábra. Az iskolarendszerű oktatás nappali képzéseiben résztvevők száma

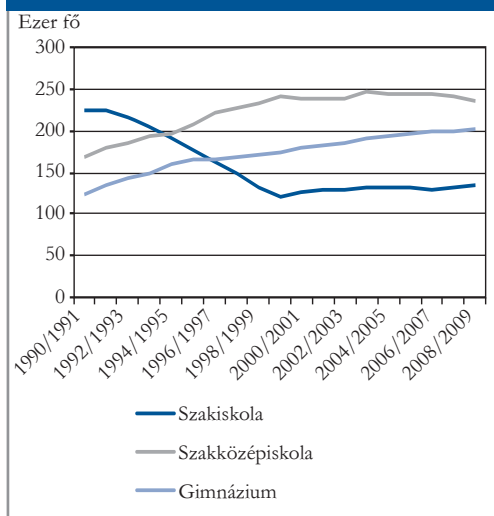
Óvodai nevelésben 326 ezer gyermek részesül a 2008/2009-es tanévben, közel 2 ezerrel több, mint az előző évben, az óvodáskorúak 85%-a. Az óvodások közül 4900 gyermek sajátos nevelési igényű, az oktatáspolitikai célkitűzéseknek megfelelően, egyre növekvő hányadukat, 71%-ukat a gyermekek iskolai továbbhaladását elősegítő integrált formában nevelik. Az óvodai feladatellátási helyek száma 31-gyel 4355-re csökkent; itt közel 30 ezer óvodapedagógus dolgozik.

Az érintett korosztály fogyásából adódóan az általános iskolákban nappali képzés keretében az előző évinél 2,5%-kal kevesebb, összesen 789 ezer gyermek tanul. A sajátos nevelési igényű gyermekeket oktató általános iskolai osztályokban tanulók, valamint az integrált oktatásban részt vevők száma közel 5 ezerrel csökkent, jelenleg 53 ezer fő, ebből 57% tanul integrált oktatásban. A tanulók 43%-a – 1,4 százalékponttal nagyobb hányada, mint az előző évben – napközis ellátásban részesül. Iskolai étkezést összesen 65%-uk vesz igénybe, arányuk 1,1 százalékponttal nőtt az előző évhez képest. A 6 és 8 évfolyamos gimnáziumokban a fiatal népesség létszámcsökkenése kevésbé érezhető, az 5–8. évfolyamokon 27 ezren tanulnak, a létszám stagnál. 2008-ban 110 ezer nyolcadikos végzett a nappali képzésben, 2700-zal kevesebb, mint 2007-ben, és szinte mindegyikük továbbtanult valamilyen középfokú oktatási intézményben. Az általános iskolai feladatellátási helyek száma összesen 3363, az előző évhez képest számuk 55-tel kevesebb, a megszűnő iskolákból 51 községi volt. Az iskolákban közel 76 ezer tanító és tanár dolgozik, létszámuk 3,2%-kal csökkent az előző évhez képest. Tízből kilenc pedagógus nő.

A középfokú oktatás nappali rendszerű képzéseiben 574 ezren vesznek részt, 1200-zal kevesebben, mint az előző tanévben. Ezen belül szakiskolai képzésben 134 ezren tanulnak, ami 700 fős növekedés a 2007/2008. tanévhez képest, középiskolai képzésben 440 ezren, 2 ezerrel kevesebben, mint tavaly. Az egyes iskolatípusokba járók aránya csak kismértékben változott az utóbbi időben. A középfokú oktatásban az 1990-es évek elejétől egyre többen választották az érettségit nyújtó középiskolai képzést, az 1999/2000. tanévben azonban ez a tendencia megállt. Az utóbbi két évben enyhe növekedés figyelhető meg a szakiskolai képzésre beiratkozók arányában, ami a 2008/2009. tanévben több mint 23%. A szakközépiskolába járók aránya enyhén csökkent, jelenleg 41%. A gimnáziumban tanulók aránya kis mértékben tovább emelkedett, a 2008/2009. tanévben megközelíti a 36%-ot. A szakiskolákban 10 ezer, a középiskolákban pedig összesen

38 ezer pedagógus dolgozik, 1,9%-kal, illetve 2,5%-kal kevesebb, mint az előző évben.

22. ábra. A középfokú oktatás nappali tagozatán tanulók száma

Az oktatásból, képzésből való lemorzsolódást mutató ún. korai iskolaelhagyók aránya – a 18–24 évesek közül azok, akik legfeljebb alacsony végzettséggel rendelkeznek, és nem vettek részt sem iskolarendszerű oktatásban, sem felnőttképzésben – 2007-ben 10,9% volt, 1,5 százalékponttal kevesebb, mint az előző évben, és a férfiak esetében magasabb (12,5%), mint a nőknél (9,3%).

A felsőoktatásban részt vevők száma harmadik éve csökken, a 2008/2009. tanévben 4,2%-kal esett vissza az előző tanévhez képest. A jelenlegi 381 ezer fő 43 ezerrel kevesebb a 2005/2006. évinél. Az összes hallgatói létszámon belül a nappali tagozatos hallgatók létszáma lassuló mértékben, de a 2007/2008. tanévig növekedett, a folyó tanévben gyakorlatilag megegyezik az előző évvel. Az esti, levelező és távoktatásban részt vevők száma 2004-ig nőtt, azóta mérséklődik. A jelen tanévben 138 ezren tanulnak nem nappali képzésen, az előző évinél 11%-kal kevesebben.

A felsőoktatást jelenleg az átalakulás, a régi rendszerről az újra való átállás jellemzi. A 2008/2009. tanévben a korábbi oktatási rendszer szerinti főiskolai képzésre és az új többciklusú rendszer szerinti alapképzésre (BA/BSc) az összes tagozatra együtt 251 ezer fő járt, 2%-kal kevesebb, mint az előző tanévben. A régi típusú egyetemi képzésre, valamint mesterképzésre (MA/MSc) és osztatlan képzésre együtt közel 90 ezer fő jár, az előző évi létszám 87%-a. Ez utóbbi esetben a csökkenés a bolognai képzési rendszerre történő átállásból adódik: a korábbi egyetemi képzések jelentős részéből már kifutottak a hallgatók, az új mesterképzések viszont még alig indultak be. PhD-képzésre a 2008/2009. tanévben 6911 fő járt, 3,4%-kal kevesebb, mint az előző tanévben. A felsőfokú szakképzési programokban részt vevők létszáma folyamatosan emelkedik, a 2008/2009-es tanévben közel 16 ezer hallgató járt erre a képzési szintre, ami az előző évi 126%-a.

8. tábla. Tanulók aránya iskolafenntartók szerint a nappali oktatásban, 2008/2009

(%)						
Feladatellátási hely	Települési önkormányzat	Megyei önkormányzat	Központi költségvetési szerv	Egyház, felekezet	Alapítvány, természetes személy	Egyéb
Óvoda	93,2	0,3	0,6	3,3	1,9	0,6
Általános iskola	89,4	1,5	1,4	5,9	1,3	0,5
Szakiskola	55,7	27,0	1,9	3,1	8,2	4,0
Speciális szakiskola	42,2	51,8	–	1,7	4,3	0,1
Gimnázium	57,7	15,1	3,7	17,2	5,0	1,3
Szakközépiskola	52,1	29,7	3,3	2,0	9,4	3,4
Felsőoktatás	–	–	87,9	5,6	6,5	–

A leendő hallgatók érdeklődése gyakran nem a munkaerőpiac kereslete szerint változik. A hazai oktatáspolitikai keretszámok alkalmazásával igyekeznek ösztönözni a kívánatos képzési szakmastruktúra kialakulását. A felsőfokú intézményekbe felvettek aránya az első helyre jelentkezettek százalékában képzési területenként meglehetősen eltérő képet mutat. A természettudományi képzés területén a felvettek száma meghaladta az első helyen jelentkezőkét, aránya 124% volt, a műszaki tudományok esetében pedig elérte a 99%-ot, ugyanakkor a művészeti képzési területre az összes jelentkező 28%-át vették fel. A még mindig népszerű jogi képzési területre a jelentkezők 70%-a került be.

9. tábla. A főiskolai és egyetemi szintű képzésben részt vevő hallgatók megoszlása

Képzési terület	2001/2002		2008/2009	
	(%)			
Tanárképzés, oktatástudomány	15,1	8,1	15,1	8,1
Művészetek	1,5	2,1	1,5	2,1
Humán tudományok	7,4	8,3	7,4	8,3
Társadalomtudományok	9,5	8,8	9,5	8,8
Gazdaság és irányítás	21,4	25,5	21,4	25,5
Jog	5,6	4,9	5,6	4,9
Természettudományok	1,7	3,4	1,7	3,4
Informatika	3,5	3,7	3,5	3,7
Műszaki tudományok	13,9	14,7	13,9	14,7
Mezőgazdaság	3,6	2,6	3,6	2,6
Egészségügy, szociális gondoskodás	8,1	9,3	8,1	9,3
Szolgáltatás	8,7	8,5	8,7	8,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A felsőfokú oktatásban újabb összevonás következtében eggyel csökkent az intézmények száma, jelenleg 70 főiskola és egyetem működik. A főiskolai és egyetemi oktatók száma több mint 22 ezer, az előző évivel csaknem azonos. Az egy oktatóra jutó hallgatók száma a 2000/2001. és a 2006/2007. tanév között folyamatosan nőtt, a 2008/2009. tanévben csökkent.

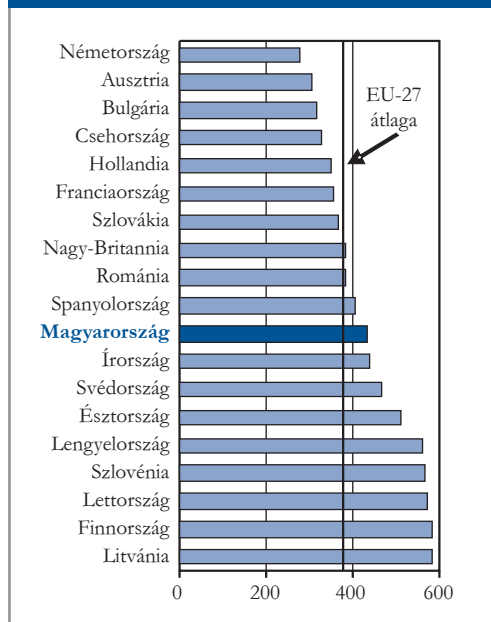
A nem nappali tagozatokon az utóbbi években tapasztalt mérséklődő érdeklődés összefüggésben állhat azzal a folyamattal is, hogy megszűnt az a többlet kereslet, amit a korábban zárt felsőoktatási rendszer miatt abból kint rekedt idősebb korcsoportok a 1990-es években támasztottak, miután a rendszerváltást kö-

vetően könnyebbé vált a felsőoktatási intézményekbe való bejutás.

A magyar hallgatói mobilitás nemzetközi összehasonlításban alacsony szintű. 2006-ban az összes hallgató 1,7%-a tanult más európai uniós országban, az EU-27 átlaga 2,7% volt. A külföldi hallgatók fogadásában Magyarország szintén elmaradt az európai uniós átlagtól: míg a Magyarországon tanuló összes hallgató 2,1%-a külföldi, addig ez az EU-27 tagállamaiban átlagosan 3% volt.

A költségvetés oktatási kiadásai 2007-ben 1228 milliárd forintot tettek ki, ami folyó áron 1%-kal több, mint az előző évi. A hazai oktatási kiadások GDP-hez mért nagyságát a 2005-ös adatokon keresztül tudjuk összevetni a nemzetközi adatokkal. Eszerint míg Magyarországon az összes oktatásra költött kiadás a GDP 5,5%-át, ezen belül a felsőoktatásra költött kiadások 1,0%-át tették ki, addig az EU-27 tagállamaiban – az Eurostat becslése szerint – az oktatásra 5,0%-ot, ezen belül a felsőoktatásra 1,2%-ot költöttek átlagosan. A felsőoktatásra fordított kiadás aránya Dániában és Finnországban volt legmagasabb (2% feletti).

23. ábra. A felsőoktatásban tanulók száma tízezer lakosra, 2006

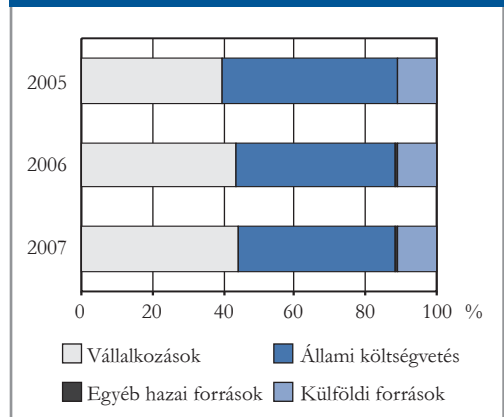
A 2008/2009. tanévben az államilag finanszírozottak aránya a nappali tagozatos hallgatók között 76% volt, az előző évhez képest gyakorlatilag nem változott. Az új diákhitel-felvevők száma a 2007/2008. tanévben 19 ezer volt, az előző évihez képest 20%-kal kevesebb, holott a felvettek száma csak csekély mértékben csökkent (nappali tagozaton 3,4%-kal, összesen 0,6%-kal). A diákhitel 2001-es indulása óta összesen 253 ezer hallgató vette igénybe. A 2007/2008. tanévben 22,3 milliárd forint összegű hitelt folyósított 84 ezer hitelfelvevő számára a Diákhitelközpont Zrt. Egy hitelfelvevőre átlagosan 265 ezer forint jutott. Finanszírozási forma tekintetében a hitelfelvevők 43%-a volt költségtérítéses hallgató, a többi államilag finanszírozott. Tagozat szerint 68% nappali tagozatos, a többiek levelező, esti vagy távoktatásban tanulók. A hitel-visszafizetésben, ami 2003-tól indult meg, jelentős túlfizetés figyelhető meg, a 2007/2008. tanév végéig összesen 32,2 milliárd forint befizetés történt meg, az elvárt összeg 188%-a⁴.

Kutatás, fejlesztés, innováció

Az Európai Unió konkrét célkitűzései között szerepel, hogy a tagállamok K+F-ráfordításai 2010-re ériék el a GDP 3%-át, és annak 2/3 részét a vállalati szektor finanszírozza. Az Európai Unió tagországainak kutatás-fejlesztési ráfordításai a célértéktől átlagosan több mint egy százalékponttal maradnak el (2007-ben az átlag 1,83% volt). A K+F-tevékenységekhez kapcsolódó ráfordítások aránya Svédországban és Finnországban a legmagasabb (3,64 és 3,47%). Az új tagállamok arányszáma Csehország és Szlovénia kivételével nem éri el az 1%-ot, sőt a régi tagállamok közül Görögország és Portugália ráfordítási szintje sem. Magyarországon a kutatás-fejlesztés összes ráfordításának értéke 2007-ben 245,7 milliárd forint volt, ami folyó áron 3,3%-kal haladta meg az előző évet, GDP-hez viszonyított aránya viszont 1,00%-ról 0,97%-ra mérséklődött. Míg a kutatóintézetek és a felsőoktatási kutatóhelyek kutatás-fejlesztési ráfordításai kismértékben

csökkentek, addig a vállalati szektoré növekedtek. A ráfordításokon belül a költségek összege 212,4 milliárd forint volt, 11%-kal több, mint egy évvel korábban, a beruházásoké 28 milliárd forint, 33%-kal kevesebb. A K+F-ráfordítások finanszírozásában a vállalkozások szerepe, ha kismértékben is, de tovább nőtt. Részesedésük 2007-ben kerekítve 44% volt, 0,6 százalékponttal több, mint 2006-ban, de még így is lényegesen kevesebb az EU-27 átlagánál, ami 2005-ben közel 55% volt. Magyarországon az államháztartási források aránya 44,8%-ról 44,4%-ra, a külföldről származóké 11,3-ról 11,1%-ra csökkent, a nonprofit szervezeteké változatlan, 0,6%-os maradt. A korlátozottan rendelkezésre álló 2007-es nemzetközi adatok szerint a vállalkozások által finanszírozott hányad legmagasabb szintű Finnországban volt 68%-kal, míg a másik véglet Románia (27%) és Szlovákia (36%) képviselte.

24. ábra. A kutatási-fejlesztési ráfordítások pénzügyi forrásai

Az összes kutatóhelyen belül az éves K+F-költségek korábbiaknál szerényebb hányada 23%-a alapkutatással, 38–38%-a alkalmazott kutatással és kísérleti fejlesztéssel kapcsolatban merült fel. Az alapkutatás ráfordításainak aránya Magyarországon 2005 óta csökkenő.

Regionális szempontból vizsgálva a ráfordítások eloszlását a Közép-Magyarország régióba tartozó

⁴ Forrás: www.diakhitel.hu

szervezetek használták fel az összes K+F-ráfordítás 66%-át, mintegy 4 százalékponttal kevesebbet, mint az előző évben. A második helyen Észak-Alföld állt 8,5%-kal, a legkisebb, 2,5%-os részesedése a Dél-Dunántúlnak volt.

A különböző kutatóhelyeken kutatás-fejlesztés-foglalkozók tényleges létszáma 49 485 fő volt, ami 2006-hoz képest 1,8%-os csökkenést jelent. Az összlétszámon belül azonban nőtt a kutatók és a segédszemélyzet száma és aránya is, vagyis a csökkenés az egyéb fizikai és nem fizikai létszámot érintette. 2007-ben a kutatók aránya 67%, a segédszemélyzeté 17% volt.

A kutatóhelyek többségében a foglalkoztatottak csak a teljes munkaidejüknek egy részében végeznek kutatás-fejlesztési tevékenységet, ezért a K+F-terület emberi erőforrás oldaláról realisabb képet ad az ún. számított létszám, ami a kutatási tevékenység teljes munkaidőn belüli aránya alapján kerül meghatározásra. A kutató, fejlesztő helyek számított létszáma 2007-ben összesen 25 954 fő volt. Ez 2006-hoz képest 17 fős, azaz 0,1%-os csökkenést jelent. A kutatók számított létszáma annak ellenére csökkent 0,9%-kal, hogy a kutatás-fejlesztési tevékenységre az előző évhez viszonyítva valamivel kevesebb időt fordítottak. A vállalalkozási kutató-fejlesztő helyeken az összes számított létszám 11,5%-kal volt több, mint egy évvel korábban,

és ezen belül a kutatók számított létszáma 11,8%-kal lett magasabb.

Az összes kutató-fejlesztő helyen dolgozó kutató nők számított létszáma 2007-ben nem változott, részarányuk közel 32%, ami magasabb a 28%-os EU-27-átlagnál.

A K+F-területen foglalkoztatottak 75%-a felsőfokú végzettséggel, 24%-a PhD- vagy DLA-fokozattal is rendelkezik. Ugyanezek az arányok a vállalkozási szektorban 69% és 7,4%. A felsőfokú végzettségűek aránya a teljes K+F-területen 2,3 százalékponttal, a vállalalkozási szektorban ennél kisebb mértékben, 1,4 százalékponttal emelkedett 2006-hoz képest.

Az országban 638 külföldi kutató dolgozott 2007-ben, 21%-kal több, mint az előző évben. A külföldi kutatók 70%-a EU-tagállamból érkezett, és 61%-uk a felsőoktatási intézményekben dolgozik. Ugyancsak növekedett a 6 hónapnál tovább külföldön munkát vállaló magyarok száma, 2007-ben 283 főre, ami 18%-kal magasabb volt az előző évinél. 2007-ben 506 fő külföldi ösztöndíjasunk volt, akiknek 54%-a az EU valamelyik tagországába ment.

Mind a magyar nyelvű, mind az idegen nyelvű publikációk tekintetében a felsőoktatási kutatóhelyeken a legmagasabb a közlések száma. A száz kutatóra jutó magyar nyelvű cikkek száma ebben a szektorban 210, a kutatóintézeteknél 92, a vállalalkozásoknál 14, míg a száz kutatóra jutó idegen nyelvű cikkek száma a felsőoktatási kutatóhelyeken 155, a kutatóintézeteknél 94, a vállalalkozásoknál pedig 6 volt.

2000 és 2007 között nagymértékben csökkent a Magyar Szabadalmi Hivatalhoz beérkező szabadalmi bejelentések száma, ugyanis a Magyar Szabadalmi Hivatal 2003. január 1-jével csatlakozott az Európai Szabadalmi Egyezményhez (EPC). Ez alapján Magyarországra kiterjedően is igényelhető európai szabadalom, és a Magyar Szabadalmi Hivatalnál is benyújtható európai bejelentés. Korábban a magyar piacokon megjelenő külföldi vállalalkozások a nemzetközi egyezmény hiányában a Magyar Szabadalmi Hivatalban is bejelentéseket tettek a legfrissebb fejlesztési sikerekről, így a 2000-ben regisztrált 4883 szabadalmi bejelentésből 4073 külföldről származó bejelentés volt. 2007-ben összesen 791 szabadalmi bejelentés volt, ebből 686 hazai, 105 külföldi. A külföldi szabadalmi bejelenté-

10. tábla. A kutatás-fejlesztés ráfordítási és létszámadatai szervezeti típusok szerint

Szervezeti típus	Összes ráfordítás		Számított létszám összesen	
	millió forint	megoszlás, %	fő	megoszlás, %
Kutató-intézetek	59 337	24,2	7 834	30,2
Felsőoktatási intézmények	57 365	23,3	7 778	30,0
Vállalkozások	123 669	50,3	10 342	39,8
Összesen	245 693^a	100,0^a	25 954	100,0

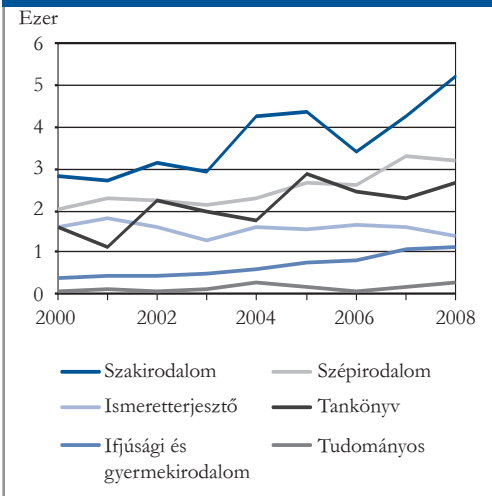
^a Tartalmazza a tudományos fokozattal rendelkezők tiszteletdíjára, illetménykiegészítésére és ösztöndíjasok illetményére költségvetési forrásból kifizetett összegeket is.

sek száma és aránya 2006-hoz képest tovább csökkent, aránya 2007-ben 13% volt.

Kultúra

2008-ban a kiadott **könyvek** száma az előző évhez képest 9%-kal bővült, így a korábbi trend folytatódott. Átlagon felüli növekedést a tudományos, a szakirodalmi és a tankönyvek mutattak. A szépirodalom és főleg az ismeretterjesztő művek száma csökkent 2007-hez képest. Az összes könyv között a legszelebbebb kínálattal rendelkező szakirodalom részaránya tovább nőtt, 36% lett, a második helyen pedig továbbra is a szépirodalom áll 22%-kal. A kiadott könyvek példányszáma gyakorlatilag nem változott, míg az előző évben 11%-os növekedést tapasztaltunk. 2008-ban növekedés elsősorban a tudományos, kisebb részben a tankönyv, a szakirodalom és valamelyest az ifjúsági és gyermekirodalom példányszámában, csökkenés pedig különösen az ismeretterjesztő könyveknél és a szépirodalomban volt.

25. ábra. Kiadott könyvek száma a könyv műfaja szerint

A tudományos, ismeretterjesztő és szakirodalmi művek között mind a könyvek száma, mind a példányszám tekintetében a legnagyobb gyarapodást az egyéb-

ként kicsiny részesedésű vallás és hittudományi terület mutatta, de a könyvek száma szintén jelentősen nőtt a természettudomány; a művészet; sport, játék; a filozófia; a pszichológia és a társadalomtudomány területén. Az utóbbi két humán tudományban a példányszám egyidejűleg csökkent. A szépirodalmi műveken belül egyedül a színművek száma nőtt az előző évhez képest, de részesedésük így is csupán 2%. Az összes mű 70%-a regény, elbeszélés, 18%-a vers, antológia, 10%-a egyéb széppróza. A példányszám egyedül a színműveknél nem csökkent, stagnál. Az összes szépirodalmi alkotáson belül a magyar és az angol szerzők műveinek aránya nőtt az amerikaiak rovására.

A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Országos Egyesületének adatai szerint 2008-ban a **könyvforgalom** 67 milliárd 611 millió forint volt, ami folyó áron számolva 1%-kal haladta meg az előző évit. Ebből a tankönyvek és nyelvkönyvek forgalma folyó áron 3,8%-kal bővült. Az ismeretterjesztő könyvek pozíciója gyengült a 6%-os forgalom-visszaesés következtében. A szépirodalmi könyvek forgalma 6,9%-kal csökkent. A szakkönyvek, tudományos művek, lexikonok, szótárak pozícióvesztése folytatódott, a forgalomcsökkenés 16% volt. A gyermek- és ifjúsági könyvek forgalma 2 milliárddal, 31%-kal bővült. A külföldi tulajdonban lévő magyarországi könyvkiadók a teljes könyvforgalom közel 32%-át könyvelhették el, részesedésük 1,7%-ponttal nőtt az előző évhez képest, ami folyó áron számolva 6,5%-os forgalombővülés eredménye.

A nemzeti és országos szakkönyvtárak száma 2007-ben megegyezett az előző évvel, 15 volt, a települési **könyvtárak** száma pedig közel 3 ezer, 391-gyel több az előző évinél. A nemzeti és országos szakkönyvtárakban a könyvállomány 14,4 millió egységből állt, egy év alatt 162 ezerrel bővült, a beiratkozott olvasók száma 84 ezer, 5 ezerrel több, mint 2006-ban. A települési könyvtárak könyvállománya 41,7 millió egységből állt, 1,2 millióval kevesebb, mint 2006-ban. A beiratkozott olvasók száma 1,4 millió fő volt, 85 ezerrel csökkent az előző évhez képest. Ezek a könyvtárak 27,2 millió könyvet kölcsönöztek ki az év folyamán, 2,6 millióval kevesebbet, mint 2006-ban. A kikölcsönzött egységek számának teljes állományhoz mért aránya az 1990-es évek közepe óta csökken, 2007-ben 65% volt.

A nyomtatott **sajtótermékek** közül az országos napilapok, megyei napilapok és a hetilapok példányszámai egy-két kivételtől eltekintve tovább csökkentek. A politikai és gazdasági lapok, műsorújságok és egyéb sajtótermékek példányszámának viszonylagos változatlanságához hozzájárul az internetes újságírás – ezen belül a hagyományos sajtótermékek online változatainak, illetve az új hír- és információs portálok – egyre népsebébbé válása.

A **mozilátogatások** száma tovább csökkent, 2008-ban 10 millió látogatót regisztráltak, aminek a felét a budapesti mozik könyvelhették el. Eközben az előadások száma a multiplex mozik terjedésének következtében az 1990-es évek vége óta növekvő a 2006-ban mért átmeneti csökkenéstől eltekintve. Tavaly 441 ezer előadást tartottak, 6 ezerrel többet, mint egy évvel korábban. Eközben a mozitermek száma tovább csökkent: tavaly 394 moziterem várta a látogatókat, 6-tal kevesebb, mint az előző évben (a megszűnő termek közül 4 fővárosi volt). Az egy látogatásra jutó jegybevétel 877 forint volt, 27 forintra kevesebb az előző évinél. A látogatók többsége az amerikai filmeket részesíti előnyben, a magyar filmeket látogatók aránya a 2007. évi visszaesést követően lényegesen nem változott, 11% volt.

A **színházak** száma, ami az 1990-es évektől jelen évtized közepéig lassan emelkedett, 2008-ban az előző évhez képest kettővel 54-re csökkent. A színháztermek száma nyolccal lett kevesebb, az összesen 113 játszóhelyből 48 budapesti volt. Az állandó főfoglalkozású színházi dolgozók száma 2006 óta csökken, 2008-ban 5272 fő volt, 1,4%-kal kevesebb, mint az előző évben. Az előadások száma gyakorlatilag nem változott. A látogatások száma négy év növekedést követően 2005 óta csökken, tavaly 4%-kal lett kevesebb az előző évhez képest. A 3 millió 890 ezer látogatás több mint fele budapesti volt.

2008-ban 1473 **hangversenyt** rendeztek, többet, mint az évtized bármelyik évében. A látogatások száma a korábbi években tapasztalt csökkenéssel szemben újra emelkedett, 416 ezer volt, 3%-kal több, mint 2007-ben.

A **muzeális intézmények** száma gyakorlatilag változatlan: 2008-ban 661 intézményt tartottak nyilván. A múzeumok szervezésében rendezett kiállítások száma több mint 3 ezer volt, ami azt jelenti, hogy 2007-hez

képest 5%-kal bővült a kínálat. A látogatók száma jelen évtized elejétől 2006-ig növekedett, és megközelítette a 12 milliót, azóta csökken. Tavaly az előző évinél 12%-kal kevesebb, mintegy 10 millió látogatót regisztráltak. A száz lakosra jutó múzeumlátogatás a 2007. évi 111-ről 99-re esett vissza.

A **közszolgálati műsorszolgáltatók** közül a rádióadók összes műsorideje az előző évhez képest 8,5%-kal kevesebb, közel 31 ezer óra volt. Ezen belül 2007-hez képest a legnagyobb hányadot kitevő zenei műsorok aránya 10 százalékponttal nőtt, és elérte az 51%-ot. A hírek, információk aránya 2 százalékponttal, az irodalom és szórakoztatás műsorideje pedig kevesebb mint harmadára esett vissza az előző évhez képest. A jelentős csökkenés a közszolgálati rádiónál bekövetkezett struktúraváltással magyarázható. A közszolgálati televízió csatornák műsorideje gyakorlatilag nem változott, 26 ezer óra volt. Ezen belül továbbra is a hírek, információk és az irodalmi, szórakoztató műsorok adják a műsoridő legnagyobb részét, közel egy-egy harmadát. 2008-ban a hírek műsorideje 8%-kal, az irodalom, szórakoztatásé 2%-kal csökkent az előző évhez képest, míg a zenei programoké több mint kétszeresére nőtt. A zenei műsor arányának jelentős emelkedéséhez hozzájárul a kívánságműsorok és koncertek nagyobb száma és azok ismétlése.

A háztartás-statisztika adatai szerint 2007-ben a kultúrára és pihenésre fordított **kiadások** az összes kiadás 7,8%-át tették ki, valamivel kisebb hányadát, mint 2006-ban. Kulturális szolgáltatásokra (mint mozi, színház, múzeum) az egy főre jutó összes kiadás 1,8%-a jutott. A legfrissebb nemzetközi adatok szerint 2005-ben az EU-27 tagállamainak háztartásaiban átlagosan az egy főre jutó kiadások 1,1%-át költötték erre, míg akkor a hazai kiadások aránya lényegében megegyezett a mostanival. Könyvekre, újságra és folyóiratra 2005-ben 1,6%-ot költöttünk, míg az EU-27-átlag 1,4% volt. Azóta a nyomtatott sajtótermékekre és könyvekre fordított háztartási kiadás aránya Magyarországon jelentősen csökkent, 2007-ben 1,1% volt.

A költségvetés kulturális kiadásai 2007-ben meghaladták a 173 milliárd forintot, ez folyó áron számolva közel azonos a 2006. évi ráfordításokkal (0,4%-kal haladja meg azt). Az összeg legnagyobb része, közel 58%-a a közművelődési tevékenység (művelődési

központok, könyvtárak, levéltárak, múzeumok) fenntartását szolgálta, az erre fordított összeg 2,8%-kal csökkent, de ezen belül 3,7%-kal nőtt a könyvtárakra fordított kiadás. A művészeti tevékenység (színházak, zene- és táncművészet) finanszírozására a kulturális ráfordítások 23%-át költötték, ezen belül a színházak-

ra fordított kiadás 3,5%-kal nőtt. A könyv-, zenemű- és lapkiadás támogatása tovább csökkent 2007-ben, az előző évhez képest 17%-kal. Az összes kiadáson belül legnagyobb mértékben a nemzeti parkokra, valamint az állat- és növénykertekre fordított kiadások növekedtek meg, részesedésük 5,6% helyett 8,5% lett.

Gazdasági folyamatok

Nemzetközi gazdasági események

A Nemzetközi Valutaalap adatai szerint a **világgazdasági termelés** 2008-ban 3,2%-kal bővült, 2,0 százalékponttal kisebb mértékben, mint 2007-ben. Az évet kettség jellemezte abban a tekintetben, hogy az Egyesült Államokban 2007 augusztusában kitört jelzálog- és lakáspiaci válság a világgazdaság reálszférájának egészét 2008. szeptemberig, a Lehman Brothers befektetési bank csődjéig viszonylag korlátozottan érintette. Ekkor azonban a pénzügyi válság hatása igen gyorsan terjedt át a reálszférára, s a fogyasztói és üzleti bizalom meredek csökkenése a vállalkozások részéről a beruházási, a lakosság oldaláról pedig a fogyasztási kiadásokat vetette vissza. Az éven belül az Európai Unió (EU-27) és Japán a harmadik, míg az Egyesült Államok az év utolsó negyedében került recesszióba, azaz csökkent két egymást követő negyedévben a bruttó hazai terméke az előző negyedévhez képest. Az év utolsó negyedében a fejlett országok GDP-je korábban nem tapasztalt mértékben csökkent, amellyel az év egészében 0,9%-os növekedés volt kimutatható.

A **világkereskedelem** volumene 2008-ban 2,0%-kal bővült, ami mindössze harmada a megelőző évnek és az elmúlt tíz évben tapasztalt növekedési ütemnek is. A kereslet világméretű csökkenése, a kereskedelmi hitelek elégtelen mennyisége és az esetenként erősödő protekcionizmus hatásaként a világkereskedelem utolsó negyedévi szintje már 6,0%-kal maradt el az egy negyedévvél korábbtól. A kereskedelem jövőbeli alakulására kedvezőtlenül hathat, hogy a **működőtőke-áramlások** 2008. évi értéke (1,4 billió dollár) több mint ötödével elmaradt a – történelmi rekordot jelentő – megelőző évitől. Az **euró-dollár keresztárfolyam** az európai fizetőeszköz felértékelődését jelzi: a 2008. év átlagában 1,47 dollárt kellett adni egy euróért, 7,3%-kal többet, mint 2007-ben, és 17%-kal többet, mint két esztendővel korábban.

A **nyersanyagok** közül a kőolaj folyó dollárban számított ára 2008-ban is nőtt, az energiahordozó hordónkénti éves átlagára 97 dollár volt, ami 36%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. (Éves szinten utol-

jára 2001-ben mérséklődött az energiahordozó ára.) Az éven belül a termék ára igen hullámzóan alakult: januártól júliusig közel másfélszeresére emelkedett; a decemberi ár viszont – a pénzügyi válság reálszférába átgyűrűződésének hatásaként – harmadát sem érte el a júliusinak. Az élelmiszer-alapanyagok esetében hasonló tendenciájú, de kisebb mértékű volt az árak éven belüli ingadozása, s éves átlagban a termékcsoport dollárárszintje 23%-kal volt magasabb az egy évvel korábinál. A jelentősebb súlyú nyersanyagok közül kizárólag a fémek dollárárszínvonalára mérséklődött (8,0%), amiben a nikkel árcsökkenése játszott a legmeghatározóbb szerepet (43%). Összességében a globális infláció éves szinten a 2007. évi 4,0%-ról 2008-ban 6,0%-ra gyorsult.

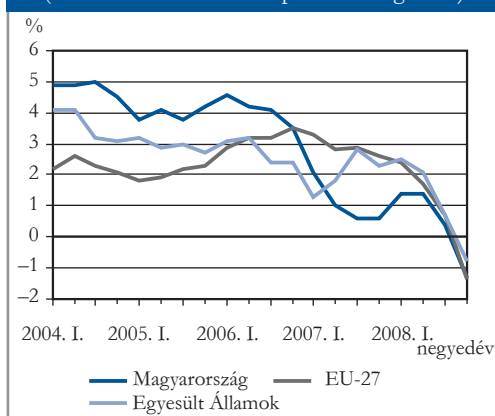
Az **Egyesült Államok** bruttó hazai terméke 2008-ban 1,1%-kal bővült, ami ugyan – a megelőző három évhez hasonlóan – a növekedési ütem fékeződését jelenti, de a gazdasági fejlődés mértéke még mindig magasabb, mint a világ többi fejlett térségében. Ez mindenekelőtt az évről évre egyre kedvezőbben alakuló nettó exportnak – az egyre kisebb behozatali többletnek – tulajdonítható, ami mérsékli az immár második éve zsugorodó beruházások, valamint a 2008-ban kedvezőtlenül alakuló fogyasztási kiadások hatását.

A globális gazdasági válság a fejlett államok közül talán **Japánt** érintette a legerőteljesebben, amelynek GDP-je nemcsak az utolsó egy-két negyedévben, hanem az év egészét tekintve is csökkenést mutatott (0,6%). Ez meghatározóan annak a következménye, hogy a szigetország termelésében és kivitelében jelentős hányadot képviselnek a tőkejavak, valamint az olyan, válság sújtotta iparágak termékei, mint az elektronikai vagy a járműipar.

A válság a fejlődő és felzárkózó országokat is érintette: bruttó hazai termékük növekedése a megelőző évi 8,3%-ról 2008-ban 6,1%-ra lassult. Az ide tartozó országok közül **Kína** GDP-je az elmúlt hét év során a legkisebb mértékben, 9,0%-kal bővült, de **India** esetében is lassulás volt tapasztalható, a 7,3%-os növekedési ütem 2,0 százalékponttal maradt el a 2007. évitől.

Az **Európai Unióban** a GDP 0,9%-kal bővült 2008-ban, ami mindössze harmadakkora volt, mint az előző – 2004 és 2007 közötti – konjunktúraciklusban átlagosan. A növekedési ütem visszaesése jelentős részben a bruttó állóeszköz-felhalmozás alakulásával magyarázható, amelynek szintje változatlan maradt 2008-ban, szemben a megelőző két évvel, amely során összességében 12%-os növekedés következett be. Az Európai Unió nagy tagállamai közül Németország GDP-je 1,3%-kal, Nagy-Britanniáé 0,7%-kal, Franciaországé 0,8%-kal nőtt, Olaszországé pedig 1,0%-kal csökkent. Az év során a második negyedévtől egyre több tagállam került recesszióba, s éves szinten – Románián kívül – valamennyi tagországban lassult a gazdasági növekedés, vagy visszaesés következett be. A kelet-közép-európai térségben a korábban egy-egy évben 10–12%-os gazdasági növekedést is elérő Észtországban és Lettországban 3,6, illetve 4,6%-os csökkenés volt tapasztalható. A visegrádi országok közül Csehország bruttó hazai terméke 4,4, Lengyelországé 4,8, Szlovákiáé 6,4%-kal lett nagyobb. Hazánk GDP-je 2008-ban 0,6%-kal növekedett, a megelőző két évhez hasonlóan a legkisebb mértékben a visegrádi országok közül.

26. ábra. A GDP változása az előző év azonos negyedévéhez képest (szezonálisan és munkanaphatással kijavítva)

A fejlettséget nemzetközi összehasonlításban a **vásárlóerő-paritáson mért egy főre jutó GDP** mutatja, ami kiszűri az egyes országok eltérő árszínvonalainak hatását.

2008-ra még csak becstelt adatok állnak rendelkezésre. Ezek szerint az Európai Unió nagy tagállamai közül Németország egy főre jutó GDP-je 16%-kal, Nagy-Britanniáé 18%-kal, Franciaországé 9%-kal haladta meg az uniós átlagot. Olaszországban az ezredfordulón még 17%-kal magasabb volt az egy főre jutó GDP az átlagosnál, 2008-ban valamelyest elmaradt attól. Az újonnan csatlakozott kelet-közép-európai országok közül továbbra is Szlovénia a legfejlettebb, az uniós átlag 92%-ával, amit Csehország és Szlovákia követ 83, illetve 70%-kal. Hazánk – Észtországot követően – az ötödik legfejlettebb ország a térségben. Fejlettségi szintje 2006-ban közelítette meg legjobban az uniós átlagot, elérve annak 63,5%-át, azóta ez az arány 1 százalékponttal kisebb lett.

Egy gazdaság fejlettségét, fejlődését a munka és a tőke termelékenysége, valamint e két termelési tényező hatékonyabb felhasználását lehetővé tevő többtényezős termelékenység növekedése befolyásolja. Ezen mutatók közül a legnagyobb figyelem talán a **munka termelékenységére** irányul, ami az alapján határozható meg, hogy egy foglalkoztatottra számítva, vagy egy munkóra alatt mekkora – vásárlóerő-paritáson számított – bruttó hazai terméket állítanak elő. Pontosabb képet az egy teljesített órára jutó termelés ad, mivel kiküszöböli az egyes országok különböző mértékű részfoglalkoztatásának, valamint a heti munkaidő eltérő hosszának a hatását. A legfrissebb rendelkezésre álló, 2007. évi adatok szerint a magasabb egy főre jutó GDP jellemzően magasabb munkatermelékenységgel jár együtt, de jelentős rangsorbeli különbségek is adódnak az egyes országok között. Az Európai Unió nagy tagállamai közül a legkevesebb egy főre jutó munkaórával rendelkező Franciaország és Németország esetében 32, illetve 25%-kal haladta meg a munkatermelékenység az uniós átlagot. Nagy-Britannia mutatója mindössze 4%-kal volt magasabb az uniós átlagnál, de két százalékponttal elmaradt a spanyol munkaerő termelékenységétől, az olasz munkavállalók pedig az uniós átlagán teljesítettek. Az újonnan csatlakozott kelet-közép-európai országok közül ebben a tekintetben is Szlovénia a legfejlettebb, 2007-ben az uniós átlag 82%-án állt. A rangsorban öt három visegrádi ország követi: Szlovákia (70%), valamint Csehország és Magyarország (mindkettő 61%).

Hazánk munkatermelékenysége egyre kisebb mértékben nőtt az utóbbi években: míg 2004-ben a növekedés 5,5%-ot tett ki, addig három évvel később már csak 1,3%-ot. A visegrádi országok közül a legalacsonyabb, az uniós átlag felét sem elérő munkatermelékenység Lengyelországot jellemzi.

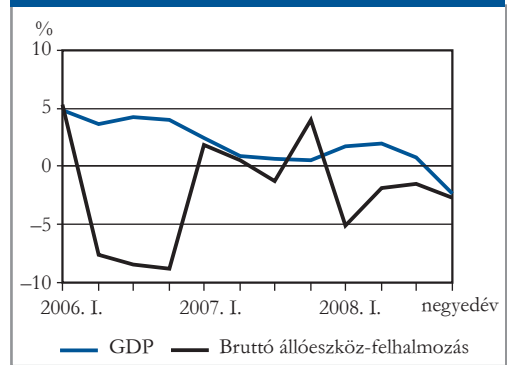
Makrogazdasági folyamatok Magyarországon

A gazdasági szerkezetátalakulás előrehaladtával és az Európai Unió gazdaságával való szorosabb együttműködéssel a nyitott és viszonylag kis méretű magyar gazdaság többnyire az európai és világgazdasági konjunktúraciklusokat követve fejlődött. Az unióhoz való csatlakozás körüli évekre jellemző dinamika az Európai Unió fejlettebb országaiban tapasztalt növekedést jelentősen meghaladva segítette a felzárkózási folyamatot, a növekedés üteme a hasonló fejlettségi szinten, s a hasonló történelmi múlttal rendelkező visegrádi országokéhoz közeli volt. A 2006-ban megkezdett – a fenntarthatatlanná vált államháztartási hiány csökkentését célzó, elsősorban a keresletet szűkítő – intézkedések a növekedési dinamika lefékeződését hozták magukkal. A bruttó hazai termék (GDP) 2006-ban 4,0%-kal, a költségvetési egyensúlyjavító intézkedések kibontakozásával egyidejűleg 2007-ben éven belül lassuló ütemben, éves szinten 1,2%-kal emelkedett. Az államháztartás hiánya a GDP 9,2%-áról annak 5,4%-ára csökkent.

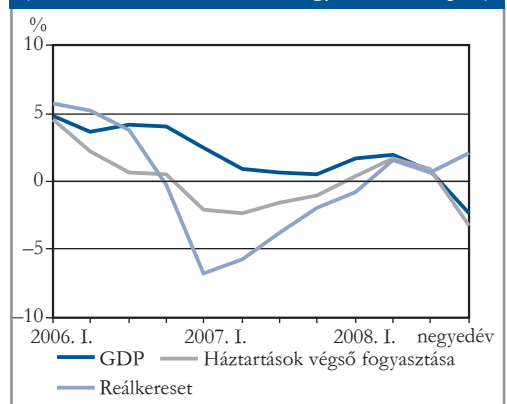
2008-ban a magyar gazdaság teljesítményét egyrészt a belső egyensúlyjavító törekvések és intézkedések, másrészt, főként az év második felében, a globális méretűvé váló pénzügyi és gazdasági válság hatásai határozták meg. A romló nemzetközi konjunktúra ellenére a magyar gazdaság 2008 első félévében 2%-kal, majd a III. negyedévben mérséklődő ütemben, 1,3%-kal bővült az előző év azonos időszakához mérten, azonban az év utolsó negyedévében hazánkban is csökkenés (2,5%) következett be. Az év egészét tekintve a gazdasági növekedés üteme 0,6%-ra mérséklődött.

A gazdasági növekedés szerkezete – a belső és külső okok következtében – sok tekintetben eltért az utóbbi tíz évben megfigyelttől. A korábbi években három pillérre, a beruházás-, fogyasztás- és exportnövekedésre támaszkodó gazdasági fejlődés tényezői az egyensúlyjavító intézkedések hatására 2007-től módosultak, és a belső kereslet csökkenése miatt egyre inkább csak az export bővülése alapozta meg a növekedést. Ez nagymértékben fokozta a gazdaság sebezhetőségét.

27. ábra. A GDP és a bruttó állóeszköz-felhalmozás alakulása (változás az előző év azonos negyedéhez képest)

28. ábra. A GDP, a fogyasztás és a reálkereset alakulása (változás az előző év azonos negyedéhez képest)

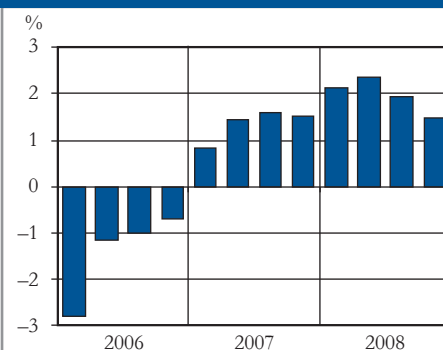

A GDP felhasználási oldalának legnagyobb súlyú tétele, a háztartások fogyasztási kiadása a megelőző két év mérséklődő emelkedésével szemben 2008-ban 0,7%-kal csökkent, miközben a kormányzattól kapott természetbeni juttatások volumene – a 2007. évi 10%-os csökkenés után – tavaly 2,9%-kal nőtt. A nonprofit intézményektől kapott, háztartásokat segítő természetbeni juttatások volumene a 2006. évi 6%-os csökkenés és a 2007. évi 1,7%-os növekedés után tavaly újra csökkent, mértéke 2,8% volt. A **háztartások végső fogyasztása** – ami mind a lakosság saját beszerzését, mind a kapott juttatásokat tartalmazza – az ellentétes előjelű változások eredményeként 2008-ban lényegében stagnálást mutat. A **kormányzat fogyasztása** a 2006. évi 4,9%-os emelkedés után 2007-ben és 2008-ban 4,1, illetve 2,1%-kal csökkent. A két tétel összegeként adódó **végső fogyasztás** az elmúlt két évben 1,9, illetve 0,4%-kal elmaradt az előző évitől.

A **bruttó állóeszköz-felhalmozás**, ami mind keresleti, mind kínálati oldalról jelentős szerepet játszik a gazdaság fejlődésében, és közvetetten tükrözi a piaci szereplők várakozásait is, 2005-ig a gazdasági növekedés egyik fő hajtóerejét jelentette. Volumene a 2006. évi visszaesés és 2007. évi 1,8%-os emelkedés után 2008-ban 2,6%-kal csökkent. E felhasználási tétel döntő részét kitevő beruházások volumene 3,0%-kal kisebb volt az egy évvel korábrinál. Valamennyi jelentősebb súlyt képviselő ágazat beruházási teljesítménye csökkent: a feldolgozóiparé az előző évi magas bázissal összefüggésben 3,6%-kal, a szállítási ágazatban, jellemzően az állami megrendelésen alapuló útpítések csökkenése miatt, 6,0%-kal, a lakásépítéseket is magában foglaló ingatlanügyleteké 1,5%-kal. A legnagyobb visszaesést a nem piaci szolgáltatások (közigazgatás, oktatás, egészségügy), valamint az egyéb közösségi, személyi szolgáltatások szenvedték el. Több kisebb ágazat növelte beruházásait, a legnagyobb ütemben a mezőgazdaság fejlesztései emelkedtek.

Az **összes belföldi felhasználás** (fogyasztás és felhalmozás) a 2007. évi 1%-os csökkenés után 2008-ban lényegében stagnált. A belföldi felhasználás folyó áras értéke 2008-ban az előző évihez hasonlóan alatta maradt a bruttó hazai termékének, ami ismét aktív külkereskedelmi egyenleget eredményezett.

29. ábra. A nettó export a GDP arányában*

* Folyó áron, éven belül kumulált negyedéves adatok.

A **termékek és szolgáltatások külkereskedelme** már 2005-ben is a gazdasági növekedés egyik legfontosabb hajtóereje volt, 2007-ben és 2008-ban a mérséklődő-stagnáló belföldi kereslet következtében a növekedés a GDP felhasználási oldalát tekintve szinte kizárólag a nettó exportpozíciónak volt köszönhető. A folyamatos és az utóbbi években többnyire kétszámjegyű növekedés után 2008-ban a romló külső konjunktúra következtében a kivitel és a behozatal volumenének növekedése erősen lefékeződött, sőt az utolsó negyedévben számottevően – mindkét oldalon 8%-kal – csökkent. Éves szinten az export volumene 4,6%-kal, az importé 4,0%-kal emelkedett.

Azokban az országokban, ahol a külföldi tőke szerepe jelentős, fontos gazdasági jelzőszám a **bruttó nemzeti jövedelem (GNI)**, ami a GDP-ből az országhatárokon átvélő elsődleges jövedelemelosztás figyelembevételével származtatható mutató. A GDP-vel szemben a GNI nem tartalmazza a külföldi tőke által Magyarországon létrehozott tulajdonosi jövedelmet, és a külföldi munkavállalók magyarországi jövedelmeit, viszont szerepelnek benne a magyar befektetők és munkavállalók külföldön szerzett jövedelmei (bér, illetve kamat, osztalék stb.). Az elmúlt években a munkavállalói jövedelmek egyenlege a GDP 1%-ának megfelelő szerény többletet mutatott, a tulajdonosi jövedelmek a GDP 7–8%-ára rúgó negatív egyenlege mellett. Mindez jelzi a külföldi tőkének a magyar gazdaságban betöltött szerepét, ami nem-

11. tábla. A bruttó nemzeti jövedelem alakulása

Megnevezés	2005	2006	2007
Folyó áron, milliárd forint			
GDP	21 993	23 775	25 479
A külföldi munkavállalói jövedelmek egyenlege	208	241	259
Külföldi tulajdonosi jövedelmek egyenlege	-1 484	-1 734	-2 121
Ebből: kamat és osztalék jellegű jövedelmek	-1 036	-1 341	-1 555
újrabefektetett jövedelmek	-448	-393	-566
EU-nak fizetett adók és kapott támogatások egyenlege	77	118	111
Összes korrekció	-1 199	-1 375	-1 751
GNI	20 794	22 400	23 728
Százalékban			
GNI éves változása összehasonlító áron	3,6	3,6	-0,1
GNI a GDP százalékában	94,5	94,2	93,1

csak a közvetlen beruházásokban jelentkezik, hanem a portfólióbefektetéseken és a hitelügyleteken is kiemelkedő. A külföldi befektető jövedelmének részét képezi az újrabefektetett jövedelem is, ami ugyan nem hagyja el az országot, de a külföldi tulajdont gyarapítja. Ennek aránya a külföldi tulajdonosi jövedelemben 2004-től 2006-ig csökkent, 2007-ben 27%-ra emelkedett. A tulajdonosi jövedelmek másik része, a tőkebefektetések után járó hozamok jelentős részaránya azt mutatja, hogy a külföldi befektetők tőkejövedelmük jelentős részét kamatok és osztalék formájában repatriálják.

A **bruttó hazai termék termelése** az ezredforduló után – az időjárási viszonyoktól nagyban függő mezőgazdaság kivételével – szinte minden ágazatban évről évre emelkedett, ebben számottevő változás először 2007-ben figyelhető meg. A növekedés lassulása, majd a teljesítmény csökkenése főként az egyensúlyjavító intézkedésekhez köthetők, így jelei a nem piaci (állami) szolgáltató ágazatokban és az állami megrendeléseken alapuló útépitések lefékeződése nyomán az építőiparban mutatkoztak meg legkorábban. A reálkeresetek 2007. évi csökkenése következtében a fogyasztás szűkülése a lakosságot kiszolgáló kereskedelmi és vendéglátó ágazatokban is megfigyelhető, míg az exportorientált ipari ágazatok és az ezzel összefüggésben álló szállítási teljesítmények továbbra is dinamikusabban bővültek. A 2008-ban kibontakozott nemzetközi pénzügyi és gazdasági vál-

ságnak azonban ezekre a területekre is erőteljesen mérséklő hatása volt.

Termelési oldalról a gazdaság legfőbb dinamizáló tényezője 2008-ban a mezőgazdaság volt, teljesítménye mintegy másfélszeresére emelkedett. A kiemelkedő növekedés hátterében az előző évek teljesítményének alacsony szintje, valamint a kedvező időjárási körülmények álltak. A másik két árutermelő ágazat hozzáadott értéke nem érte el az egy évvel korábbit. Az exportra támaszkodó ipari teljesítmény a nemzetközi konjunktúra romlása következtében a II. félévben oly mértékben csökkent, hogy azt az első félévi emelkedés nem tudta ellensúlyozni. Az építőiparban a 2007. évinél kisebb mértékű, 5,1%-os csökkenés következett be. A jelentősebb szolgáltató ágak közül a legnagyobb visszaesést a pénzügyi ágazatok szenvedték el. A háztartások visszafogott fogyasztása a kereskedelmi ágazatokban is nyomon követhető, teljesítményük éves szinten 2,1%-kal, az utolsó negyedévben 5,2%-kal csökkent. Az ipar és kereskedelem visszaesése a szállítás, raktározás, posta, távközlés ágazatot is negatívan érintette, hozzáadott értéke 2008 egészében lényegében az egy évvel korábbi szintet érte el, de az utolsó két negyedévben már csökkent. A jellemzően államilag finanszírozott szolgáltatások hozzáadott értékének volumene az előző évi 3,4%-os csökkenés után 0,7%-kal emelkedett.

A rendszerváltást követő években viszonylag gyorsan kialakultak azok az arányok, amelyek 2006-ig jelle-

mezték a nemzetgazdaság **tulajdonosi szerkezetét**⁵. Az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. tv. elfogadása gyakorlatilag megszüntette az államot megillető egyetlen szavazatsóbségi részvényi jogintézményt. A változás a nemzetgazdaság egészében és az egyes ágazatok tulajdonosi szerkezetében is jelentős változásokat hozott. Az ún. aranyrészvényes vállalatok 2006-ig a közösségi tulajdonba sorolódtak, így a változás leginkább ebben a tulajdonosi körben mutatkozik meg. A **közösségi tulajdon** részesedése az összes bruttó hozzáadott értékből közel 6 százalékponttal csökkent, 2007-ben 20,7%-ot tett ki. Az ágazatok közül a változás elsősorban az energiaiparban, a pénzügyi közvetítés és a szállítás, raktározás, posta, távközlés ágazatokban csökkentette a közösségi tulajdon súlyát, az első esetben nagyobb arányban a hazai magánszektorba, az utóbbiak esetében a külföldi tulajdonba történő átcsoportosítással. A közösségi tulajdon aránya a hozzáadott értékből három ágazatban haladta meg a 65%-ot, közülük egyedül a közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás ágban volt kizárólagos a szerepe. Az oktatásban és az egészségügyi és szociális ellátásban, ahol már az 1990-es években megjelent a magántőke, a közösségi tulajdon súlya az utóbbi években lényegében változatlan (80, illetve 66% körüli) volt.

A **külföldi** tulajdonú vállalatok hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez a 2006. évi 24%-ról

29%-ra emelkedett. Az arány csaknem minden ágazatban nőtt. Közülük háromban meghatározó a külföldi tulajdon: a feldolgozóiparban 60%, a bányászatban 55% és a pénzügyi közvetítés ágban 71%.

A **hazai magánszektor** a 14 gazdasági ág közül nyolcban a legnagyobb tulajdonos, és közülük négyben 70%-ot elérő vagy afölötti a súlya. A teljes bruttó hozzáadott értékből való részesedése (51%) kismértékben emelkedett a 2006. évihez képest. A mezőgazdaságban és az építőiparban 90% körüli a hazai magánszektor részesedése, öt ágazatban (energiaipar; kereskedelem, javítás; turizmus, vendéglátás; ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás; egyéb szolgáltatás) háromötödöt meghaladó. A legkisebb többségi részarány (37%) a szállítás, raktározás, posta, távközlés ágazatcsoportban alakult ki, itt a másik két tulajdonosi kör is 30% körüli súlyt képviselt 2007-ben.

A bruttó hazai termék **regionális eloszlásáról** szóló 2007. évi adatok szerint a regionális különbségek az előző évihez képest nem erősödtek számottevően, a nagyobb mértékű változások a 2000-es évek első felét jellemezték. A fővárost is magába foglaló Közép-Magyarország régió teljesítménye továbbra is kiemelkedő, a térség súlyát jelzi, hogy 2007-ben itt állították elő a hazai termék 47%-át (miközben a lakosság 29%-a él itt). A dunántúli régiók összességében közel 27%-kal járultak hozzá az ország összes bruttó hazai termékéhez, hasonlóan, mint a keletebbre fekvő há-

12. tábla. A GDP területi adatai, 2007

Régió	Bruttó hazai termék		Egy főre jutó GDP		
	milliárd forint	megoszlás, %	ezer forint	az országos átlag	a közép-magyarországi régió átlagának
				százalékában	
Közép-Magyarország	12 008	47,1	4 162	164,3	100,0
Közép-Dunántúl	2 607	10,2	2 357	93,0	56,6
Nyugat-Dunántúl	2 483	9,7	2 487	98,1	59,7
Dél-Dunántúl	1 668	6,5	1 730	68,3	41,6
Észak-Magyarország	2 024	7,9	1 627	64,2	39,1
Észak-Alföld	2 426	9,5	1 596	63,0	38,3
Dél-Alföld	2 265	8,9	1 692	66,8	40,7
Összesen	25 479	100,0	2 534	100,0	60,9

⁵ A tulajdonosi alszektorba sorolás a többségi tulajdonlás elve alapján történik.

rom régió. Az egyes régiók súlya viszonylag szűk határok között mozog: Közép-Dunántúl a legmagasabb (10,2%), Dél-Dunántúl a legalacsonyabb (6,5%).

Az egyes régiók fejlettségi szintjének vizsgálatára az egy főre jutó GDP adatai adnak lehetőséget. Az egy főre jutó bruttó hazai termék értéke 2007-ben országosan 2 millió 534 ezer forint volt. Az ország hét régióját tekintve a fajlagos mutató alapján mért területi különbségek kissé mérséklődtek (elsősorban Nyugat-Dunántúl fejlettségének erősödése és Közép-Dunántúl gyengülése mellett), a rangsor azonban nem változott az előző évhez képest.

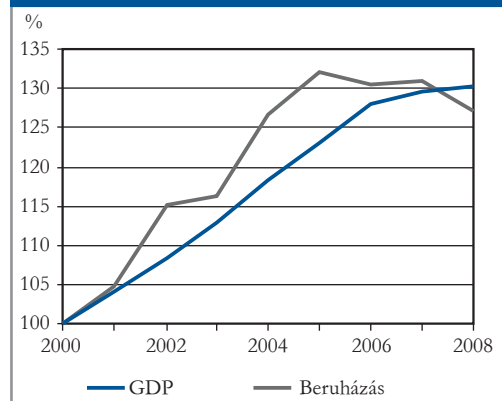
Továbbra is első Közép-Magyarország, majd Nyugat-Dunántúl és Közép-Dunántúl következik. A közép-magyarországi régió egy főre jutó GDP-je az országos átlagnál magasabb, azt megközelítő Nyugat-Dunántúlon és Közép-Dunántúlon. (A három régió sorrendje a 13 éves múltra visszatekintő területi GDP-számítások szerint nem változott.) A többi négy régió – az országos átlagtól 32–37%-kal elmaradva – közel azonos szinten helyezkedik el.

Beruházás

A beruházásoknál némileg bővebb tartalmú **bruttó állóeszköz-felhalmozás** volumene a 2006. évi visszaesés és a 2007. évi szerény emelkedés után 2008-ban 2,6%-kal csökkent. Az Európai Unióban a 2006–2007. évekre jellemző 6% körüli növekedés után 2008-ban stagnálás mutatkozott. Bulgária és Románia továbbra is kétszámjegyű ütemben, néhány ország kisebb mértékben, de ugyancsak növelte az állóeszközök felhalmozását, ugyanakkor a tagországok felében 2008-ban csökkenés következett be. A bruttó állóeszköz-felhalmozás GDP-hez mért aránya az Európai Unió tagállamaiban átlagosan viszonylag stabilan 21%, ami lényegében megegyezik a magyarországi arányszámmal. A mutató alakulása hazánkban az utóbbi években ingadozásokkal, de csökkenő tendenciát jelez. Az unió feltörekvő országaiban – különösen a balti országokban, valamint Bulgáriában és Romániában – a magyarországinál lényegesen magasabb szinten alakult a ráta, míg az átlagosnál alacsonyabb arány a fejlett régi tagországokban fordult elő.

Az ezredforduló utáni években ingadozó fejlesztési dinamika jellemezte hazánkat. Az évtized első éveiben erőteljes bővülés figyelhető meg, a **nemzetgazdasági beruházások** volumene gyorsabb ütemben emelkedett, mint a bruttó hazai termék. 2003-ban ehhez képest jelentős ütemmérséklődés következett be, majd az Európai Unióhoz való csatlakozásunk – részben a gyorsuló működőtőke-beáramlásnak, részben az uniós fejlesztési támogatásoknak is köszönhetően – újabb lendületet adott. A kedvező folyamat 2006 elejéig tartott, ezt követően az egyensúly javítását célzó intézkedések a belföldi felhasználás, köztük a beruházások szűkülését hozták magukkal.

30. ábra. A GDP és a beruházások volumenének alakulása (2000=100)

A 2006. I. negyedévi közel 10%-os volumenbővülés után oly mértékben visszaesett a beruházási hajlandóság, hogy az év egészében 2,0%-os csökkenés következett be. Az elmúlt két évet tekintve mindössze két (2007 első és negyedik) negyedévben haladta meg a fejlesztések volumene az egy évvel korábbi szintet, ezzel a 2007. évi teljesítmény nem csökkent. 2008-ban a nemzetgazdaságban 4791 milliárd forintot fordítottak beruházásokra, összehasonlítva áron 3,0%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. Az év folyamán valamennyi negyedévben csökkentek a fejlesztések. Az év második felében a visszaesés általánosabbá vált, s 2008 utolsó negyedévében a mezőgazdaság és a csekély súlyú bányászat kivételével valamennyi ágazat beruházási teljesítménye stagnálást vagy csökkenést mutatott.

2008-ban a három legnagyobb súlyú **ágazat** mind-egyike kevesebb fejlesztést valósított meg, mint egy évvel korábban. A piaci helyzetmegítélést és várakozásokat leginkább tükröző feldolgozóipari beruházások volumene 3,6%-kal csökkent, amiben az egy évvel korábbi magas bázis is közrejátszott. (2007-ben elsősorban a gumi-termék-, a jármű és a híradás-technikai termékek gyártása ágazatokban megvalósult nagy volumenű fejlesztések következtében a feldolgozóipar 24%-kal növelte beruházásait.) A közútpítést és -javítást is magában foglaló szállítás beruházásai 2006 II. negyedévéől kezdve szinte folyamatosan csökkentek. Összességében az ágazat fejlesztései a 2006. évi 5,6%-os bővülés és a 2007. évi 2,0%-os mérséklődés után 2008-ban 6,0%-kal maradtak el az előző évitől. Az összes beruházáson belül a legnagyobb részarányt képviselő ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás ág beruházásainak enyhe volumencsökkenése 2008-ban is folytatódott, mértéke 1,5% volt.

A beruházási ráfordításokon belül kisebb vagy közepes részarányt képviselő termelő ágazatok közül 2008-ban emelkedett a fejlesztések volumene a mezőgazdaságban (24%), az energiaiparban (6,2%) és az építőiparban (9,1%) is. A növekedés valamennyi ágazatban a megelőző két év csökkenő fejlesztési szintje után következett be. Az üzleti szolgáltatások közül a kereskedelem, javítás, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás és a pénzügyi közvetítés 2008. évi beruházásainak volumene ugyancsak meghaladta az egy évvel korábbi (7,3, 11, illetve 1,1%-kal), ezen belül az idegenforgalmi beruházások immár negyedik éve töretlenül emelkednek.

A nem piaci jellegű, jellemzően állami szolgáltatásokban (közigazgatás, oktatás, egészségügy) a 2006. évi volumenbővülés után valamennyi ágban jelentősen csökkentek a beruházások. A legnagyobb mértékben a közigazgatásban esett vissza a beruházások volumene, 2007-ben és 2008-ban is 30% körüli mértékben. Az oktatásban 13, illetve 14%-os volt a visszaesés, míg az egészségügyben a 2007. évi 12%-os reálérték-csökkenés után 2008 I. félévében 6,2%-os növekedés, a másodikban ennél nagyobb visszaesés, éves szinten 2,1%-os mérséklődés figyelhető meg. Az egyéb közösségi, személyi szolgáltatás ágazat fejlesztései három éve csökkennek, 2008-ban ennek mértéke 16% volt.

A beruházások **gazdálkodási forma** szerinti megoszlása a 2000-es évek elején a lakásépítések számának meredek emelkedésével összefüggésben jelentősen módosult a vállalati beruházásokkal szemben a lakossági (egyéni gazdasági tevékenységekhez köthető) beruházások javára. Az utóbbi években ezek aránya kisebb lett, de 2008-ban csak a lakossági beruházások volumene emelkedett, a vállalkozások fejlesztései kismértékben, míg a költségvetési szerveké már második éve, több mint ötödével csökkentek az egy évvel korábbihoz képest. Tavaly a vállalkozások fejlesztéseinek súlya 71%, a költségvetési szervek által finanszírozott beruházások részesedése 10% volt, az egyéni gazdasági tevékenységekhez köthető beruházások aránya pedig 19%-ra nőtt.

2008-ban a beruházási célú kiadások közel 55%-át **építésekre**, 43%-át **gépek, berendezések, járművek** beszerzésére fordították. Az építési beruházások volumene az előző évihez képest 6,8%-kal csökkent, a gépberuházásoké 2,7%-kal nőtt. Az év folyamán a gépeken belül a közel azonos részarányt képviselő hazai- és importgép-beruházások volumene egyaránt 3% körüli mértékben emelkedett.

A beruházások **területi** vizsgálatánál a beruházások tényleges megvalósulásának helye szerinti adatok realisabb képet nyújtanak, mint a beruházó székhelye szerinti évközi információk. A rendelkezésre álló (2007-tel záruló) adatok szerint az egyes térségekben realizált beruházások szintje és dinamikája nem segíti eléggé a gazdaságilag hátrányos helyzetben lévő régiók felzárkózását. A legnagyobb vonzerőt a Közép-Magyarországi régió jelenti, a területén megvalósult fejlesztések az ország összes beruházási ráfordításainak kétötödét jelentik, s az egy lakosra jutó fejlesztés itt, valamint Közép-Dunántúlon haladja meg az országos átlagot, míg attól leginkább Észak-Magyarország és Dél-Alföld fejlesztései maradnak el.

A magyar gazdaság fejlődésében fontos szerepet tölt be a beruházások jelentős részét megvalósító külföldi tőke. A külföldi érdekeltségű vállalkozások az ezredforduló óta eltelt években a beruházások 36–46% közötti részét realizálták. A beruházásokból való részesedésük 2001-ben volt a legmagasabb: 46%. Az ezt követő években fejlesztéseik súlya ingadozott, hét év átlagában azonban így is a beruházások negyztizedét

13. tábla. Területi adatok a beruházások megvalósulásának helye szerint, 2007

Régió	A gazdasági szervezetek			A külföldi érdekeltségű vállalkozások ^a	
	beruházási teljesítményértéke				
	milliárd forint	megoszlás, %	egy lakosra jut, országos átlag =100	milliárd forint	a térség összesen ^b =100,0
Közép-Magyarország	1 570,4	40,3	141	417,2	35,5
Közép-Dunántúl	589,8	15,1	138	336,4	62,3
Nyugat-Dunántúl	343,7	8,8	89	138,2	47,3
Dél-Dunántúl	272,6	7,0	73	47,6	19,8
Észak-Magyarország	290,9	7,5	60	100,1	38,9
Észak-Alföld	461,4	11,8	79	101,1	24,6
Dél-Alföld	325,8	8,4	63	72,1	26,2
Ország összesen	3 895,1	100,0	100	1 248,2	38,6

^a A teljes körű adatszolgáltatásba bevont szervezetek adatai.
^b Azonos szervezeti körben megvalósított beruházások.

ők adták. A **külföldi érdekeltségű vállalkozások beruházásainak** közel héttizede az ipar fejlesztésére irányult, hozzájárulva az ágazat korszerűsítéséhez és az exportpiacok igényeit teljesítő termelés eléréséhez. Jelentős tőkét vonzottak a kereskedelmi és a szállítási ágazatok is, a külföldi érdekeltségű cégek összes fejlesztési ráfordításaiból 10, illetve 12% jutott ide. Más szempontból vizsgálva a hét év átlagában az ország összes ipari beruházás teljesítményértékéből 70%-ot a külföldi érdekeltségű vállalkozások finanszíroztak, ez az arány a kereskedelemben 56%, a szállításban pedig 23% volt.

A **beruházási árak** emelkedése a 2006. évi 5,4% és a 2007. évi 2,5% után 2008-ban 3,2% volt. Többéves tendencia szerint az árszint növekedésének fő tényezőjét az építési beruházások áremelkedése jelenti, aminek mértéke 2008-ban az előző évvel egyezően 5,8% volt. A gépberuházások árszínvonalának második éve csökken, az importgépek árának mérséklődése és a belföldi gépek árának kismértékű emelkedése vagy stagnálása következtében.

Külföldi működőtőke-befektetések

Az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciájának (UNCTAD) januári becslése szerint 2008-ban

megtört a külföldi működőtőke-befektetések megelőző négy évben tapasztalt jelentős növekedése. A 2007. évi, történelmi csúcspontot jelentő **beáramlás** értéke 1,8 billió dollár, a négy évvel korábbiak 3,3-szerese volt, 2008-ban ugyanakkor 21%-os mérséklődés következett be. A visszaesés mindenképp a pénzügyi válsággal hozható összefüggésbe, annak olyan hatásaival, amelyeknek következtében a hitelfelvételi lehetőségek kedvezőtlenebbé váltak, a vállalati nyereségráta csökkent, de olyan pszichológiai tényező is szerepet játszott, mint amelyet a globális recesszió kialakulásának félelme jelentett. A 2008. évi csökkenés a fejlett országokba beáramló működő tőke egyharmados visszaesésének következménye, a fejlődő, valamint az átalakuló gazdaságok átlagában ugyanis – a korábbi évinél ugyan lényegesen mérsékeltebb, de – növekedés volt tapasztalható (4%). A globális tőkeáramlás mérséklődése a befektetések értékének több mint negyötödét jelentő, a határon átnyúló összeolvadások és felvásárlások visszaesésének következménye, a nemzetközi zöldmezős beruházásokat a válság 2008-ban kevésbé érintette. Állományi adatok még csak a 2007. évről állnak rendelkezésre, amelyek szerint a világ **külföldi működőtőke-állománya** az év végén 15,2 billió dollárt tett ki, 22%-kal többet, mint egy évvel korábban. A globális GDP 28%-át elérő állományi érték több mint kétharmada a fejlett államokban, 45%-a az Európai Unió tagállamaiban működött.

14. tábla. A Magyarországon legnagyobb közvetlen tőkebefektetési állománnyal rendelkező országok főbb adatai 2007 végén

Rangsor	Befektető ország	Milliárd forint	2006 vége=100,0	Részesedés a teljes befektetésállományból, %
1.	Németország	3 728,8	100,1	24,6
2.	Hollandia	2 157,6	113,8	14,2
3.	Ausztria	1 967,2	125,4	13,0
4.	Luxemburg	860,4	133,3	5,7
5.	Franciaország	784,1	121,5	5,2
6.	Egyesült Államok	747,5	138,4	4,9
7.	Nagy-Britannia	396,2	47,2	2,6
8.	Belgium	370,2	118,9	2,4
9.	Ciprus	361,0	182,6	2,4
10.	Olaszország	250,4	104,0	1,7

2007 végén a **hazánkban működő külföldi tőke állománya** 15,2 billió forint volt, 10%-kal több, mint egy évvel korábban. A legfontosabb befektető ország továbbra is Németország volt, bár a befektetéseinek értéke nem változott a 2006. végéhez képest.

A rangsorban található országok közül a 2006-ban még negyedik legfontosabb befektető ország, Nagy-Britannia három helyet csúszott vissza, ami alapvetően a vagyonkezelés szakágazatból történt 2007. évi tőke-kivonásnak a következménye. A luxemburgi és ciprusi eredetű tőkebefektetések ugyanakkor újra jelentősen növekedtek: a 2007. évi bővülés előbbi ország esetében a leginkább az üzletviteli tanácsadásba, Ciprus vonatkozásban pedig a vas- és acélgyártás szakágazatba történt befektetések megugrásának tulajdonítható. A tíz legfontosabb befektető ország 2007 végén a teljes tőkeállomány több mint háromnegyedét birtokolta.

A hazánkban befektetett külfölditőke-állomány legnagyobb része, 36%-a a feldolgozóiparban működött. Az ide tartozó járműgyártás 11, a villamos gép, műszer gyártása 6%-kal részesedett a teljes állományból. A feldolgozóiparban működő tőkeállomány 10%-kal nőtt 2007-ben, ami a növekedési ütem gyorsulását jelenti a megelőző évhez képest. A nagyszámú ágazatot magában foglaló, az állomány 55%-át kitevő szolgáltatószektor esetében ugyanakkor jelentősen visszaesett a növekedés: míg 2006-ban 1,8 billió forintos, addig 2007-ben 0,5 billió forintos emelkedés volt tapasztalható. A legfontosabb szolgáltatóágazatot az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás jelentette, ahol a teljes tőkeállomány

ötöde működött. Ezt a kereskedelem, javítás ágazat követte (15%), de a pénzügyi tevékenység részaránya is figyelemre méltó nagyságú (12%).

2007-ben a megelőző évinél 5,3%-kal több külföldi érdekeltségű vállalkozás működött hazánkban, s számuk (27 200) korábban nem tapasztalt nagyságú volt. A külföldi érdekeltségű vállalkozások területi elhelyezkedése alapján meghatározó Közép-Magyarország, azon belül pedig Budapest szerepe, miután ezen vállalati kör 69, illetve 60%-át itt jegyezték be.

A külföldi érdekeltségű vállalkozások saját tőkéje 21,0 billió forintot tett ki 2007-ben, 18%-kal többet a megelőző évinél. A saját tőkéből a külföldi tőke 72%-kal részesedett, amely az elmúlt évek legalacsonyabb aránya. A külföldi érdekeltségű vállalkozások 2007. évi nettó árbevétele – a megelőző évi, 26%-os növekedésnél és a vállalat szám növekedésénél is kisebb mértékben – 2,8%-kal bővült, s 34,0 billió forint volt. A bruttó hozzáadott érték ugyanakkor nem bővült – értéke ugyanúgy 5,6 billió forint volt, mint 2006-ban – amire a korábbi években nem volt példa.

Az e vállalati kör által alkalmazottak száma 587 ezer fő volt, 1,9%-kal kevesebb, mint a történelmi rekordot jelentő 2006-ban. Az alkalmazottak 55%-a a feldolgozóiparban tevékenykedett, létszámuk – jelentős részben a villamos gép, műszer gyártása ágazat létszámának 105 ezerről 94 ezerre történő csökkenése miatt – 4,8%-kal esett vissza. A feldolgozóiparon kívüli ágazatok közül a legnagyobb foglalkoztató a kereskedelem, javítás ágazat volt, ahol az alkalmazottak ötöde tevékenykedett. A

legjelentősebb számbeli növekedés ugyanakkor az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás esetében következett be, ahol a 66 ezres alkalmazotti létszám 10 ezer fővel haladta meg a 2006. évit.

2007-ben a külföldi érdekeltségű vállalkozásoknál alkalmazásban állók bruttó havi átlagkeresete mintegy 256 ezer forintot tett ki, közel 40%-kal többet, mint a nemzetgazdasági átlag. A külföldi érdekeltségű vállalkozásoknál dolgozók bruttó átlagkeresete 2006-ról 2007-re 5,9%-kal nőtt, ez a nemzetgazdasági átlagtól, illetve a versenyszférától is elmaradt, előbbtől 2, utóbbtól pedig 3 százalékponttal.

A külföldi érdekeltségű vállalkozások külkereskedelmi termékforgalma – a teljes forgalomhoz hasonlóan – 2007-ben szerényebb mértékben bővült, mint a megelőző évben. 2006-ban a forgalom forintértéke mintegy negyedével nőtt, amit 2007-ben a kivitel 11, a behozatalnak pedig 8%-os növekedése követett. (Az ütemcsökkenés értékelésekor figyelembe kell venni, hogy a 2006. évi forintban mért növekedési ütemekre növelőleg hatott a forint teljes külkereskedelmi forgalomra számított 7% körüli gyengülése, a 2007. éveket viszont csökkentette az 5%-ot megközelítő mértékű felértékelődés.) Az év során az export 11,9 billió, az import 12,8 billió forint volt, ami a teljes kivitelnek közel héttizedét, a behozatalnak pedig mintegy háromnegyedét jelentette. Az import kétharmada az Európai Unió tagállamaiból érkezett, az exportnak negyötöde irányult oda.

A külföldi érdekeltségű vállalkozások beruházásai 2007-ben történelmi rekordot, másfél billió forintot értek el, ami 37%-kal több az egy évvel korábbinál. A beruházások negyztizede import-, negyede belföldi gépberuházásokból állt, a fennmaradó egyharmados arányt az 57%-kal bővülő építési beruházások jelentették. Az építési beruházások növekedése túlnyomórészt az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás ágazatban realizálódott, ami 2007-ben – a feldolgozóipart leszámítva – a legfontosabb ágazatát jelentette a külföldi érdekeltségű vállalkozások beruházásainak. A feldolgozóipar 56%-kal részesedett a teljes beruházási teljesítményből, amin belül a villamos gép, műszer gyártása, valamint a járműgyártás emelhetők ki, mint

a 2007-ben a teljes beruházási teljesítményből 10%-ot meghaladóan részesedő alágazatok.

A magyar vállalkozások által külföldön befektetett tőke 2007 végén 2,9 billió forint volt, 23%-kal több, mint egy évvel korábban. A jelentős bővülés ellenére a növekedési ütem csökkent a korábbi években tapasztaltakhoz képest. A legfontosabb befektetési ország Szlovákia volt, ahol tőkeállományunk negyede működött. A Nagy-Britanniában működő közvetlen tőkebefektetéseink értéke (353 milliárd forint) 2007-ben 2,9-szeresére nőtt, így a második legfontosabb célországgá vált. A harmadik helyen Horvátország volt található (9%), amit Bulgária, Hollandia és Románia követett, 5–5%-os részesedéssel. A tíz legfontosabb partnerországunk teljes kihelyezett tőkeállományban elért részesedése meghaladta a háromnegyedet, hasonlóan ahhoz az arányhoz, amit a hazánkban befektető, ugyanilyen számú ország ért el. Jelentős különbség ugyanakkor, hogy a Magyarországon legnagyobb értékben befektető országok hazánknál magasabb gazdasági fejlettségűek, a magyar tőke legfontosabb befektetési célországai között ugyanakkor lényegesen nagyobb számban fordulnak elő a kelet-közép-európai térség – hozzáink többé-kevésbé hasonló fejlettségi színvonallal rendelkező – országai. A külföldi tőkeállományunk közel hattizede a szolgáltató szektorban, míg háromtizede a feldolgozóiparban működött. Előbbin belül az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás, valamint a pénzügyi közvetítés ágazatok szerepe számottevő, a teljes tőkeállomány 28, illetve 17%-a. A feldolgozóipari alágazatok közül pedig továbbra is a kősztyártás, kőolaj-feldolgozás vonzotta a legtöbb tőkét, a 2007 végi teljes állomány 22%-át.

Fizetési mérleg, külföldi adósságállomány*

2008-ban a folyó fizetési mérleg hiánya 8,9 milliárd euró volt, ami a bruttó hazai termék 8,5%-ának felel meg. A mérleg 2008-ban jelentősen, 2,3 milliárd euróval romlott, szemben az előző évekkal, amelyek során az éves változás mértéke 200 millió euró alatt

* A fejezet a Magyar Nemzeti Bank adatai alapján készült.

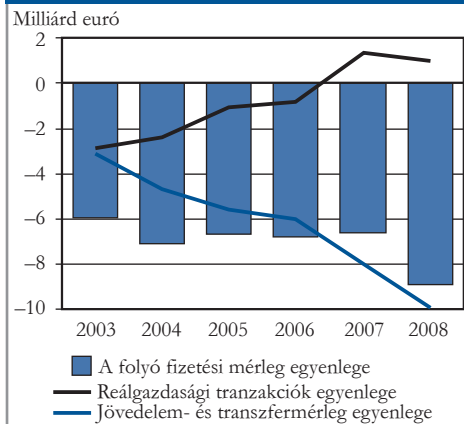
maradt, a hiány pedig 6,6 és 6,8 milliárd euró között ingadozott. Az Európai Unió folyó fizetési mérlege 2008-ban 244 milliárd eurós hiányt mutat az unión kívüli országok viszonylatában. A deficit 104 milliárdal több az előző évinél, s a GDP 2,0%-át teszi ki. A partnerországok közül a legjelentősebb egyenlegromlás az Egyesült Államokkal kapcsolatban következett be, amely viszonylatban a 61 milliárd eurós aktívum mindössze a felét jelenti az egy évvel korábbiak.

Hazánk vonatkozásában a reálgazdasági tranzakciók 2008. évi egyenlege mintegy 1 milliárd eurós többletet mutat, 373 millióval kevesebbet, mint az előző évben. Ezzel megszakadt az a javuló tendencia, amelynek eredményeképpen a 2003. évi 2,9 milliárdos deficit 2007-re 1,4 milliárdos aktívumba fordult át. A reálgazdasági tranzakciók túlnyomó részét az áruforgalom jelenti, amelynek egyenlege 86 millió eurós, a megelőző évinél 232 millió euróval kisebb többletet mutatott. 2008-ban a romlás ellenére az egyenleg még mindig sokkal kedvezőbb, mint 2007 előtt, amely éveket 2 milliárd eurót meghaladó passzívum jellemzett. A szolgáltatások esetében szintén romlott az egyenleg, s a 910 millió eurós bevételi többlet az elmúlt évek legalacsonyabbika. Ezen belül az idegenforgalmi szolgáltatások többlete megközelítette az 1,4 milliárd eurót, ami 60 millió euróval több, mint az elmúlt évek legkedvezőtlenebb egyenlegét felmutató 2007. évi.

A jövedelem- és transzfermérleg egyenlege tavaly tovább romlott. A jövedelmek esetében a nettó kiáramlás 8,6 milliárd eurót tett ki, 1,1 milliárddal többet, mint 2007-ben, és 3 milliárd euróval többet, mint 2006-ban. Az egyenleg 2008. évi romlása az adósság típusú befektetésekhez kapcsolódó jövedelemkiáramlás emelkedésével magyarázható, amelyek esetében a 2007. évi, 2,1 milliárd eurós kiadási többlet egy év alatt 3,4 milliárdra emelkedett. A nem adósság típusú befektetésekhez kapcsolódó nettó jövedelemkiáramlás ugyanakkor nem növekedett, ugyanúgy 6,3 milliárd euró volt, mint a megelőző évben, bár a 2006. évihez képest mintegy másfél milliárd euróval több. A nem adósság típusú nettó jövedelemkiáramlás túlnyomó része, több mint 95%-a a közvetlen tőkebefektetésekhez kapcsolódóan hagyta el az országot, míg a 10%-nál kisebb tulajdoni hányadot jelentő befekteté-

sek, azaz a portfólióbefektetések vonatkozásában 255 millió euróval csökkentek a nemzetgazdaság számára rendelkezésre álló források. Az egy évnél rövidebb ideig külföldön alkalmazottak díjazásából származó aktívum – folytatva a megelőző években tapasztalt tendenciát – tovább emelkedett, s összege 1,1 milliárd eurót tett ki. A viszonzatlan folyó átutalások 2008. évi egyenlege 1,3 milliárd eurós hiányt mutat.

31. ábra. A folyó fizetési mérleg és összetevői

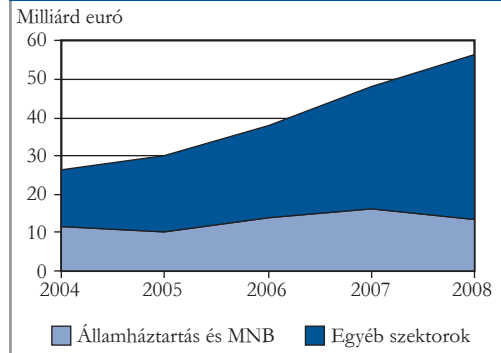
A **tőkemérleg** egyenlege 1,1 milliárd eurós aktívumot mutatott 2008-ban, ez valamelyest elmarad az egy évvel korábbitól, de jelentősen meghaladja a 2007-et megelőző években kialakultakat. A tőkemérleg közel 1,2 milliárd eurót megközelítő bevételeit szinte kizárólag az európai uniós transzferek jelentették, amelyeknek 86%-a az államháztartás, a fennmaradó rész pedig az egyéb szektorok forrásait gyarapította. A tőkemérleg és a folyó fizetési mérleg együttes egyenlegeként kialakuló – úgynevezett felülről számított – **külső finanszírozási igény** 2008-ban 7,8 milliárd euró volt, 2,3 milliárd euróval több, mint a megelőző évben.

2008-ban 1,2 milliárd eurónyi **nem adóssággeneráló forrás** áramlott be az országba, szemben a megelőző két évvel, amelyek során nettó kiáramlás volt tapasztalható. (Ennek összege 2006-ban 0,3, 2007-ben pedig 4,7 milliárd eurót tett ki.) A nem adóssággeneráló

források közül a külföldiek magyarországi, részesedés formájában megvalósuló közvetlen tőkemozgásainak egyenlege – beleértve az újrabefektetett jövedelmeket is – 4,8 milliárd eurós, a megelőző évinél 1,3 milliárd euróval nagyobb összegű forrásbeáramlást mutatott. A magyarok külföldre irányuló ilyen jellegű tőkebefektetése 1,2 milliárd euró volt, ami kevesebb mint fele a 2007. évinek, de elmarad az azt megelőző években tapasztalt értékektől is. A legnagyobb változás azonban a portfólióbefektetéseken következett be, amelyek kiáramlásának 2008. évi összege (2,4 milliárd euró) 3,1 milliárddal kevesebb az egy évvel korábinál.

Magyarország bruttó **külföldi adósságállománya** – a közvetlen tőkebefektetésen belül elszámolt egyéb tőkével együtt – az elmúlt években rendre 20%-ot meghaladó mértékben emelkedett. 2008 végén a rezidensek adósságaként megtestesülő tartozások 119,3 milliárd eurós összege 13%-kal haladta meg az ország éves GDP-jét. A megelőző évek tendenciáját folytatva az államháztartás és az MNB adósságnövekményének 2008. évi üteme (15%) mérsékeltebb volt, mint az egyéb szektoroké (25%), amelynek eredményeképpen 2008 végén a bruttó adósságállomány már több mint kétharmada az egyéb szektorokat terhelte. A nemzetgazdaság követeléseinek értéke 63,0 milliárd euró volt 2008 végén, 26%-kal több, mint egy évvel korábban. A növekedés üteme lényegesen meghaladja a korábbi években tapasztaltakat, miután 2006-ban 19, a rákövetkező évben pedig 15%-os növekedés következett be. A 2008. évi, nagyobb ütemű emelkedés jelentős része a nemzetközi tartalékok növekedésének tulajdonítható, amelyek az év végére 24 milliárd euróra, az egy évvel korábbi érték másfélszeresére emelkedtek. A tartalékok az év utolsó negyedévében felvett nemzetközi hitelsomag hatására nőttek, miután a lehívott hiteleket az MNB-nél helyezték el devizabetét formájában. A bruttó külföldi adósságállomány, valamint a követelésállomány különbségeként kialakuló nettó külföldi adósság 2008 végén 56,3 milliárd euró volt, a GDP 53%-a. A nettó külföldi adósságállomány 2008-ban 17%-kal nőtt, mintegy 10 százalékponttal kisebb ütemben, mint 2007-ben vagy 2006-ban. A nettó külföldi adósságállomány kevesebb mint negyede az államháztartást és az MNB-t, több mint háromnegyede pedig az egyéb szektorokat terhelte.

32. ábra. A nettó külföldi adósságállomány alakulása (az év végén)

Az egyéb szektorok adósságállománya több mint harmadával bővült, s a 2008. év végi állomány több mint 2,1-szeresét jelenti a három évvel korábinak.

A nemzetgazdaság **nem adósság jellegű** tartozása (a közvetlen tőkebefektetések és a tulajdonviszonyt megtestesítő értékpapírok együttes állománya) 2008 végén 48,2 milliárd euró volt, ami a külföldiek 64,5 milliárd eurós magyarországi, valamint a magyarok 16,3 milliárd eurós külföldi befektetéseinek különbségeként adódott. A nem adósságjellegű tartozások 2006-ban még 6,8 milliárd euróval nőttek, 2007-ben és tavaly ezzel szemben már csökkentek (2,5 milliárd, illetve 6,0 milliárd euróval). A mérséklődést 2007-ben nagyjából a magyarok külföldi befektetéseinek növekedése idézte elő, a 2008. évi csökkenés ezzel szemben szinte kizárólag a külföldiek által Magyarországon végrehajtott befektetések állományi értékében tapasztalt visszaesésnek volt a következménye.

Külkereskedelmi termékforgalom

A Világkereskedelmi Szervezet (WTO) jelentése szerint a **világkereskedelem** növekedése 2008-ban tovább lassult. A termékforgalom volumenének bővülése a 2006. évi 8,5%-ról 2007-ben 6,0%-ra, 2008-ban pedig 2,0%-ra mérséklődött, ami jóval alatta van az 1998–2008 közötti időszak 5,7%-os növekedési ütemének. Az exportban az ázsiai térség, valamint

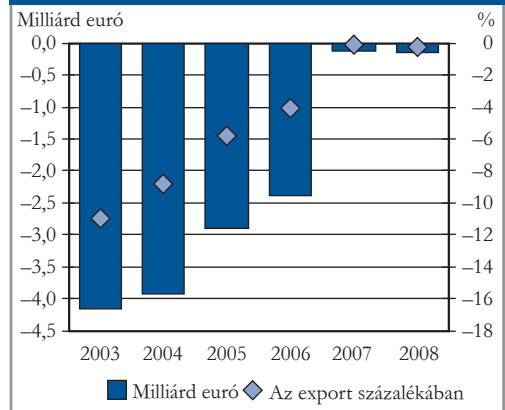
Észak-Amerika érte el a leggyorsabb növekedést. Európa 0,5%-kal növelte exportját, ami a világkereskedelmi volumenbővülés negyede; az Európai Unió (EU-27) kiviteli volumene az előző évi szinten maradt. Kétszámjegyű volt az import volumenének növekedése Közép- és Dél-Amerikában, a Független Államok Közösségében, Afrikában és a Közel-Keleten, valamint az ázsiai országok közül Indiában. Európa egészében, valamint Európai Unióban 1,0%-kal csökkent a behozatal volumene, melynél nagyobb visszaesést csak Észak-Amerikában, azon belül is főként az Egyesült Államokban mértek.

Az Eurostat adatai szerint az **Európai Unió** 27 tagállamának unión belüli és kívüli együttes kereskedelmében az export 3,1%-kal, az import 4,0%-kal nagyobb euróértéket tett ki 2008-ban, mint egy évvel korábban. Ez a forgalom mindkét oldalán mérséklődést jelent az előző évihez képest, amikor mind az export, mind az import esetében 6%-os növekedést regisztráltak. Az unión belüli, illetve a harmadik országokkal lebonyolított forgalom növekedési üteme között jelentős a különbség. Az előbbi relációban az export 2,0, az import 1,7%-kal növekedett, az utóbbinál ennél sokkal jelentősebb, sorrendben 5,4, illetve 8,1%-os bővülés következett be. A tagállamok 2008. évi exportjuknak átlagosan 67%-át, importjuknak 63%-át bonyolították le az unión belül, ezek az arányok az előző két évben is hasonlóak voltak. Az unión kívüli reláció mérlege 242 milliárd eurós hiányt mutat, 50 milliárddal többet a 2007. évinél.

Magyarország külkereskedelmi termékforgalma a 2006–2008 közötti időszakban mind a kivitel, mind a behozatal szempontjából élénkebb volt, mint az Európai Unióé. 2007-ben és 2008 első négy hónapjában folytatódott a 2006-ra jellemző dinamikus, szinte minden hónapban kétszámjegyű növekedés, amit májustól fokozatos lassulás, majd az utolsó negyedévben a gazdasági válság hatására egyre erőteljesebb csökkenés váltott fel. Az **export** volumene 2007-ben 16%-kal emelkedett, majd 2008-ban a volumenbővülés üteme 3,4%-ra esett vissza. Az **import** tekintetében is hasonló tendenciák érvényesültek: a behozatali volumen 2007-ben 12%-kal, tavaly 3,3%-kal növekedett. A **termékforgalom egyensúlyának** négy éven át tartó folyamatos javulása 2008-ban megállt, a külkereskedelmi mérleg 159 millió eurós

hiánya 39 millió euróval meghaladta az egy évvel korábbi értéket. A 2008. évi mérleghiány az export 0,2%-ának felelt meg, ami három év alatt a **relatív hiány** mintegy ötödére csökkenését jelentette. Ez a csökkenés lényegében 2007-ben következett be, hiszen a múlt évben – az előző évhez képest – nem történt változás.

33. ábra. A külkereskedelmi termékforgalom egyenlegének alakulása (folyó áron)

Magyarország 2008. évi exportjának 78%-át bonyolította le az **Európai Unió** országaival, amiből 57% jutott a régi tagállamokra (EU-15) és 21% az újakra. Az importban 68%-ot tett ki az Európai Unió aránya, ebből 53%-ot a régi és 15%-ot az új tagállamoké. Az unión belüli export 3,8%-kal, az import 2,4%-kal nagyobb volument képviselt 2008-ban, mint egy évvel korábban. Különösen nagy mértékben, 13%-kal bővült az új tagállamokba irányuló export, az import növekedése is az új tagállamok esetében volt számottevőbb. Az exportnak az importénál magasabb dinamikája mindkét relációt jellemezte, s ez az egyenleg javulását, pontosabban az aktívum növekedését eredményezte. Az uniós kereskedelem egészét tekintve a 2007. évi 6,4 milliárd euróval szemben 2008-ban 7,3 milliárdot tett ki az aktívum összege, ami mindkét évben hasonló, nagyjából 40–60% arányban oszlott meg a régi és az új tagállamok csoportja között.

Az összes termékexport 22%-át és az import 32%-át adó **Európai Unión kívüli** országok csoport-

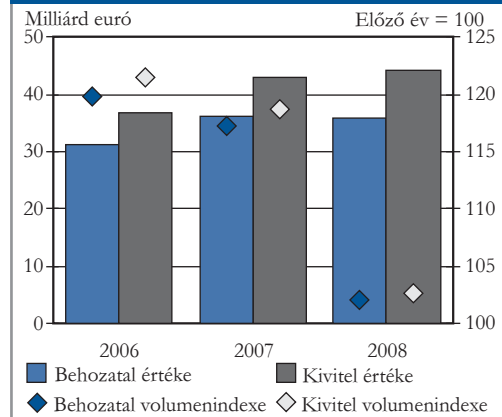
jában mindkét irányban lényegesen lassult a termékforgalom növekedése: míg 2006-ban és 2007-ben kétszámjegyű volt a kiviteli és behozatali volumen bővülése, 2008-ban az export emelkedése 1,5%-ra, az importé 5,4%-ra esett vissza. A forgalom hiánya – elsősorban az energiamérleg passzívumának mintegy másfélszeresre történő növekedése következtében – 2007-hez képest 956 millió euróval emelkedett, minek következtében 2008-ban meghaladta a 7,4 milliárd eurót. Ebben a folyamatban fontos szerepet játszott az **unió kívüli európai országokkal** folytatott külkereskedelem mérlegének alakulása: e viszonylatban 2007-ben többlet alakult ki, amit 2008-ban 606 millió eurós hiány követett. Az egyenleg romlásának fő tényezője az volt, hogy az Oroszországgal szembeni (hagyományosan és továbbra is magas) passzívum az előző évhöz képest további 1,6 milliárd euróval 4 milliárd fölé növekedett. Az Európai Unió kívüli viszonylat jelentős mérleghiányát továbbra is az **ázsiai országok** csoportjával lebonyolított forgalom határozta meg, ahonnan az import a korábbi évekhez hasonlóan, 2008-ban is többszöröse volt az exportnak. Az ázsiai reláció ebből adódó tetemes passzívumának több év óta tartó növekedése azonban 2008-ban megállt, sőt 465 millió euróval kevesebb volt, mint 2007-ben. A hiány nagysága azonban még így is meghaladta a 8 milliárd eurót, amelynek több mint negyzedede a Kínával lebonyolított külkereskedelemből származott. A legnagyobb ázsiai partnerországok közül egyedül itt romlott a külkereskedelmi mérleg.

15. tábla. A külkereskedelmi termékforgalom mérlegének alakulása országcsoportonként

Országcsoport	(millió euró)		
	2006	2007	2008
Európai Unió (EU-27)	3 457	6 362	7 279
Ebből:			
EU-15	1 225	2 723	2 758
új tagállamok (EU-12)	2 233	3 640	4 521
EU-n kívüli országok	-5 836	-6 482	-7 438
Ebből:			
európai országok	-872	438	-606
ázsiai országok	-6 550	-8 469	-8 004
többi ország	1 586	1 549	1 172
Összesen	-2 379	-120	-159

A magyar külkereskedelmi forgalom húzótevényt a **gépek és szállítóeszközök** jelentették, amelyek 2008-ban a teljes export értékének több mint hattizedét, az importnak pedig közel felét adták. Exportjuk értéke folyamatosan és fokozódó mértékben meghaladta az importjukét, így mérlegük aktívuma 8 milliárd euró fölé emelkedett. Exportvolumenük növekedése 2007-ben némileg lassult (19%), majd 2008-ban – a IV. negyedévi egyre erőteljesebb visszaesésnek köszönhetően – 3%-ra csökkent. Mivel a gépexport importszükséglete igen magas, ezért a kivitelnél leírt tendencia a behozatal esetében is éreztette hatását: a 2007-ben mért 20% körüli volumennövekedést 2008-ban lényegesen mérsékeltebb, 2%-os importdinamika követte, melynek alakulásában döntő szerepe volt a decemberben bekövetkezett 32%-os csökkenésnek. A gépexport és -import húzótermékei egyaránt a híradás-technikai készülékek, a közúti járművek és a villamos gépek, készülékek és műszerek voltak, melyeket 2008-ban – a főcsoport egészéhez hasonlóan – az egy évvel korábbinál lényegesen alacsonyabb kiviteli és behozatali dinamika jellemzett. Mind az export, mind az import év végi visszaesésében meghatározó szerepet játszott a mobiltelefon-gyártáshoz kapcsolódó unió kívüli termékforgalom csökkenése, melyen belül a kivitel az átlagnál jóval nagyobb mértékben csökkent, a behozatal pedig csak töredéke volt az egy évvel korábbi forga-

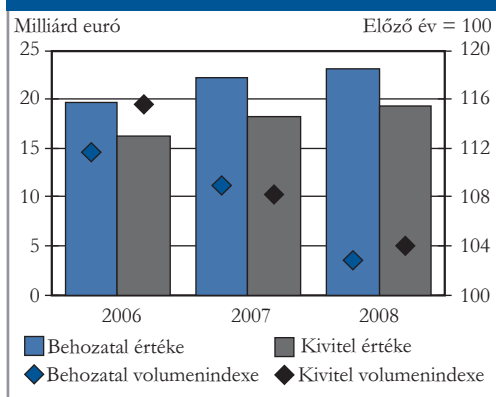
34. ábra. A gépek és szállítóeszközök külkereskedelme

lomnak. Az év végén szintén kétszámjegyű visszaesés volt tapasztalható a közútjármű-kereskedelem esetében a kereskedés mindkét irányában, elsősorban az autókatrész-export és -import csökkenése miatt.

A második legnagyobb árufőcsoport, az export 27%-át, az import 32%-át képviselő **feldolgozott termékek** külkereskedelmének dinamikája fokozatos lassulást mutatott az elmúlt években. Az export volumene 2006-ban kiemelkedő mértékben, 16%-kal növekedett, ezt követően a dinamika 2007-ben 8,2%-ra, 2008-ban pedig 4,0%-ra mérséklődött. Hasonló tendencia érvényesült az import esetében is, ahol 2006 és 2008 között évről évre sorrendben 12%, 8,9%, majd 2,8% volt a volumennövekedés mértéke. Az árufőcsoport kiviteli és behozatali forgalmában egyre nagyobb súlyt képviselő, 2008-ban már 10–12%-ot kitevő gyógyszerek és gyógyszereszereti termékek kivitelében és behozatalában a bővülés mértéke 2007-ben és 2008 egészét nézve (még az év utolsó negyedében is) kétszámjegyű, egyes hónapokban kiugró mértékű volt. A gyógyszereken kívül a növekedés húzóerője volt még a gumigyártmányexport átlagon felüli emelkedése is. Ugyanakkor a forgalomban szintén jelentős részarányt képviselő, az utóbbi öt évben több mint duplájára növekvő vas és acél kivitelében és behozatalában egyaránt csak 2008 szeptemberéig volt számottevő a növekedés, az év utolsó negyedében már hónapról hónapra növekvő mértékű visszaesés mutatkozott az acéliparban is jelentkező recesszió hatására.

35. ábra. A feldolgozott termékek külkereskedelme

Az **élelmiszerek, italok, dohánytermékek** 2008-ban 6,7%-kal részesedtek az exportból és 4,6%-kal az importból. Exportjuk volumene 2007-ben kiemelkedően nagy mértékben, 17%-kal növekedett, majd 2008-ra 2%-ra esett vissza. A korábbi évek tendenciájának megfelelően 2007 kivételével az import növekedése (7,1%) meghaladta az exportét. Az export alakulásában meghatározó szerepet a gabonakivitel volumenváltozása játszotta: míg 2008 első nyolc hónapjában exportunk volumene a 2007. évi kivitel magas bázisszintjéhez képest jelentős mértékben visszaesett, az év utolsó négy hónapjára – igaz csökkenő gabonaárak mellett – már növekedés volt a jellemző. A 2008. évi export azonban még így is 1 millió tonnával kevesebb (6,6 millió tonna) volt, mint az előző évben, ugyanakkor az uniós csatlakozásunk évéhez képest a volumenbővülés mértéke több mint kétszeres volt. Importoldalón meghatározó volt a növekedés az év egészét tekintve a hús és húskészítmények (24%), valamint a kisebb súlyú cukor és cukorkészítmény behozatalában (88%), miközben az egyik legfőbb importvolumen-hordozónak számító zöldségféle és gyümölcs esetében a bővülés csak az év első felére volt jellemző. A korábbi években jelentős növekedést mutató tejtermék- és tojásimport volumenbővülése 2008-ban megállt, az év egészét a stagnáló-csökkenő tendencia jellemezte.

Az **energiahordozók** behozatala a 2006. évi szinten maradást követően a következő évben 1,7%-kal csökkent, 2008-ban – több mint 30%-os importárszint-növekedés mellett – 8%-kal bővült. Ezzel aránya elérte az import 13%-át. Az energiahordozó-import közel felét kitevő kőolaj és kőolajtermékek behozatalát 2008 első felében még folyamatos bővülés jellemezte, majd augusztustól kétszámjegyű (10–20%) lett a volumencsökkenés mértéke. A földgázbehozatal – elsősorban a jelentősen lecsökkent gázkészletek feltöltése miatt – szinte az év egészében növekedett, kisebb mértékű csökkenés csak november–decemberben következett be. Az energiahordozók exportja 2007-ben kiemelkedő mértékben, 31%-kal növekedett, majd 2008-ban újabb 10%-os növekedés következett be. Az energiamérleg hiánya 2008-ban közel 2 milliárd euróval nőtt, amelyben egyaránt szerepet játszott a

volumennövekedés és az árszintemelkedés, és meghaladta az 6,6 milliárd eurót.

A legkisebb árufőcsoport, a forgalom mindkét oldalának mintegy 2%-át képviselő **nyersanyagok** kereskedelme élénkületet mutatott az utóbbi években. Az export volumene 2007-ben 3%-kal, 2008-ban pedig 8,2%-kal növekedett. Az import dinamikája mindvégig meghaladta az exportét: 2007-ben 7%-os, 2008-ban 10%-os volumenbővülés következett be.

A külkereskedelmi forgalom kiviteli **forintárszintje** 2007-ben 4,5%-kal csökkent, amit 2008-ban kismértékű (0,4%) növekedés követett. Az import forintárszintje az exportéhoz hasonlóan alakult: 2007-ben 4,4%-os csökkenés, tavaly 2,1%-os emelkedés volt megfigyelhető. A változás az árfolyam tendenciájában következett be: a forint a meghatározó devizákkal szemben – éves átlagban – 2007-ben mintegy 6%-kal erősödött, 2008-ban pedig 1%-kal ért többet, mint egy évvel korábban. Az árfolyamváltozást figyelembe véve a devizaárszint mérsékelten emelkedő tendenciája adódik.

2007-ben a forgalom két oldalának gyakorlatilag azonos mértékű árváltozása miatt a **cserearány** nem változott. 2008-ban újra nyílt a két ár közötti olló, melynek eredményeképpen a cserearány 1,7%-kal romlott.

Az Eurostat által közölt **egységértékindexek** szerint az Európai Unió egészére (EU-27) 2007-ben – az export- és importárszint 1–2%-os növekedése mellett – 1% körüli cserearány-javulás következett be. 2008-ban az import- és exportárszint növekedése ismét élénkült, s az importárszintnek az exportét jóval meghaladó emelkedése miatt ebben az évben a cserearány 5,5%-kal romlott.

A **szolgáltatások külkereskedelmi forgalmában** – ami az exportban a termékforgalom 17%-ának, az importban pedig egy százalékponttal nagyobb hányadának felel meg – mindkét irányban az előző évinél mérsékeltebb növekedés következett be 2008-ban. Exportjuk euróban kifejezett értéke 6,3%-kal, importjuké 9,8%-kal haladta meg a 2007. évit. A szolgáltatás-export összege – a termékforgalommal ellentétben – évről évre meghaladta az importét. A szolgáltatások külkereskedelmi mérlegének többlete 2006 óta folya-

matosan csökkent: 2008-ban mintegy 1 milliárd eurós aktívumot mutatott, ami 319 millió euróval kevesebb, mint egy évvel korábban.

A szolgáltatások exportjának 68%-a, importjának 64%-a realizálódott 2008-ban az **Európai Unió belül**, ebből a kivitel esetén 55% jutott a régi és 14% az új tagállamokra, import esetén ezek az értékek 54% és 11% voltak. Az **unió kívüli relációkban** a legnagyobb exportforgalmat az európai országok csoportjával bonyolította le Magyarország, amit az ázsiai, majd az amerikai országok követtek. Az unió kívüli import relációs szerkezete számottevően eltér az exportétól: itt az amerikai országok álltak az első helyen, megelőzve az unió kívüli európai országokat és az ázsiaikat.

Államháztartás és alrendszerei*

Az **államháztartás** – az EU egységes **eredmény-szemléletű** (ESA '95), a Maastrichti szerződésben megfogalmazott előírással összhangban lévő – **egyenlege** 2008-ban 3,4%-os GDP-arányos deficitet mutatott. A mutató másfél százalékponttal kedvezőbb az egy évvel korábbihoz képest, s értéke 2000 óta a legalacsonyabb. Az Európai Unió egészére 2,3%-os hiány adódott 2008-ban, ami másfél százalékponttal nagyobb az egy évvel korábbinál, s egyben az elmúlt három év legkedvezőtlenebb adata. A világgazdasági válsággal összefüggésben a gazdaság élénkítésére tett intézkedések kiadásnövelő hatásával, valamint az előző évitől GDP-arányosan valamelyest elmaradó bevételekkel egyaránt magyarázható, hogy a tagállamok túlnyomó többségében kedvezőtlenebbé vált az egyenleg. A legjelentősebb romlás Írországban következett be, ahol a megelőző évek során még aktív egyenleg 7,1%-os deficitbe fordult át, Nagy-Britanniában pedig több mint kétszeresére nőtt a hiány. A tagállamok közül a legnagyobb mértékű javulás éppen hazánkban következett be, amelynek értékelésekor figyelembe kell azonban venni, hogy a viszonyítás alapját képező 2007-ben ugyanitt volt a legnagyobb a GDP-hez viszonyított hiány.

* Az adatok forrása a Pénzügyminisztérium, a Magyar Nemzeti Bank, az Eurostat és KSH-számítás.

Az államháztartás ugyanilyen szemléletben összeállított, bruttó hazai termékhez viszonyított **bruttó adóssága** szintén nőtt az EU-ban: a 61,5%-os arány 2,8 százalékponttal haladja meg az előző évi – sokéves minimumot jelentő – értéket. Hazánk vonatkozásában az államháztartás bruttó adóssága a GDP arányában kifejezve 2002-től 2007-ig folyamatosan emelkedett, 2007-ben lényegében stagnált, 2008-ban pedig a korábbiaknál gyorsabb ütemben (7,2 százalékponttal) nőtt. 2008 végén a hiánya bruttó hazai termék 73,0%-át tette ki, ami 1996 óta a legmagasabb érték. Az Európai Unió tagállamai közül kilenc esetében haladta meg a GDP-arányos adósság a Maastrichti szerződésben meghatározott 60%-os értéket; a legnagyobb adósságállomány Olaszországot jellemezte (106%).

A magyar államháztartás **pénzforgalmi** szemléletű, konszolidált hiánya 2005-ről 2006-ra több mint kétszeresére, 2,2 billió forintra nőtt. 2007-ben jelentős mérséklődés következett be, a deficit 1,4 billió forintot tett ki. 2008-ban az államháztartás helyi önkormányzatok nélkül számított, konszolidált hiánya előzetes adatok alapján 907 milliárd forint volt, 393 milliárddal kevesebb az előző évinél.

Az alrendszer között a **központi költségvetés egyenlege** 862 milliárd forint hiányt mutatott 2008-ban. Ezzel a megelőző évhez hasonlóan 2008-ban is több mint fél billió forinttal csökkent a deficit, de e két év alatt bekövetkezett együttes javulás összege is kevesebb mint négyötödét jelenti annak a romlásnak, ami a 2006. évet jellemezte.

A központi költségvetés – pénzforgalmi szemléletű – **bevételei** folyó áron 8%-kal bővültek 2008-ban, s 8,2 billió forintra emelkedtek. A növekedés üteme lényegében megegyezett a megelőző évvel, és lényegesen meghaladta a két évvel korábbit (1,6%). A 2008. évi bevételek legnagyobb részét, 37%-át 2008-ban is a fogyasztáshoz kapcsolt adók jelentették, amelyek értéke – stagnáló fogyasztás és csökkenő kiskereskedelmi eladások mellett – az átlagostól valamelyest elmaradó mértékben, 5%-kal nőtt egy év alatt. A lakosság befizetései a 2007. évi növekedési ütemnél kisebb mértékben, de az átlagot meghaladóan, 11%-kal növekedtek 2008-ban. A költségvetés bevételeiben elért részarányuk meghaladta a 26%-ot.

A megelőző évekhez hasonlóan a lakossági bevételek több mint kilenczetedét a személyijövedelemadó-befizetések jelentették. A költségvetési szervek és fejezeti kezelésű előirányzatok bevételei közel 1,3 billió forintot tettek ki 2008-ban, ugyanannyit, mint az azt megelőző két évben. A gazdálkodó szervek befizetései mintegy 1,2 billió forinttal a bevételek 14%-át adták. Befizetések 5%-kal bővültek, lényegesen alacsonyabb ütemben, mint a megelőző két évben (2007-ben 12, 2006-ban 17%-os volt a növekedés). A befizetések több mint négyzetedét jelentő társasági adó esetében – a megelőző két év 9–9%-os növekedését követően – 5%-os csökkenés következett be. Az államháztartás alrendszeréből származó befizetések összege 255 milliárd forint, a 2007. évinél közel 30%-kal több volt.

A központi költségvetés **kiadásai** 9,0 billió forintot tettek ki, lényegében ugyanannyit, mint a megelőző két évben. (2006-ban ötödével nőttek a kiadások.) A kiadások 44%-át, 4,0 billió forintot a költségvetési szervek és fejezeti kezelésű előirányzatok pénzfelhasználása jelentette. A kiadási tétel – a megelőző években tapasztalt növekedést követően – közel 6%-kal mérséklődött. Ezen belül a költségvetési szervek kiadásai, valamint a szakmai fejezeti kezelésű előirányzatok pénzfelhasználása egyaránt csökkent, előbbi 1,3, utóbbi 11%-kal. Az államháztartás alrendszerének nyújtott támogatás 2008-ban 6%-kal bővült, összege 2,3 billió forint volt. A kiadási tétel több mint hattizedét a helyi önkormányzatok támogatása jelentette, ami egy év alatt 5%-kal lett nagyobb. A társadalombiztosítási alapoknak nyújtott garanciák és hozzájárulások összegében – a 2007. év jelentősebb csökkenését követően – 7%-os növekedés következett be. A költségvetés kiadási oldalának nyolcadát jelentő adószolgáltatási kiadások 15%-kal nőttek 2008-ban. Az adószolgáltatással kapcsolatos bevételek némi mérséklődése mellett a nettó adószolgáltatási teher (1061 milliárd forint) a kiadásoknál kissé gyorsabban, 17%-kal emelkedett. A családi támogatások és szociális juttatások címén kifizetett 686 milliárd forint lényegében megegyezett az előző évvel. Az egyedi és normatív támogatások összege 203 milliárd forint volt, 3%-kal több, mint 2007-ben. A lakásépítési támoga-

tások a 2007. évi 2%-os emelkedést követően 2008-ban újra – s ezúttal igen jelentősen – mérséklődtek, ezáltal összegük az elmúlt öt évben a legalacsonyabb volt. A fogyasztói árkiegészítés összege is csökkent; az erre a célra fordított 108 milliárd forint 2005 óta a legkisebb. Az EU költségvetéséhez történő hozzájárulásunk 2008. évi összege (211 milliárd forint) ezzel szemben meghaladta az azt megelőző három év, 185 és 190 milliárd forint közötti értékeit.

A **központi költségvetés bruttó adósságállománya** 2008 végén 18,1 billió forint volt, 16%-kal több, mint egy évvel korábban. Az adósságállomány egy év alatt bekövetkezett, 2,5 billió forintos növekedésén belül 1,0 billió forintnyi forrás tényleges finanszírozási célokat szolgált, míg másfél billió forint devizabetétként került elhelyezésre a Magyar Nemzeti Banknál. (A Nemzetközi Valutaalaptól lehívott hitelt teljes egészében, az Európai Bizottság által rendelkezésre bocsátottnak pedig a felét helyezték el betétként a jegybanknál.) A devizában denominált nemzetközi hitelsomag hatására a **devizában fennálló adósság** december végi részaránya (37%) közel 9 százalékponttal volt magasabb az egy évvel korábbinál. (Az árfolyamkockázatot ténylegesen mutató nettó – azaz devizabetétekkel csökkentett – devizaadósság teljes adósságban elért részesedése 32% volt december végén.) A devizaadósság részarányának növekedésében szerepe volt annak is, hogy a devizában kibocsátott állampapírok értéke (4,2 billió forint) egy év alatt 17%-kal növekedett. Az adósságállományból több mint hattizednyi aránnyal részesedő **forintadósság** szinte kizárólag állampapírokból állt, a hitelek szerepe nem volt meghatározó. A forintban kibocsátott állampapírok állományi értéke 2008 végén 11,0 billió forintot ért el, aminek 22%-a külföldiek tulajdonában volt. A külföldiek tulajdonában lévő, forintban kibocsátott állampapírok átlagos hátralevő futamideje 2008 végén 4,3 év volt, állománya egy év alatt 3,2 billió forintról 2,5 billióra mérséklődött.

A **társadalombiztosítási alapok** a 2008. évet deficitcettel zárták; a pénzforgalmi hiány 73 milliárd forint, a kizárólag a saját bevételek és kiadások különbözeteként előálló költségvetési hiány 68 milliárd forint volt. A hiány teljes összege a Nyugdíjbiztosítási Alapban keletkezett, az Egészségbiztosítási Alap bevételek és

kiadások egyezőségével zárta az évet. Az alrendszer egyenlege 2004-ben és a rákövetkező évben is 450 milliárd forint körüli hiányt mutatott, ami 2006-ban 130 milliárd forintra csökkent, 2007-ben pedig mintegy 30 milliárd forintos aktívumba fordult át. 2008-ban így a megelőző két év jelentősen javuló tendenciáját váltotta fel mérlegromlás.

A társadalombiztosítási alapok **bevételei** – a 2006-ban és 2007-ben tapasztalt 20% körüli növekedési ütemeket követően – 2008-ban már nem nőttek tovább, értékük ugyanúgy 4,3 billió forint volt, mint a megelőző évben. Az alrendszer 2008. évi bevételének több mint háromnegyedét a járulékok és hozzájárulások jelentették. A központi költségvetési hozzájárulások összege 878 milliárd forintot ért el.

A társadalombiztosítási alapok **kiadásai** 2008-ban 1,8%-kal nőttek, értékük megközelítette a 4,4 billió forintot. A kiadási oldal kétharmadát a nyugellátások tették ki, amelyek értéke 11%-kal volt magasabb az egy évvel korábbinál. Az alrendszer másik jelentős kiadási tételére, a természetbeni ellátásokra több mint 1,1 billió forintot fordítottak, ami 4%-kal haladja meg a 2007. évit. Pénzbeni ellátásokra 233 milliárd forintot, a megelőző évinél 7%-kal többet fordított az alrendszer.

A **helyi önkormányzatok** pénzforgalmi szemléletű hiánya csökkent az utóbbi években: a 2008. évi hiány (26 milliárd forint) mintegy felét jelenti az egy évvel korábbinak, ami pedig több mint 100 milliárddal volt kevesebb a 2006. évinél. 2008-ban a 3,5 billió forintnyi bevétel mintegy háromötödét a saját bevételek jelentették, az átengedett személyijövedelemadó-bevételek mintegy 560 milliárd forintot, a megelőző évinél 12%-kal többet tettek ki, az állami támogatások összege viszont 2008-ban sem változott érdemben.

Az **elkülönített állami pénzalapok** a 2008. évet 28 milliárd forint szufficittel zárták, ami 35 milliárd forinttal kevesebb a megelőző évinél, s egyben az utóbbi négy év legalacsonyabb többlete.

A **jövedelemcentralizációt és az állami újraelosztás** mértékét tekintve hazánkat egyrészt az egyensúlytalanság, másrészt az ország fejlettségi szintjéhez képest magas kiadási szint jellemzi. Az ezredfordulót követő évek magas, 44–54% közötti újraelosztási

szintje mellett az államháztartás GDP arányos bevétele 40–49% között alakult, esetenként közel 10 százalékpontos különbséggel.

2008-ban az **államháztartás végső fogyasztási kiadása** – ami tartalmazza a kormányzat által adott természetbeni, társadalmi juttatásokat és a közösségi (kormányzati) fogyasztást – a bruttó hazai termék

21,5%-át tette ki. Ez az érték 1 százalékponttal magasabb az uniós átlagnál, és még nagyobb mértékben haladja meg a hozzánk hasonló fejlettségű újonnan csatlakozott országokét, amelyek esetében a mutató értéke jellemzően 20% alatt maradt. Az unió tagállamai közül a legmagasabb arány Svédországot és Dániát jellemezte (mindkettő 26%).

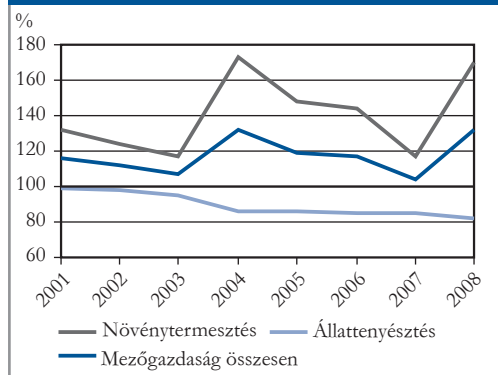
Ágazati teljesítmények

Mezőgazdaság

A mezőgazdaság **bruttó termelésének** volumene a 2005 óta tartó csökkenés után 2008-ban jelentősen, 27%-kal meghaladta az előző évi, aszály és fagykár miatt igen alacsony szintet. A tavalyhoz hasonlóan kiemelkedő mezőgazdasági termelés 1990 óta mindössze két évben, 1991-ben és 2004-ben fordult elő. Az ágazat **bruttó hozzáadott értékének** 2007. évi 24%-os visszaesése után 2008-ban rendkívüli, mintegy másfélszeres bővülés következett be a többi árutermelő ágazat és a szolgáltatások teljesítményének csökkenése mellett, így aránya az ország termelésében 4,5%-ra emelkedett.

A növényi termékek bruttó termelési értéke 2004-ben 48%-kal növekedett, majd az utána következő három év alatt összesen 32%-kal esett vissza. 2008-ban az alacsony bázishoz képest 45%-os bővülés következett be. Ez a nagyarányú növekedés elsősorban a gabonafélék és a gyümölcs 70%-ot is meghaladó volumennövekedésével magyarázható. Az állattenyésztés bruttó termelési értékének 2000 óta tartó csökkenése az elmúlt évben is folytatódott, mértéke 3,1% volt.

36. ábra. A mezőgazdaság bruttó termelésének indexe (2000=100)

A szántóföldi **növénytermesztésben** a gabonafélék vetésterületének az utóbbi évekre jellemző csökke-

nése nem folytatódott. 2008-ban az előző évinél 4,7%-kal nagyobb területről (2,9 millió hektárról) 16,9 millió tonna gabonát takarítottak be, háromnegyedével többet, mint egy évvel korábban, kissé meghaladva a 2004. év rekordtermését is. A kedvező időjárás következtében valamennyi gabona termésátlaga és termésmennyisége jelentősen emelkedett. A kalászosok közül búzából 2008-ban az előző évinél alig nagyobb területen 5,7 millió tonna termett, 1,7 millió tonnával (42%-kal) több, mint egy évvel korábban. (A belföldi felhasználás búzából 2,7 millió tonna volt 2007-ben.) A rozs 114 ezer, az árpa 1,5 millió tonnás, és a zab 183 ezer tonnányi termésmennyisége egyaránt több mint 40%-kal haladta meg az előző évit. Triticáléból a 2007. évi mennyiségnél 34%-kal többet, 509 ezer tonnát takarítottak be. A kukorica 9 millió tonnás termése több mint kétszerese volt az előző évinek, és megközelítette a 2005. évi rekordmennyiséget. (2007-ben a belföldi felhasználás kukoricából 3,6 millió tonna volt.)

A 2008. évi termésmennyiség tárolására 19 millió tonnára bővített gabonaraktár-kapacitás állt rendelkezésre. A bértárolásra nagy volt az igény, intervenciók értékesítésre viszont az év végéig alig került sor.

Az EU 27 tagállamában az előzetes adatok szerint a 2007. évinél 5%-kal nagyobb területen, 60 millió hektáron 315 millió tonna gabonát takarítottak be 2008-ban, egyötöddel többet, mint a megelőző évben. A termelés szinte minden tagállamban emelkedett, de a hazánktól meghaladó mértékben csupán a 2007-ben szintén erős aszályjal sújtott Bulgáriában és Romániában. A világszerte is bő gabonatermés következtében csökkentek a termelői árak, főként a kukoricáé. Magyarországon az EU gabonatermésének több mint 5%-a termett, 1,3 százalékponttal több, mint 2007-ben.

A cukorrépa betakarított területe 2008-ban egyötöde, 532 ezer tonnás termésmennyisége alig harmada volt az egy évvel korábbinak. Az EU cukorkvóta-csökkentése a cukorrépa áresését és a termelés visszaszorítását idézte elő hazánkban is. Olajos magvakból 2008-ban 8%-kal nagyobb területről 38%-kal többet takarítottak be a gazdaságok, mint 2007-ben.

Közülük napraforgóból 1,5 millió tonna termett, ami 41%-kal haladta meg az egy évvel korábit. Továbbra is nagy a kereslet a repce iránt, betakarított területe egy év alatt 11%-kal, 2003–2007 átlagához képest 88%-kal (117 ezer hektárral) nőtt, míg 656 ezer tonnás termésmennyisége az előző öt év átlagához mérten több mint duplájára, egy év alatt 32%-kal emelkedett.

Burgonyából – a 2007. évvel azonos területen – 646 ezer tonna termett, 15%-kal több, mint egy évvel korábban.

16. tábla. A fontosabb növények termésmennyisége

Növény	2006	2007	2008	
	ezer tonna			az EU-27 százalékában
Búza	4 376	3 987	5 654	3,8
Kukorica	8 282	4 027	8 963	14,3
Árpa	1 075	1 018	1 478	2,6
Cukorrépa	2 454	1 693	532	0,5
Napraforgó	1 181	1 060	1 492	21,5
Repce	338	496	656	3,6

Előzetes adatok szerint zöldségfélékből 2008-ban 1,7 millió tonnát, az előző évvel közel azonos mennyiséget takarítottak be, gyümölcsből mintegy 840 ezer tonnát, ami több mint kétszerese az egy évvel korábinak. A 620 ezer tonnás szőlőtermés 15%-kal haladta meg a 2007. évit.

Az **állatállomány** a 2008. december 1-jei összeírás adatai szerint az egy évvel korábbi szint közelében alakult, erőteljesebben a sertés- és a pulykaállomány csökkent, a libák, kacsák száma növekedett. Az egyéni gazdálkodók a szarvasmarhák 32, a sertések 33, a tyúkfélék 46 és a juhok 86%-át gondozták.

A szarvasmarhák száma az évtizedek óta tartó csökkenést követően az utóbbi három évben megállapodott, 2008 decemberében az előző évinél alig kevesebbet, 701 ezret, ezen belül tehénből 324 ezer darabot tartottak a gazdaságok.

A sertésállomány 2008-ban tovább csökkent, a 3,4 milliós állomány 13%-kal volt kevesebb, mint egy évvel korábban. Ehhez hasonló mértékben fogyatkozott

egy év alatt a kocaállomány is, 230 ezerre. Az állománycsökkenés felgyorsulásában nagy szerepe volt a gabonafélék gyenge 2007. évi termését követően a takarmány drágulásának. A gazdasági szervezetek és az egyéni gazdálkodók közel azonos mértékben, 13, illetve 12%-kal csökkentették a sertések számát. Az utóbbi két évtizedben egyre csökkent a sertést tartó kistermelők száma és állományuk aránya.

A juhállomány az utóbbi két évi fogyás után lényegében stagnált, 2008 december 1-jén 1,2 millió volt, ezen belül az anyajuhok száma nem érte el az egymilliót. Míg a gazdasági szervezetek 3%-kal csökkentették, az egyéni gazdálkodók 8 ezerrel (1%-kal) növelték juhállományukat.

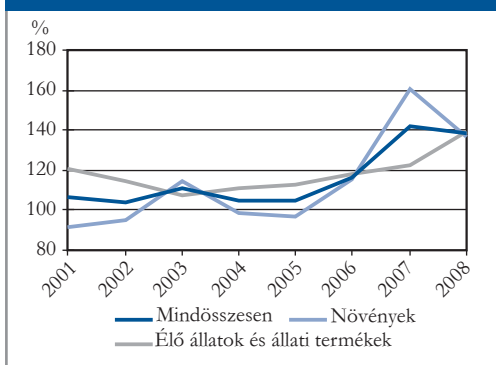
Baromfiből 39,7 milliót számláltak december 1-jén, 1,4 millióval többet, mint egy évvel korábban. A tyúkfélék állománya kissé, a liba- és a kacsállomány jelentősen növekedett, egyedül pulykából tartottak kevesebbet az előző évinél.

A **vágóállat-termelés** mennyisége az utóbbi években alig változott, 2008-ban az előzetes adatok szerint 1,4 millió tonna volt, 18 ezer tonnával (1%-kal) kevesebb, mint a megelőző évben (amikor 24 ezer tonnával nőtt). A főbb állatok közül egyedül a vágóbaromfi termelése haladta meg az egy évvel korábit. A vágóállat-termelés 45%-át képviselő vágósertés-előállítás a 2007. évi 4,9%-os növekedés után 2008-ban 4%-kal visszaesett. A sertéséhez hasonló súllyal részesedő vágóbaromfi termelése évről évre ingadozó, tavaly 2,1%-kal növekedett. Vágójuhokból évek óta közel azonos mennyiséget, 20–21 ezer tonnát termelnek, és a vágómarhatermelés mennyisége sem változott jelentősen, az utóbbi néhány évben 84–89 ezer tonna között alakult.

Az **állati termékek** közül a legnagyobb volument képviselő tehéntejből az előző évihez hasonlóan 1,8 milliárd litert, tyúktojásból 2,9 milliárd darabot, 1%-kal többet termeltek a gazdaságok, mint egy évvel korábban. A nyersgyapjú termelésének 2006 óta tartó lassú csökkenése tovább folytatódott, a 4500 tonnás mennyiség 2,2%-kal maradt el az előző évitől. Mézből rekordmennyiséget, 22 400 tonnát gyűjtöttek be 2008-ban, 40%-kal többet, mint egy évvel korábban, ami az eddigi, 2003-ban mért legnagyobb mennyiséget is meghaladta.

A mezőgazdasági termékek **termelőiár-színvona-**la a 2007. évi 22%-os növekedés után 3%-kal csökkent 2008-ban. Ennél nagyobb, 5,4%-os áresés az évtized folyamán csupán 2004-ben fordult elő, ugyancsak a bőséges gabonatermés hatásaként. Az előző évi rendkívül magas bázishoz képest 15%-kal mérséklődött a növényi termékek ára, ami a gabonafélék és a gyümölcsök 24, illetve 26%-os árcsökkenésével magyarázható. A főbb szántóföldi növények ára általában csökkent, leginkább a kukoricáé, 37%-kal. A repce ára ugyanakkor 62%-kal emelkedett, ez eredményezte az ipari növények előző évinél 7,4%-kal magasabb árszintjét. A zöldségek termelői ára a 2007. évi szerényebb, 4,9%-os növekedés után tavaly 8%-kal nőtt, a gyümölcsöké a terméstopplett következtében 26%-kal visszaesett, közülük leginkább az almáé és a meggyé. Az élő állatok és állati termékek 14%-os árszintnövekedése 10 százalékponttal magasabb volt, mint 2007-ben. Az élő állatok közül a legkisebb mértékben a vágómarha ára nőtt, 2,7%-kal, a vágóbaromfiért 14, a vágósertésért 17%-kal fizettek többet a termelőknek, mint 2007-ben. Az állati termékek közül a tej és a tyúktojás ára is hasonló mértékben, 13%-kal lett magasabb.

37. ábra. A mezőgazdasági termelői árak alakulása (2000=100)

A mezőgazdasági ráfordítások árszínvona a termelői árakkal ellentétesen alakult, és a 2007. évi 14%-ot kissé meghaladóan, 15%-kal emelkedett. A növénytermesztés ráfordításai közül a műtrágyák drágultak leginkább, 61%-kal, az állattenyésztés költségeiből a vásárolt takarmányok 21%-kal kerültek többre, mint 2007-ben.

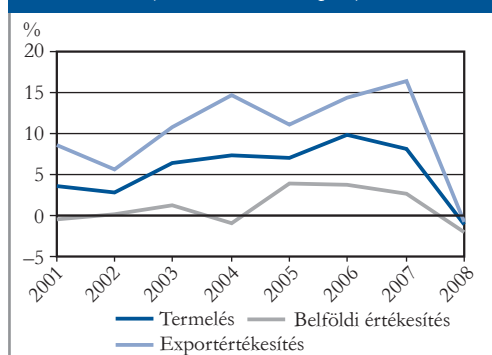
A ráfordítás emelkedésének és a termelői árak csökkenésének eredményeként az agráröllő mutatója 84,3% volt. Az agráröllő nyílása ellenére a termelés bővülése a jövedelmezőség jelentős növekedését eredményezte.

Ipar

Az egyensúly javítását szolgáló intézkedések, amelyek a gazdasági növekedés mérséklődését eredményezték, az ipar 2007. évi teljesítményét nem befolyásolták hátrányosan. A bruttó termelés növekedése kissé mérséklődött ugyan, de így is meghaladta a 8%-ot. Az ágazat hozzáadott értéke azonban gyorsuló mértékben, 6,4%-kal emelkedett, ami 2000 óta a legmagasabb éves ütem.

Az ipari bruttó termelés 2007. évi 8,2%-os növekedésének motorja főként az exportértékesítés 17%-os bővülése volt. 2008 elején az előző év növekedési üteme folytatódott, az első négy hónap átlagában meghaladta a 8%-ot. Májustól szeptemberig mérsékelt havi növekedés és csökkenés jellemezte a termelést, az utolsó negyedévben azonban a pénzügyi és gazdasági válság okozta nemzetközi dekonjunkció kibontakozásával jelentős, 12,5%-os visszaesés következett be. A termelés volumene éves szinten az előző évi magas bázistól 1,1%-kal elmaradt. A termelés alakulását mindkét értékesítési irány dinamikája befolyásolta: a belföldi értékesítés 2%-kal, a külföldi értékesítés 0,8%-kal csökkent. (A IV. negyedévi visszaesés 9, illetve 15% volt.)

38. ábra. Az ipari termelés és értékesítés változása (az előző évhez képest)

A termelés volumenének 2008. évi csökkenése az iparágak közül a feldolgozóipart érintette. Az ipari termelés mintegy 8%-át adó villamos energia ágazat termelése az előző évit megközelítő mértékben, 3,3%-kal emelkedett. A bányászat súlya nem éri el az ipar fél százalékát, termelése nagy ingadozást mutat: 2007-ben 17%-kal csökkent, tavaly 39%-kal nőtt.

A gépipari ágazatok közül a legnagyobb, a villamos gép, műszer gyártása a 2007. évi több mint 13%-os volumennövekedés után 2008-ban 3,2%-kal csökkent, ami főként a külpici megrendelések szűkülése és az ezzel járó hazai beszállítói megrendelések visszaszorulásának következménye. A gép, berendezés gyártásának volumene a 2007. évi 13,8%-os növekedés után, 4,2%-kal, a járműgyártásé 1,2%-kal volt nagyobb az előző évinél. A IV. negyedévben mindhárom gépipari ágazat termelése csökkent, leginkább a jármű- és a villamosgép-gyártásban (17%), elsősorban az exportkereslet szűkülése miatt. A gépipari ágazatok közül a villamosgép-, műszer-gyártás és a járműgyártás több mint 90%-ban exportra termel, és a gép, berendezés gyártásának külpici értékesítése is megközelíti a 70%-ot. E három ágazat adja az ipari export több mint kétharmadát. 2008-ban a gép, berendezés gyártásának exportértékesítése kisebb mértékben emelkedett (8,5%-kal), mint a megelőző évben. A járműgyártás külpici értékesítése gyakorlatilag stagnált, a villamosgép-, műszer-gyártásé pedig 3,1%-kal elmaradt az előző évi magas szinttől.

A high-tech ágazatok közül az iroda-, számítógépgyártás, a híradás-technikai termék, készülék gyártása és a műszer-gyártás ágazatok az ipari termelés közel egyötödét állítják elő, a külpici értékesítés több mint egynegyedét bonyolítja. A high-tech ágazatokon belül a legjelentősebb, a híradás-technikai termék, készülék gyártása 2007-ben 19%-kal növekedett, 2008-ban viszont 0,7%-kal elmaradt az előző évi magas bázistól, ami a külpici értékesítés stagnálásából és a belföldi értékesítés több mint 10%-os csökkenéséből adódott.

A vegyipari ágazatok közül a gumi-, műanyag termék gyártása 2,9%-kal haladta meg az előző évit. Exporteladásait magas (30%-kal növekvő) bázisán után is több mint 10%-kal tudta növelni, de a belföldi értékesítés 5,4%-kal elmaradt az előző évitől. Ugyanakkor a kokszyártás, kőolaj-feldolgozás termelése 1,7%-kal, a vegyi anyag, ter-

mék gyártása 2,1%-kal mérséklődött. Mindkét esetben csökkent a külpici értékesítés, a kokszyártás, kőolaj-feldolgozásban 5,8%-kal, a vegyi anyag, termék gyártásában 1,5%-kal. A belföldi értékesítés az előbbi ágazatban 4,4%-kal nőtt, utóbbiban 3,8%-kal volt kevesebb.

A fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártása a 2006-os dinamikus bővülés után 2007-ben lassult, 2008-ban 1%-kal csökkent. A 2007-ben tapasztalt lassulás mögött a belföldi értékesítés 8,2%-os visszaesése áll, bár a külpici értékesítés üteme is fékeződött. 2008-ban a belföldi értékesítés tovább csökkent 7,2%-kal, az exportértékesítés korábbi években tapasztalt 10% feletti bővülése pedig 3,9%-ra mérséklődött.

Az élelmiszeripar termelése a 2006-os évi 1,3%-os növekedés után 2007-ben 4%-kal, 2008-ban 7,7%-kal elmaradt az előző évitől. A tendencia a nagy súlyú belföldi értékesítés 2006-tól évről évre csökkenő, illetve a kisebb súlyt képviselő külpici értékesítés hullámzó teljesítményéből adódott. 2006-ban mindkét értékesítési irányban csökkent a kereslet, 2007-ben a belföldi értékesítés tovább mérséklődött, míg a külpici értékesítés 3,5%-kal nőtt. 2008-ban a belföldi értékesítés közel 10%-kal, a külpici értékesítés 2,4%-kal elmaradt az előző évitől.

A kisebb súlyt képviselő ágazatok közül a textil-, textilárugyártás volumene évről évre csökken, ami mindkét értékesítési irány keresletének szűkülésével összefügg. A bőrtermék-, lábbeligyártás 2006-ban 36%-kal, 2007-ben 51%-kal rekordnövekedést ért el, ami főként a külpici értékesítésnek volt köszönhető. 2008-ban az igen magas bázishoz képest a termelés növekedése 4,9%-ra lassult, nagyrészt az exportmegrendelések beszűkülése miatt. A fa- és papíripari ágazatokban a 2007. évi szerény növekedés után 2008-ban 2,5%-os csökkenés következett be. A nemfém ásványi termékek termelése 2007-ben 24%-kal nőtt, ami 2008-ban 2,0%-ra fékeződött.

Az ipar **ágazati szerkezete** az utóbbi két évben kismértékben változott. A gépipari ágazatok részesedése a termelésből 2006-ban és 2007-ben 49% volt, 2008-ban 47%, ami főként a villamosgép-, műszer-gyártás részarányának csökkenéséből adódott. A vegyipari ágazatok részaránya évek óta emelkedik, 2008-ban 17,5%-ot ért el. Az élelmiszeripar nem

tudta megőrizni korábbi részesedését a termelésben, 2007–2008-ban 10% alá csökkent. A könnyűipari ágazatok is kisebb mértékben járultak hozzá a termeléshez, 2008-ban 5,1%-ra mérséklődött részesedésük. A fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártásában a korábbi évek növekedését némi mérséklődés követte, a 2008. évi arány 7,7% volt.

A **létszám-kategóriák** alapján képzett vállalatcsoportok közül évek óta a termelési érték túlnyomó részét előállító exportorientált nagyvállalatok termelése emelkedett a legnagyobb mértékben. 2008-ban e vállalatcsoport termelése elsősorban az exportpiacok szűkülése miatt 2,5%-kal elmaradt az előző évitől. A belföldi értékesítésben arányuk az előző évi 54-ről 46%-ra, az exportértékesítésben 85-ről 83%-ra csökkent. Az 50–249 főt foglalkoztató vállalkozások termelése 3,3%-kal meghaladta az előző évit, ami főként a hazai értékesítés közel 10%-os növekedéséből adódott, bár a külpiazi értékesítést is 1,3%-kal tudták bővíteni. Az 5–49 főt foglalkoztató vállalkozások termelése szerény mértékben (0,5%-kal), de ugyancsak emelkedett.

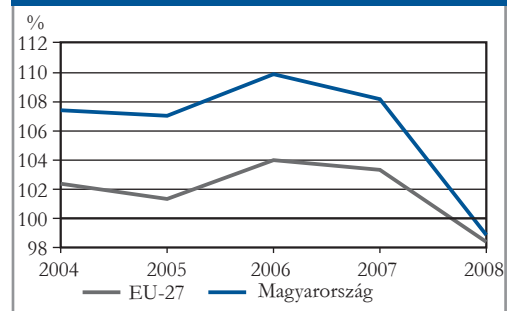
Az ipari termelés mérséklődése a legalább 5 főt foglalkoztató szervezeteknél alkalmazásban állók előző évinél 0,2%-kal nagyobb létszáma mellett ment végbe, az **egy alkalmazásban állóra jutó ipari termelés** volumene 1,5%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól. (2007-ben a termelékenységnövekedés 9,2%-os volt.)

Az ipari termelés volumene 2007-ben meglehetősen differenciált ütemben, de minden **régióban** növekedett. 2008-ban Dél-Dunántúl kivételével minden régióban csökkenés következett be. A legnagyobb mértékű (6,4%-os) visszaesés az elmúlt években

15–20%-os termelésbővülést elévő Közép-Dunántúl sújtotta, de 5% körüli mértékben csökkent Észak-Magyarország és Dél-Alföld ipari termelése is.

A világ számos országát, köztük az Európai Uniót is érintő gazdasági problémák 2008-ban az ipari termelésben is kitapinthatóak voltak. Az unió iparának termelése a 2006. évi 4%-os és a 2007. évi 3,3%-os bővülés után 2008-ban – az éven belül erősödő negatív irányzat mellett – 1,6%-kal elmaradt az előző év szintjétől.

39. ábra. Az EU-27 és Magyarország ipari termelésének alakulása (előző év = 100)

A tagországok közül tizenötben 0,5 és 6,8% közötti mértékben elmaradt a termelés az előző évitől, Németországban stagnált, a többi tagországban 0,2 és 3,4% közötti mértékben emelkedett. A hazai 1,1%-os termeléseszkökenésnél is nagyobbat élt át tizenkét uniós ország, a legnagyobb visszaesést Spanyolország (6,8%), Észtország (6,2%), valamint Lettország (6,1%) iparában mérték.

Az Egyesült Államokban és Japánban 2007-ben lassult a termelés növekedése az előző évhez képest, és az európai uniós átlag alatt maradt. 2008-ban az Egyesült Államokban 1,8%-kal, Japánban 3,2%-kal csökkent a termelés.

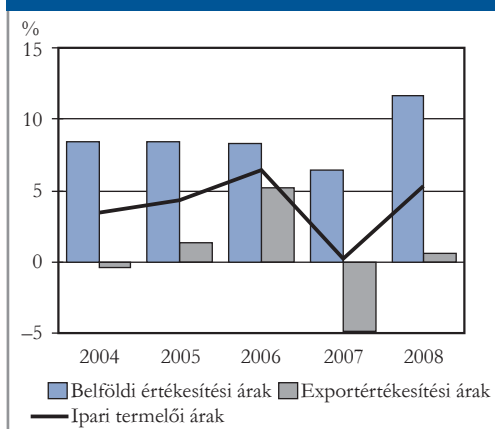
Az **ipari termelőiár-színvonal** az ipar belföldi és exportértékesítési árának eredőjeként alakul ki. A belföldi értékesítés árait alapvetően árupiaci tényezők határozzák meg, mellettük esetenként szerepet játszanak hatósági intézkedések is. Az exportban a forintáratok a piaci hatások mellett nagyban befolyásolja a forint-

17. tábla. Az ipari termelés alakulása régióként

(előző év = 100,0)			
Régió	2006	2007	2008
Közép-Magyarország	98,7	105,2	99,7
Közép-Dunántúl	119,9	114,6	93,6
Nyugat-Dunántúl	106,9	106,6	99,8
Dél-Dunántúl	97,7	108,8	100,8
Észak-Magyarország	114,8	101,5	94,5
Észak-Alföld	113,8	105,7	97,6
Dél-Alföld	104,0	102,4	94,8

árfolyam alakulása. Az utóbbi években az áralakulást a belföldi értékesítési árszint növekedése és az exportértékesítés hullámzó forintárai jellemezték.

40. ábra. Az ipari termelői árak alakulása (változás az előző évihez képest)

Az ipar belföldi értékesítési árai 2004-től 2006-ig szinte azonos mértékben nőttek (8,4%), 2007-ben – többek között az elég nagy importárcsökkenés miatt – jelentős ütemmérséklődés következett be (6,4%), amit 2008-ban számottevő gyorsulás követett: 11,6%-kal emelkedtek az árak. A belföldi áralakulásban igen nagy szerepe van az értékesítés egyharmadát adó villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátásnak, amelynek árai évek óta az átlagosnál nagyobb mértékben emelkednek. Ebben az ágazatban tavaly 17,7%-os áremelkedés következett be úgy, hogy a IV. negyedévben – a feldolgozóipartól eltérően – a növekedési üteme nem lassult, hanem gyorsult a 2008. októbertől érvényesített 3,1%-os áremelés eredményeként: az I–III. negyedévi 16%-os drágulást az október–decemberi időszakban 23%-os árnövekedés követte. A belföldi értékesítésben nagyobb súlyt képviselő további ágazatok közül az élelmiszeripar árai évről évre gyorsuló ütemben, tavaly már több mint 10%-kal nőttek. A kőolaj-feldolgozás árai 2007-ben – az előző évi 20%-os növekedés után – kissé csökkentek, tavaly viszont ismét igen nagy mértékben, mintegy 25%-kal emelkedtek, bár decemberben már 10%-kal elmaradtak az egy

évvél korábbi szinttől. Megközelítette a 10%-ot a fém-alapanyag, fémfeldolgozás árának emelkedése is, míg a többi ágazatban kisebb mértékű, 1,6–6,3% közötti volt a drágulás. A textilipar árai 1,7%-kal csökkentek.

Az exportértékesítési árak 2006-ban (a forint jelentős gyengülése mellett) 5,2%-kal emelkedtek, a következő évben 4,8%-kal csökkentek (miközben a forint közel 6%-kal erősödött), a múlt évben pedig alig változó árfolyam mellett 0,6%-kal emelkedtek. Ezen belül nagy mértékben nőttek az árak a kőolaj-feldolgozás és az élelmiszer-ipari termékek körében: 28, illetve 14%-kal. Négy feldolgozóipari ágazatban csökkentek, a többi ágazatban 1,2% és 4,6% között emelkedtek az árak. A legnagyobb, 2,5%-os árcsökkenés az exportértékesítés kétötödét adó villamosgép-, műszergyártásban következett be.

Az Európai Unió 27 országának átlagában az ipari termelői árak 2007-ben 2,2%-kal, tavaly 5,9%-kal voltak magasabbak az előző évinél. 2008-ban leginkább Litvániában, Romániában és Nagy-Britanniában nőtt a termelőiár-szint (18, 15, illetve 14%-kal), csökkenést csak Írországban regisztráltak (1,4%).

Építőipar

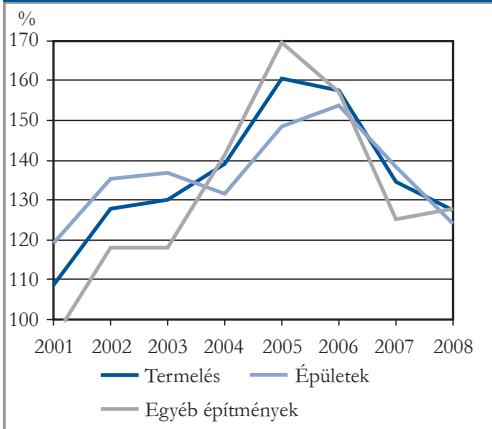
Az építőipari termelés több mint négyötödét évek óta az építőipari szervezetek állítják elő. E szervezetek termelésének értéke 2005 óta évről évre folyó áron meghaladta a 2 billió forintot. Az építőipar bruttó hozzáadott értéke 2008-ban valamivel 1 billió forint fölött, aránya 4,5% körül alakult. Az arány alacsonyabb az előző évinél és az unió átlagánál.

Az ágazat termelését az ezredfordulótól 2005-ig folyamatos növekedés jellemezte, amit 2006-tól csökkenés váltott fel. A 2006-os enyhe 1,5%-os csökkenés után 2007-ben 15%-kal, 2008-ban pedig 6,3%-kal mérséklődött a termelés volumene az előző évhez képest. A dinamika alakulását nagymértékben befolyásolták az állami megrendelésű út- és közműépítések. Ezek az időszak elején élénkítő, az utóbbi években mérséklő hatásúak voltak.

2006-ban az épületek építésének volumene – a lakásépítések visszaszorulása, de az ipari, kereskedelmi és irodaépületek építésének bővülése mellett – 3,8%-kal

nőtt. Az egyéb építmények építése 7,3%-kal csökkent a korábban az építőipari termelés egynegyedét kitevő útépitések ütemének mérséklődése következtében. 2007-ben mindkét építményfőcsoportban visszaesett a termelés volumene, az épületeké 10%-kal, az egyéb építményeké 21%-kal. 2008-ban az épületek építésében az előző évihez hasonló arányú csökkenés következett be, de az egyéb építmények építésében 2,5%-os növekedés volt. Ez az év közben a közlekedési infrastruktúra fejlesztésére kötött nagy értékű szerződések következménye, amelyek nyomán augusztustól kezdve hónapról hónapra gyorsuló ütemben nőtt a termelés.

41. ábra. Az építőipar termelési volumenének alakulása (2000=100)

2008-ban az építőipar termelőiár-indexe átlagosan 5,8%-kal nőtt. Az első három negyedévben gyorsuló ütemben emelkedtek az árak, a negyedik negyedévben a növekedés mérséklődött. A szerkezetkész épületek építésének termelőiár-indexe az átlag körül alakult. Az épületgépeszeti szerelés árai emelkedtek a leginkább, a befejező építés áremelkedése pedig elmaradt az átlagtól.

Az építőiparban foglalkoztatottak száma az előző két évi növekedés után 2008-ban elég jelentősen, 21 ezerrel, több mint 6%-kal csökkent, s az összes foglalkoztatott 8%-át tette ki.

Az Európai Unió 27 országának átlagában – munkanaptényezővel korrigált indexek szerint – az utóbbi

öt év közül 2006-ban volt a legmagasabb az építőipari termelés növekedése (3,8%), 2007-ben kisebb mértékű bővülés következett be (2,6%), 2008-ban pedig átlagosan 2,9%-kal elmaradt a termelés az előző évitől.

Az elmúlt években a legdinamikusabb növekedés a balti államok, Románia, Bulgária, valamint Szlovénia építőiparában ment végbe. 2008-ban az adatokat közlő országok közül tízben nőtt a termelés volumene, ezen belül Romániában, Szlovéniában és Szlovákiában 10% fölött, a többi 13 országban csökkenés következett be. A legnagyobb visszaesés Spanyolországban (16%) és Észtországban (12%) volt.

Szállítás

2008-ban az árutonna-kilóméterben mért **áruszállítási** teljesítmények 0,9%-kal mérséklődtek a 2007. évihez képest. A csökkenés a megelőző évek növekvő tendenciáját váltotta fel, 2006-ban ugyanis 15% körüli, 2007-ben pedig 11%-os emelkedés volt tapasztalható. A teljesítmény 2008. évi mérséklődése a szállított áruk tömegének 3,8%-os emelkedése mellett ment végbe, s így az átlagos szállítási távolság – 155 kilométer – csökkent. 2008-ban a nemzetközi szállítások térfényere is megtört: arányuk ugyanúgy 71%-ot tett ki, mint a megelőző évben. A belföldi és a nemzetközi szállítások részarányának változatlansága hasonló mértékű (1%-os) teljesítménycsökkenés mellett következett be. Míg az árutonna-kilóméterben mért teljesítményből a nemzetközi szállítások, addig a szállított áruk tömegéből a belföldiek részesednek nagyobb aránnyal, ami – a megelőző évek csökkenő tendenciáját megszakítva – valamelyest még nőtt is 2008-ban.

A szállítási ágazatok közül a **közúti áruszállítás** 2008. évi teljesítménye lényegében a megelőző évi szinten maradt. Ez lényeges változást jelent a korábbiakhoz képest, amikor éves átlagban ötödével bővült a teljesítmény. A közúti árutovábbítás 2008. évi részaránya így lényegében ugyanúgy kétharmadot tett ki, mint a megelőző évben. A 2008. évi, árutonna-kilóméterben mért teljesítmény változatlansága a szállított tömeg 6%-os növekedése mellett ment végbe, azaz az átlagos szállítási távolság (138 kilométer) elmaradt az egy évvel korábbtól.

2008-ban a **vasúti szállítás** részesedése – árutonna-kilométerben számított adatok alapján – 18%-ot tett ki. Ezen belül szerepe a nemzetközi szállításokban lényegesen jelentősebb volt, mint a belföldiekben (22, illetve 9%). A vasúti szállítás jelentősége 2004 és 2007 között gyors ütemben csökkent, amely tendencia tavaly – nem kis részben a közúti áruszállítás ütemvesztésének betudhatóan – valamelyest lefékeződött. A kötötpályás árutovábbítási mód teljesítménye 2007-ben lényegében változatlan maradt, 2008-ban pedig 3,2%-kal, a szállítási ágazatok közül a legnagyobb mértékben csökkent. A visszaesés leginkább a nemzetközi szállítások tömegében tapasztalt mérséklődésnek tulajdonítható, a belföldi árutovábbítás teljesítménye ugyanis – a megelőző években tapasztalt nagyarányú visszaesések után – növekedést mutat.

Az áruszállítási teljesítmény több mint tizedét jelentő **csővezetékes szállítás** árutonna-kilométerben kifejezett teljesítménye 2008-ban 2%-kal csökkent, 2007-ben 1%-os mérséklődés, az azt megelőző évben viszont 3%-os teljesítményemelkedés volt megfigyelhető.

A szállítási teljesítményekből mindössze 4%-kal részesedő **belvízi áruszállítás** teljesítménye – a megelőző évi dinamikus növekedést követően – 2%-kal lett nagyobb 2008-ban. A teljesítmény közel kétharmada átmenő forgalom, több mint ötöde export-szállítmány, 14%-a pedig importként érkezik be valamelyik kikötőnkbe. A belföldi forgalom részaránya mindezek alapján mindössze néhány tized százalék,

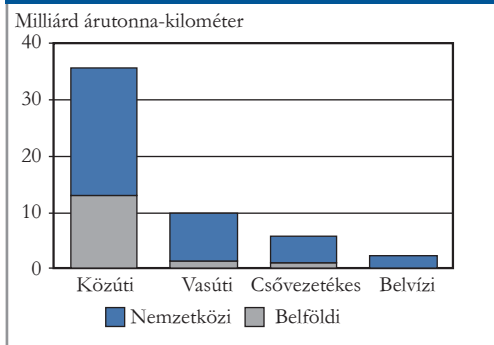
ami lényegesen elmarad az Európai Unióban kialakult aránytól (2007-ben 25%). A teljes forgalomból a magyar lobogó alatt hajózó járművek részesedése 10%-ot tett ki, aminél a német, az ukrán, az osztrák, a román és a bolgár nemzetiségű hajók teljesítménye is magasabb volt.

Budapest-Ferihegy repülőtér árukból és postai küldeményekből lebonyolított 2008. évi forgalma 62,7 ezer tonna volt. E mennyiség több mint hattizedét az érkező, közel négytizedét pedig az induló tételék jelentették, amelyek tömege 5, illetve 13%-kal maradt el az egy évvel korábbiaktól.

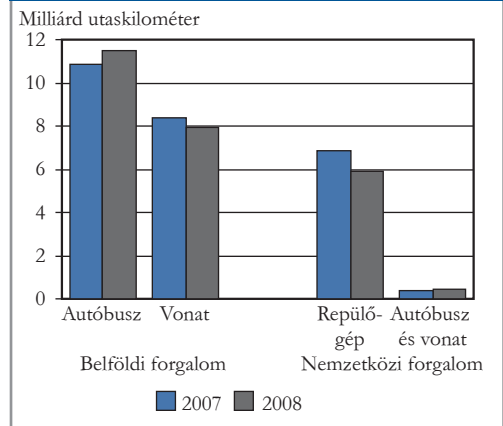
Az **Európai Unióban** a szárazföldi áruszállítási ágazatok összteljesítményének mintegy háromnegyede közúton valósult meg. Hazánkhoz hasonlóan a kelet-közép-európai tagállamok többségében a közúti szállításnak kisebb szerepe van az árutovábbításban, mint az unió egészében, bár a 2000-es években határozottan nőtt e – többenél energiaigényesebbnek és környezet-szennyezőbbnek tekintett – szállítási mód jelentősége.

A **személyszállításban a helyközi forgalom** 2008. évi utaskilométer-teljesítménye 3%-kal lett alacsonyabb a megelőző évihez képest. A teljesítmény mérséklődése az utasszám hasonló mértékű növekedésével párhuzamosan ment végbe, azaz a teljesítmény csökkenése az utazási távolság megrövidülésének hatására következett be. A tel-

42. ábra. Szállítási ágazatok áruszállítási teljesítménye, 2008

43. ábra. A helyközi személyszállítás teljesítménye a meghatározó tömegközlekedési eszközökön

jesítmény 46%-a autóbuszokon, közel harmada vonaton, több mint ötöde repülőgépeken valósult meg. A 701 helyközi utas közel négyötöde (551 millió fő) autóbuszon és belföldi helységek között utazott. Budapest-Ferihegy repülőtér utasforgalma 2008-ban 8,4 millió fő volt, 2%-kal kevesebb, mint a megelőző évben. Az utazók száma így a 2005. évi 24%-os, valamint a 2006. és 2007. évi 4–4%-os növekedést követően először mérséklődött az utóbbi évek során. Ferihegy forgalma szinte kizárólag kereskedelmi járatokon bonyolódott le, amelyen belül az utasok száma Németország és Nagy-Britannia esetében volt milliós nagyságrendű (1,4, illetve 1,1 millió fő.)

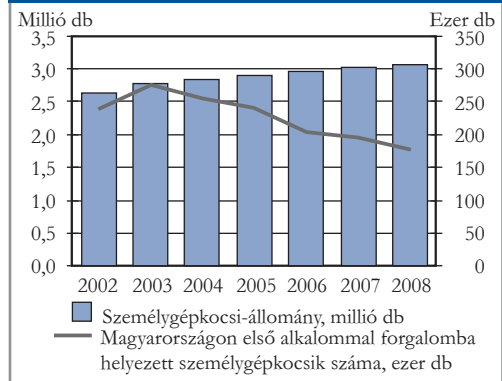
A **helyi személyszállítás** forgalmának csökkenése 2008-ban is folytatódott, de az utasszám csökkenése (1,5%) mérsékeltebb volt, mint a korábbi években. 2008-ban kizárólag a metróra és a földalatti utazók száma nőtt, bár az viszonylag jelentősen: 5%-kal. A legnagyobb, 3%-os visszaesés az autóbuszok vonatkozásában következett be, a villamoson és trolibuszon utazók száma 1–1%-kal, a Helyiérdekű Vasutat igénybe vevőké pedig 2%-kal mérséklődött. Az utasok mintegy hattizede az autóbust, közel ötöde a villamost, 14%-a pedig metróra vagy földalatti használt a helyváltoztatáshoz. A fennmaradó 8%-on a Helyiérdekű Vasút és a trolibusz osztozott, mégpedig úgy, hogy az előbbi közlekedési eszköz teljesítménye mintegy fele volt a trolibuszokénak. Nemcsak a szállított utasok számában, hanem az utaskilométerben is csökkenés volt tapasztalható 2008-ban (1%). A szállítások jelentős része (64%-a) ezen mutató alapján is az autóbuszokon valósult meg, s az országos teljesítmény fele a fővárosban realizálódott.

Az **Európai Unióban** a legfrissebb rendelkezésre álló, 2006. évi adatok szerint az utaskilométerben mért, helyi és helyközi **szállítási teljesítmény** 82%-a személygépkocsikat igénybe véve valósult meg.⁶ A közösségi személyszállításon belül a távolsági és helyi járatú buszok a teljesítmény felét, a vasút közel kétötödét, a villamosok és metrók pedig a fennmaradó egytizedét nyújtották. 2000 és 2006 között a legnagyobb mértékben, 9%-kal a villamos és a metró, a legkisebb mértékben, 2%-kal a helyi és a távolsági buszok utaskilométerben kifejezett teljesítménye nőtt. Az Európai Unió

tagállamainak többségében a közút szerepe a személyszállításban jelentősebb, mint az árutovábbításban.

Az **egyéni közlekedés** legfontosabb járművének, a személygépkocsinak az állománya 2008-ban tovább bővült, s az év végén 3 millió 55 ezer darabot tett ki. Kiemelendő ugyanakkor, hogy az év során bekövetkezett állománygyarapodás (43 ezer) az elmúlt több mint fél évtized legalacsonyabbika. A mérséklődés nem a forgalomból történő kivonások növekedésével magyarázható, hanem azzal, hogy a forgalomba helyezések száma tovább csökkent. A Magyarországon első alkalommal forgalomba helyezett személygépkocsik száma 2008-ban 177 ezer volt, 10%-kal kevesebb, mint az előző évben, ami egyben 2000 óta a legalacsonyabb érték.

44. ábra. Személygépkocsi-állomány és első forgalomba helyezés

A fentiekkel összefüggésben az állomány átlagéletkorának mérséklődése 2007-ben megállt, majd a rákövetkező évben csekély mértékű növekedés következett be, amely révén 2008 végén a személygépkocsi-állomány átlagéletkora 10,4 évet tett ki. Hazánkban mind az év végi állományban, mind a 2008. évi, első alkalommal történt forgalomba helyezésen belül a két leggyakoribb gyártmány az Opel és a Suzuki volt, csak míg az állományban az Opel, addig a forgalomba helyezéseken belül a Suzuki érte el a legmagasabb darabszámot. Az Európai Autógyár-

⁶ Az összesítésben Magyarország becsült adata 60%.

tók Szövetségének (ACEA) nem végleges adatai szerint 2008-ban az **Európai Gazdasági Térségben** 14 millió 712 ezer, a megelőző évinél 7,8%-kal kevesebb új személygépkocsit helyeztek forgalomba. A visszaesés mértéke 1993 óta a legjelentősebb volt. A darabszám változását tekintve a legjelentősebb mérséklődés Spanyolországban következett be, ahol a megelőző évinél 454 ezerrel kevesebb személygépkocsit helyeztek forgalomba. Az új tagállamok közül Lettországon esett vissza a legnagyobb mértékben, több mint negytedével a regisztrációk száma, a visegrádi országokban ugyanakkor – hazánk kivételével – növekedés következett be.

Az országos **közúthálózat** 2008 végén 31 363 kilométert, a megelőző évinél 0,6%-kal többet tett ki. Ezen belül az autópálya-hálózat hossza 911 kilométer volt, 53 kilométerrel több, mint egy évvel korábban és 342 kilométerrel több, mint 2004 végén. Az utóbbi négy évben a legnagyobb növekedés 2006-ban történt.

2008-ban folytatódott a **személy sérülések közúti közlekedési balesetek** számának visszaesése, a 2007. évi 2%-os mérséklődést tavaly 7%-os csökkenés követte. 2008-ban 19 174 személy sérülést okozott közúti közlekedési baleset volt, amelyekben 26 365 személy szenvedett sérülést. A sérültek mintegy kétharmada könnyen, több mint egynegyede súlyosan sérült, az elhunytak száma 996 fő volt. A meghaltak közel fele véletlen áldozat volt. A megelőző évhez hasonlóan 2008-ban is mindhárom sérülési kategóriában csökkenés következett be, a legnagyobb mértékben, közel ötödével a halálos áldozatok száma mérséklődött. A balesetek több mint kilenczete a járművezetők hibájából történt; a leggyakoribb okok között a sebesség nem megfelelő megválasztása és az elsőbbségadás elmulasztása nevezhető meg. Személygépkocsiban utazva 745-en veszítették életüket 2008-ban, közel háromnegyedük nem használt biztonsági övet. Az ittasan okozott balesetek aránya az elmúlt három év során 2008-ban volt a legalacsonyabb, a 12%-os érték két százalékponttal alacsonyabb a 2007. évinél.

Távközlés, internet

2008-ban a távközlésben folytatódott a vezetékes telefonálás szerepének csökkenése, a mobiltelefonálás térnyerése. A bekapcsolt **vezetékes fővonalak** száma 2008 végén 3,1 millió volt, 5,5%-kal kevesebb, mint az előző év végén, s az ütemcsökkenés is erősödött. Ez annak ellenére alakul így, hogy fokozatosan terjed a kábeltelevíziós hálózaton nyújtott telefonálás lehetősége is (a vonalak több mint 8%-a ilyen). Száz lakosra 31 vezetékes fővonal jutott, míg 2007 végén még 33. Ez az ellátottság uniós összehasonlításban⁷ alacsonynak mondható: 2007-ben nem érte el az uniós átlagot (47), ugyanakkor – Szlovéniát és Észtországot leszámítva – magasabb volt, mint a többi kelet- és közép-európai országban. Az unióban a legmagasabb értéket Németország képviseli, ahol az említett évben 65 vonal jutott száz lakosra.

A vonalak 18%-a volt ISDN, számuk csökkenése ellenére arányuk lényegében nem változott az egy évvel korábbihoz képest.

A **mobiltelefon-előfizetések** száma az év végén 12,2 millió volt. Ez 11%-kal több, mint 2007-ben, amikor az előfizetések száma lényegében ugyanilyen mértékben bővült. A növekedéshez a mobilinternet terjedése is nagyban hozzájárult. Az előfizetések legnagyobb részét továbbra is a feltöltőkártyás mobiltelefonok tették ki: arányuk 61% volt, valamivel alacsonyabb, mint a megelőző évben. Évközi adatok alapján⁸ hazánkban a száz lakosra jutó mobil-előfizetések értéke (a szeptember végi 117) nem érte el az uniós átlagot (119).

A **vezetékes telefonokról kezdeményezett beszélgetések** száma – internethívások nélkül – 2 milliárd volt, 9%-kal kevesebb, mint 2007-ben. Ez a csökkenés jóval meghaladja a vezetékes fővonalak számának mérséklődését. A betárcsázós internet térvesztése és a szélessávú kapcsolatok további terjedése nyomán az internethívások száma és időtartama is számottevően mérséklődött: 42, illetve 38%-ára esett az egy évvel korábbinak. A beszélgetések időtartama egy év alatt 6,5 milliárd percről 6 milliárdra, 8%-

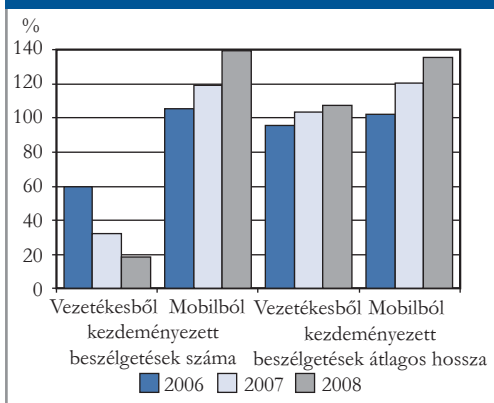
⁷ Nemzetközi Távközlési Unió (ITU), <http://www.itu.int>

⁸ Progress Report on the Single European Electronic Communications Market 2007 (14th Report). 2009. március 24.

kal csökkent, összhangban a beszélgetések számának ütemcsökkenésével. A beszélgetések átlagos ideje 3,1 perc volt, valamivel több, mint 2007-ben.

A **mobilhálózatból kezdeményezett hívások** száma 7,8 milliárd volt, 8,4%-kal több, mint 2007-ben. A hívások időtartama 15,8 milliárd percet tett ki, 15%-kal többet, mint egy évvel korábban, ami az előző évi növekedést is meghaladja. Egy beszélgetés átlagosan 2 perc, lényegesen rövidebb, mint a vezetékes hálózattól kiinduló beszélgetések esetében. A mobilhálózatokból kiinduló hívások időtartamának döntő részét, 64%-át továbbra is a saját hálózatba irányuló hívások teszik ki. Az elküldött **sms**-ek (rövid szöveges üzenetek) száma 1,9 milliárd, az előző évinél 5%-kal magasabb szintre emelkedett.

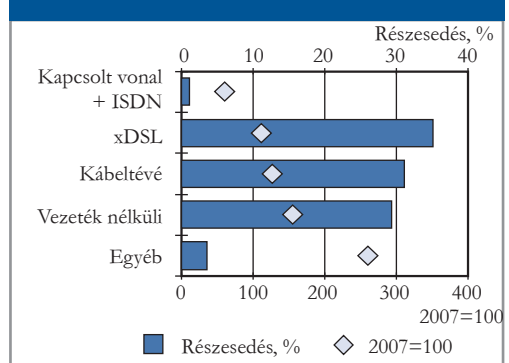
45. ábra. Telefonbeszélgetések számának és átlagos időtartamának indexe (2005=100)

Az **internet-előfizetések** száma a korábbi évekhez képest lassúbb ütemben, 27%-kal bővült, 2008 végén több mint 2,3 milliót tett ki. A múlt évben folytatódott a vezeték nélküli internet, ezen belül a mobilinternet dinamikus térnyerése, bár a 2007-ben megfigyelt növekedési ütem valamivel csökkent. Míközben a vezeték nélküli hozzáférés 56%-kal bővült, részesedése az előző évihez képest 5 százalékponttal, 29%-ra nőtt. A szélessávú hozzáférést biztosító elérési módok közül 2008-ban is a kábelhálózatos előfizetések száma növekedett gyorsabban, 27%-kal, az xDSL-előfizetéseké 10%-kal gyarapodott, így részesedésük összességében az összes előfizetés kétharmadát adja.

(Ez 5 százalékponttal kevesebb, mint egy évvel korábban volt.) A kapcsoltvonalis és ISDN-előfizetések száma egy év alatt 60%-kal zuhant, ez jelenti a legkisebb szegmenst, ellentétben a korábbi évekkel, amikor az egyéb kategóriába tartozó (például bérelt vonal, helyi hálózat) előfizetések adták az összes előfizetés legkisebb hányadát.

46. ábra. Internet-előfizetések számának indexe és megoszlása, 2008

A **háztartásoknak** 2008-ban 48%-a rendelkezett otthoni **internet-hozzáféréssel**, ami az előző évhez képest 10 százalékpontos növekedés. A szélessávú hozzáférés a háztartások 42%-ára jellemző, ami szintén erőteljes, 9 százalékpontos javulás egy év alatt. Az unió (EU-27) átlagában a háztartások 60%-a rendelkezik internet-, 49%-a szélessávú hozzáféréssel. Egy év alatt az internet-hozzáférés tekintetében a 23. helyről a 19–20. helyre léptünk előre az uniós országok rangsorában, ugyanakkor a szélessávú hozzáférést tekintve a 16. helyről a 17. helyre csúszunk vissza. (A visegrádi országok közül az internet-hozzáférés Szlovákiában és Lengyelországban nagyobb arányú, mint hazánkban, a szélessávú hozzáférés elérhetősége viszont a térségben Magyarországon a legmagasabb.)

Az **internetezők** legmagasabb arányban (93–95%-ban) kommunikációra és termékekről és szolgáltatásokról való információgyűjtésre használták az internetet. Legalább felüket jellemezte az online újság-, magazinolvasás, valamint az egészségügyi információk böngészése is.

Magyarországon a legalább 10 főt foglalkoztató nem pénzügyi **vállalkozások** 86%-a rendelkezett internet-hozzáféréssel, ugyanannyi, mint egy évvel korábban. A 93%-os uniós átlaghoz képest a lemaradásunk változatlan, a 25. helyen állunk a 27-ből (Bulgáriát és Romániát megelőzve).

A **postalétesítmények** száma 2008 végén 2741 volt (2007-ben 2744), ebből 167 működött Budapesten és 758 a többi városban. A községi posták száma kevesse csökkent. A mobilpostai szolgáltatással ellátott települések száma 1122 volt, ezeken a településeken a postai szolgáltatás a megadott időben a kijelölt tartózkodási ponton érhető el. A levélpostai küldemények száma az előző évhez képest enyhén csökkent, nem érte el a 900 millió darabot. A postacsomag-küldemények száma is kevesebb volt, mint egy évvel korábban, alig haladta meg az 1,6 milliót.

A vezetékes műsorjelelosztó – **kábeltelvíziós** – hálózat fejlődése tovább folytatódott. 2007-ben több mint 2,1 millió lakás (ezek 93%-a csillagpontosan) volt bekapcsolva, év végi lakásállománnyal számolva az arány 50%-os. A szolgáltatás a települések 58%-ára koncentrált. A fejlődést jelzi, hogy 2006 és 2007 között 3,5-ről 3,8 millióra nőtt a potenciális kapacitás, a hálózatra felfűzhető lakások (homepass) száma. Emellett egyre több cég kínál telefon- és internetszolgáltatást, továbbá terjed a digitális kábeltelvízés is. A kábeltelvízión keresztül kínált csomagok átlagos havi díja 2007-ben 3109 forint volt, a megelőző évinél 1,1%-kal magasabb.

A televíziók **összes adásidője** 2008-ban megközelítette a 2,1 millió órát, ami az előző évvel lényegében megegyezett, a rádióké 1%-os növekedés mellett meghaladta az 1,2 milliót.

Kiskereskedelem

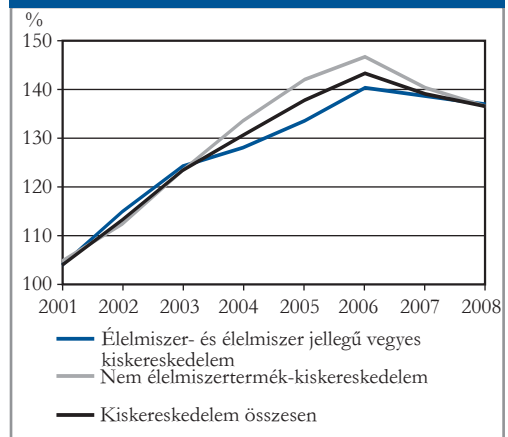
Az 1998-tól 2006-ig töretlen forgalomnövekedést a **kiskereskedelem**ben és a **csomagküldő hálózatban** 2007-ben 3%-os mérséklődés váltotta fel, amit 2008-ban ennél valamivel kisebb mértékű, 1,8%-os csökkenés követett. Az **Európai Unió** tagállamainak (EU-27) összesített kiskereskedelmi forgalmára az Eurostat – naptárhatástól megtisztított – adatai 2008

első két hónapját, illetve májust kivéve havonta stagnálást vagy 1% körüli csökkenést mutattak az előző év azonos hónapjához képest. Éves szinten a 2007. évi növekedés után tavaly stagnált a forgalom.

Hazánkban az **élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem**ben – a belső kereslet szükségletével összefüggésben – 1,2%-kal maradt el a forgalom volumene az egy évvel korábbitól. Ezen belül a forgalom kilenczetedét adó élelmiszer jellegű vegyes üzletek eladásai 1,3%-kal alacsonyabbak voltak, míg az élelmiszer-, ital- és dohányárúüzletekéi – az előző évi alacsony bázishoz képest – fél százalékkal emelkedtek.

A **nem élelmiszertermék-kiskereskedelem**ben a visszaesés erősebb volt, csakúgy, mint 2007-ben: akkor 4,5, 2008-ban további 2,5%-kal volt kisebb a forgalom volumene, mint egy évvel korábban. A kategórián belül a bútór-, háztartási cikkek-, építőanyag-kiskereskedelem eladásai csökkentek a leginkább: 5,7%-kal. Az iparcikk jellegű vegyes, valamint a könyv-, újság-, papíráru- és egyéb iparcikk-üzletek forgalma 2,4, illetve 1,2%-kal esett vissza. Ezzel szemben a textil-, ruházati és lábbeli-kiskereskedelem, továbbá a gyógyszer-, gyógyászati termék-, illatszerek-kiskereskedelem eladásai mérsékelten, 0,9, illetve 0,8%-kal nőttek. Közülük a textil-kiskereskedelem az előző évi csökkenést szerény növekedés váltotta fel, ugyanakkor a gyógyszerek,

47. ábra. A kiskereskedelmi forgalom volumenindexe (2000=100)

gyógyászati termékek, illatszerek eladásai a 2007. évihez képest lassuló ütemben bővültek. Az egyenként mindössze fél százalék körüli súlyt képviselő használtcikk-, illetve csomagküldő kiskereskedelemben folytatódott a forgalom volumenének bővülése, bár lassuló ütemben: az előbbi 3,6, az utóbbi 4%-kal növelte eladásait.

A 2006 óta az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes forgalmat jellemző magasabb növekedési vagy enyhébb csökkenési ütemek következtében folytatódott a **forgalom szerkezetének** lassú eltolódása az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes forgalom javára, a nem élelmiszertermék-kiskereskedelem rovására. A 2008. évi 6350 milliárd forint értékű forgalom 52%-a származott élelmiszer- és vegyes, 48%-a a nem élelmiszertermékek kereskedelméből, ami egy év alatt két százalékpontnyi változást jelent. Mindez nagyobb részben az élelmiszer jellegű vegyes üzletek részesedésének további dinamikus bővülésére vezethető vissza, ami pedig a nagy eladóterű üzletek további térnyerésének következménye. A nem élelmiszer-kereskedelem eladásain belül a textil-, ruházati és lábbeli-, illetve a gyógyszer- és gyógyászattermék-, illatszertüzetek részaránya növekedett leginkább, míg a bútortartáscikk-, építőanyag-üzletek részesedése csökkent 2008-ban.

A **gépjármű- és járműalkatrész-üzletek** 2008. évi hazai forgalma 1116 milliárd forintot, az üzemanyag-töltő állomásoké 1211 milliárd forintot tett ki. A gépjármű- és járműalkatrész-kereskedelemben az előző évek lassuló ütemű növekedését, majd stagnálását 2007-ben csaknem 6%-os csökkenés követte, 2008-ban pedig eladásainak volumene 7,8%-kal maradt el az előző évitől. Az üzemanyag-kiskereskedelem forgalmának korábbi növekedését stagnálás váltotta fel.

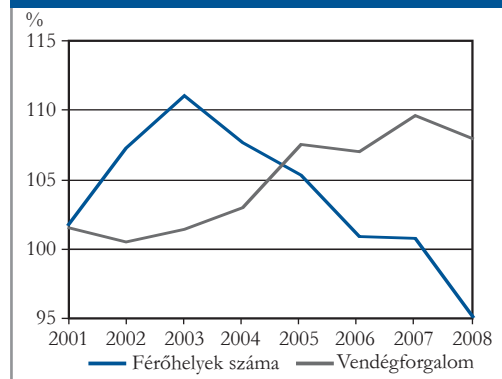
Turizmus, vendéglátás

A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazat részesedése a **bruttó hozzáadott értékből** 1,5% volt 2008-ban, az ágazat azonban a foglalkoztatásban ennél nagyobb szerepet töltött be: a 157 ezer **foglalkoztatott** az összes foglalkoztatott 4%-át adta. Az ágazat szereplőinek a kilátásokra vonatkozó megítélését jelzi, hogy 2008-ban a **beruházások** volumene 11%-kal bővült, miközben nemzetgazda-

sági szinten 3%-os csökkenést mutattak az adatok.

2008-ra vonatkozóan az ágazat teljesítménymutatói általában gyengülést vagy stagnálást jeleztek. A kereskedelmi szálláshelyek **kapacitásának** – 2003 óta tartó – szűkülése folytatódott, a **kihasználtság** mérsékelten emelkedő tendenciája megállt, az összes kereskedelmi szálláshelytípusra számított férőhelykapacitás-kihasználtság 26,7%-ot tett ki, a – kempingeket nem tartalmazó – szobakapacitás-kihasználtság pedig 41,2% volt. A szállodai szobakapacitás-kihasználtság egy év alatt másfél százalékponttal csökkent, és 48,5%-ot ért el.

48. ábra. Férőhelyek és vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken (2000=100)

A **kereskedelmi szálláshelyek bevételei** 245 milliárd forintot tettek ki, ami folyó áron is elmaradt az előző év azonos időszakától, miközben az ágazatra számított fogyasztóiár-index 107,5% volt. A bevétel összetevői közül – folyó áron – csupán a vendéglátásból származó bevétel, valamint a belföldi forgalomból származó szállásdíjbevételek emelkedtek, 6,3, illetve 5,4%-kal, míg a legnagyobb visszaesést az egyéb szolgáltatásokból és reggeliből származó bevételekre mutatták ki (9,5%). A fajlagos bevételi mutatók közül az egy vendégéjszakára jutó szállásdíj 7030, az egy szoba egy működési napjára jutó bevétel 5730 forintot tett ki, ami folyó áron csekély elmozdulást jelezett.

A **vendéglátóhelyek** eladási forgalma – a kereskedelmi szálláshelyek vendéglátó egységeivel együtt – összesen 687 milliárd forint volt 2008-ban, ennek 87%-a a kereskedelmi (ezen belül 11% a szálláshelyi), 13%-a a

munkahelyi forgalomban keletkezett. A 2007-ben mért 3,7%-os forgalomcsökkenés után 2008-ban ennél nagyobb mértékben, 4,8%-kal maradt el a forgalom az egy évvel korábitól. Ezen belül a kereskedelmi vendéglátás forgalmának volumene nagyobb mértékben, 5,2%-kal, a munkahelyi forgalomé 1,9%-kal csökkent egy év alatt.

A magyar lakosság 2008-ban több mint 17 millió alkalommal utazott **külföldre**, és utazásai alkalmával közel 84 millió napot töltött el, az utazásokra pedig 725 milliárd forintot fordított. Az egy napra utazók részaránya a korábbi tendenciától eltérően 2008-ban mérséklődött, de így is túlnyomó részét, 63%-át adták a külföldre látogatóknak. A külföldi látogatások száma 1, az eltöltött idő viszont 19,5%-kal haladta meg az egy évvel korábbi értéket.

A lakosság 36%-a vett részt többnapos **belföldi** utazáson, így mintegy 22 millió utazás alkalmával csaknem 88 millió napot töltöttek el a magyarok kereskedelmi vagy egyéb szálláshelyeken. Az utazásokra fordított idő közel felét a rokon, barát által biztosított szálláson, negyedét saját nyaralóban vagy második otthonban töltötték el az utazók.

A **kereskedelmi szálláshelyeken** 4,1 millió belföldi vendég 9,9 millió éjszakát töltött el, a vendégek átlagos tartózkodási ideje 2,4 éjszaka volt. A vendégek száma 2%-kal magasabb volt ugyan az előző évinél, azonban a tartózkodási idő rövidülésével a vendégéjszakák száma csekély mértékben elmaradt a 2007-ben mérttől. Ez a korábbi évek (2004 kivételével) dinamikus bővülésével összevetve a pozitív tendencia megtörését jelzi, amit a belföldi üdülési csekkek folyamatosan bővülő forgalma is csak tompítani tudott. (2008-ban a Magyar Nemzeti Üdülési Alapítvány adatai szerint a kereskedelmi szálláshelyek 21 milliárd forint értékben váltottak be csekket.)

A belföldiek vendégéjszakáinak száma egyedül a szállodákban emelkedett, összességében 1,6%-kal, de az ötcillagos egységekben 17, a négycillagosokban 9%-os bővülésről számoltak be. A panziók forgalma az előző három év növekedése után 2008-ban 1,6%-kal mérséklődött, az üdülőházaké és kempingeké lényegében stagnált, a turista- és ifjúsági szállóké 11–15%-kal visszaesett. Mindezzel összhangban a belföldi vendégek vendégéjszakáinak egyre nagyobb hányadát, 2008-ban 63%-át szállodákban vették igénybe, s folytatódott a

szállodákban belül a magasabb kategóriájú egységek térnyerése is. A panziók szerepe gyengül, 2008-ban a forgalom 15%-át könyvelhették el, s az egyéb szállástípusok is egyre kisebb részesedést mondhatnak magukénak.

A **magánszálláshelyekre** 684 ezer belföldi vendég érkezett, akik 2,5 millió éjszakát töltöttek el, meghatározó hányadát, háromnegyedét a fizetővendéglátásban, egynegyedét a falusi szállásadásban. A vendégek száma 9, a vendégéjszakáké 7%-kal emelkedett. A vendégek tartózkodási ideje hosszabb volt, mint a kereskedelmi szálláshelyeken (3,7 nap), de szintén rövidült.

Magyarországra 40 millió **külföldi látogató** érkezett (tehergépkocsi-vezetők nélkül), s 97,4 millió napot töltöttek hazánkban. A hazánkba látogatók száma 0,4%-kal nőtt egy év alatt, az eltöltött napoké lényegében nem változott. (A Turisztikai Világszervezet adatai szerint a világon az év egészében 2% körüli mértékben csökkent a nemzetközi turistaforgalom.) A látogatók 78%-a egy napra érkezett Magyarországra, a több napra érkezők száma 8,8 millió volt, utóbbiak átlagosan 7,6 éjszakát töltöttek nálunk. A külföldi vendégek a külföldi látogatók számához képest igen alacsony arányban szálltak meg a statisztika eszközeivel leírható kereskedelmi vagy magánszálláshelyeken.

A **kereskedelmi szálláshelyekre** érkezett 3,5 millió külföldi vendég 9,9 millió vendégéjszakát vett igénybe. A vendégek száma 1,1%-kal magasabb volt, mint az előző évben, de az összes tartózkodási idejük 2,3%-kal elmaradt attól. A külföldi vendégek átlagosan 2,8 éjszakát töltöttek e létesítményekben, ami valamivel több, mint a belföldi vendégek esetében, ám szintén csökkenő tendenciát mutat.

A vendégforgalom a külföldiek által leggyakrabban (négyötödrészt) választott szálláshelyen, a szállodákban 1,8%-kal mérséklődött, s a csökkenés a magasabb kategóriájú egységeket is érintette. 1%-os emelkedés a háromcillagos egységekben következett be, valamint a forgalom egytizedét fogadó kempingekben és a marginális jelentőségű turistaszállókban. A forgalom szerkezete szállástípus szerinti bontásban lényegében nem változott az elmúlt három év alatt.

A kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált külföldi vendégéjszakák 75%-át az előző évhez hasonlóan az Európai Unió (EU-27) állampolgárai vették igénybe. A

vendégéjszakák száma alapján vett öt fő küldő ország (Németország, Ausztria, Nagy-Britannia, Egyesült Államok, Olaszország) közül Nagy-Britannia polgárai fél százalékkal több, a többi négyé kevesebb éjszakát vettek igénybe, mint az előző évben; a visszaesés Ausztria esetén viszonylag csekély, 3%-os, a másik három fő küldő ország esetén 10–11%-os volt. Emelkedett viszont a szintén jelentős számú turistát küldő Lengyelországból (34%-kal), Romániából (21%-kal), valamint Hollandiából (2%) érkezők által kifizetett vendégéjszakák száma.

A **magánszálláshelyekre** 285 ezer külföldi vendég érkezett, akik 1,4 millió éjszakát tölthettek el, 92%-át a fizetővendéglátásban, a többi a falusi szállásadásban. A vendégek száma 12%-kal bővült, a vendégéjszakáké ennél kevésbé, 10%-kal emelkedett. A vendégek tartózkodási ideje ez esetben is meghaladta a kereskedelmi szálláshelyeken mértet: 4,8 napot tett ki, valamivel kevesebbet, mint korábban.

A kereskedelmi szálláshelyek **férőhely-kapacitása** 2008. július 31-én 297 ezer volt, a 2007. júliusinál 6%-kal kisebb. A kempingeknél a 2007-ben megvalósított erőteljes kapacitásbővítést 2008-ban 8%-os csökkentés követte, a szállodáknál minimális volt a

változás (ezen belül a négy- és ötcillagos kategóriában bővült a kapacitás), a többi szálláshelytípust 1,5–20%-os csökkenés jellemezte.

A magánszállásadásban 2008. július végén 39,2 ezer szállásadó 227 ezer férőhellyel várta a vendégeket. Sem a szállásadók, sem a férőhelyek számát tekintve nem következett be lényeges változás, egy év alatt az előbbi mutató 1,1, utóbbi 0,3%-kal mérséklődött. A fizetővendéglátásban koncentráltabbá váltak a kapacitások 79%-a.

A kereskedelmi szálláshelyek forgalma a kilenc **idegenforgalmi régió** közül Budapest-Közép-Duna-vidéken és a Balatonon koncentráltabbá vált. A külföldi vendégek 65, a vendégéjszakák 54%-át az előbbi régióban regisztrálták. A balatoni települések részaránya az összes vendég tekintetében 17% volt, a vendégéjszakáké ennél magasabb (23%), ami a régióra jellemző hosszabb tartózkodási idő következménye.

A fizetővendéglátás férőhelyeinek közel héttizede a Balatonnál állt rendelkezésre. A falusi szállásadás férőhelyeinek eloszlása egyenletesebb: 15%-a jutott a Balatonra (Budapesten nincsenek ilyen típusú férőhelyek, így a Budapest-Közép-Duna-vidék turisztikai régió részesedése is igen alacsony).

18. tábla. Férőhely-kapacitás és vendégforgalom a kereskedelmi és a magánszálláshelyeken, 2008

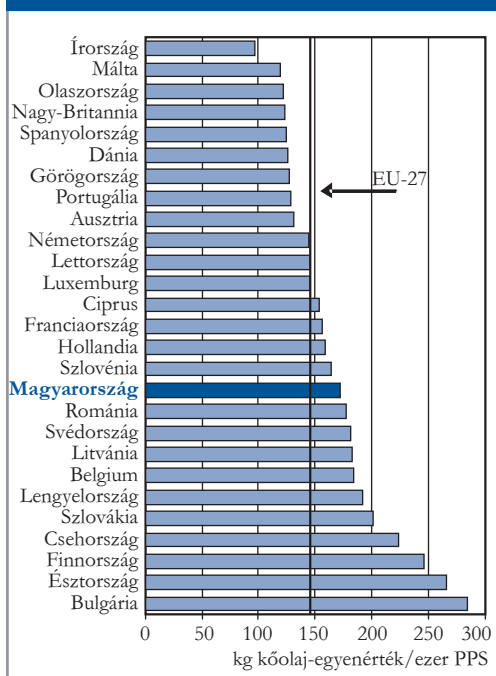
Szállástípus	Kiadható férőhelyek száma ^a		Vendégéjszakák száma		Férőhely-kihasználtság	
	ezer	2007 = 100,0	ezer	2007 = 100,0	%	változás 2007-hez, százalékpont
Szálloda	114,5	100,3	14 085	99,7	37,4	-0,8
Panzió	38,2	95,8	2 074	95,6	18,7	-0,3
Turistaszálló	22,1	80,5	604	90,7	13,9	+0,6
Ifjúsági szálló	15,9	83,6	603	83,6	20,8	-1,9
Üdülőház	20,1	98,5	881	98,5	21,9	-0,1
Kemping	86,2	92,0	1 574	101,6
Kereskedelmi szálláshelyek összesen	297,1	94,4	19 822	98,5	26,7	+0,3
Falusi szállásadás	47,6	110,2	744,5	106,7
Fizetővendéglátás	179,9	97,2	3 145,0	108,2
Magánszálláshelyek összesen	227,4	99,7	3 889,4	107,9

^a Július 31-én.

Energia

2008-ban 1120 petajoule (PJ) energiát használtak fel a nemzetgazdaságban, 5,4 PJ-lal, 0,5%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. Az elmúlt három év alatt a bruttó hazai termék 5,8%-os emelkedése mellett az energiafelhasználás összesen 2,9%-kal csökkent, ami a fajlagos energiaigényesség 8,2%-os csökkenését eredményezte. Az energiafelhasználás 2008. évi mérséklődése a GDP 0,6%-os növekedése mellett ment végbe, így az energiaigényesség 1,1%-kal csökkent. A vásárlóerő-paritás alapján számított GDP egységére jutó hazai energiafelhasználás 18%-kal haladta meg az Európai Unió átlagát.

49. ábra. A GDP egységére jutó energiafelhasználás, 2007

Az ipar energiafelhasználása 2008-ban 1,2%-kal csökkent az előző évhez képest, részesedése az összes energiafelhasználáson belül 37,8%-ot tett ki. Az

építőipar 2007. évi közel 10%-os energiafelhasználás-csökkenését tavaly kisebb mértékű (2,2%) visszaesés követte. Az energiafelhasználáson belül a második legnagyobb arányt (36%) képviselő lakossági szektor felhasználását jelentősen befolyásolja a fűtési igény, ami 2007-ben közel 5%-os csökkenést tett lehetővé. Ezt a viszonylag alacsony szintet a 2008. évi felhasználás 1,1%-kal haladta meg. A 18%-os súlyt képviselő kommunális és egyéb fogyasztók energiafelhasználása ugyanannyi volt, mint egy évvel korábban. A mezőgazdaságban a 2007. évi 4,7%-os csökkenés után tavaly 2,6%-kal nőtt az energiafelhasználás.

19. tábla. Energiafelhasználás a főbb fogyasztási csoportokban

Fogyasztási csoport	(petajoule)		
	2006	2007	2008
Összesen	1 152,0	1 125,4	1 120,0
Ebből:			
ipar	421,3	428,9	423,9
építőipar	10,7	9,2	9,0
mezőgazdaság	35,9	34,2	35,1
szállítás	50,3	50,6	50,0
kommunális és egyéb	218,0	202,0	202,0
lakosság	415,8	395,6	400,0

Az előző évekhez hasonlóan az energiaigények fedezésére szolgáló források 32%-a hazai termelésből, 68%-a importból származott. Termelésből közel azonos mennyiség (0,9%-kal több) állt rendelkezésre, mint 2007-ben. Számos energiafajta – köztük a kőolaj és a szén – termelése csökkent, növekedés a földgáz, az atomerőművi villamos energia, a tűzifa, valamint az egyéb megújuló energiahordozók esetében következett be.

2008-ban az energiahordozó-behozatal 6,2%-kal nőtt, ezen belül a legnagyobb mennyiségben importált energiahordozók közül a földgáz behozatala az előző két évi csökkenés után 16%-kal emelkedett, a kőolaj és kőolajtermékeké kissé csökkent. Az év folyamán a kivitel 175,5 PJ volt, 14%-kal több, mint egy évvel korábban, s 25%-kal több, mint 2005-ben. A kivitel legnagyobb és gyorsan növekvő tételét a kőolaj

és kőolajtermékek adják. A rendelkezésre álló forrásokból 39 PJ a készleteket gyarapította.

2008-ban a megújuló energiaforrások (víz- és szélenergiás villamos energia, tőzifa, és az egyéb megújuló energiaforrások) termelése 62 PJ volt, az összes hazai termelés 14,4%-a. Az összes energiafelhasználáson belül a megújuló energia felhasználásának aránya

Magyarországon 2007-ben 5,3% volt, ami az unió átlagának (7,8%) több mint kétharmada. Ennél alacsonyabb arány jellemzi Hollandiát (3,6%); Belgiumot (3,1%) és Írországot (2,9%). Szlovéniában, Észtországban és Romániában 10–12% közötti, Lettországból közel 30%-os a megújuló energiák felhasználásának aránya.

A környezet állapota és védelme

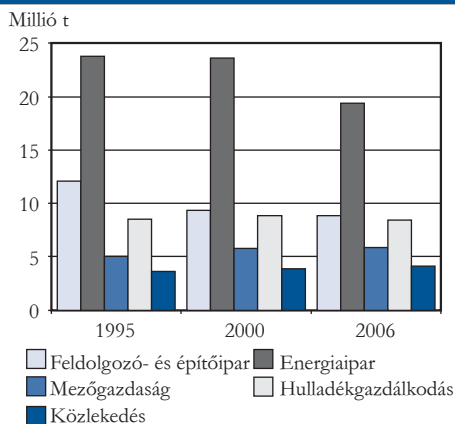
Hazánk területének európai viszonylatban is kimagasló arányát (62%) hasznosítja a mezőgazdaság. A mezőgazdasági talajokból kimosódó tápanyagok kedvezőtlenül befolyásolják a vízminőséget, a talajvizek elszennyeződnek, a felszíni vizek algásodnak. A kilencvenes évektől nagymértékben visszaeső **műtrágya-felhasználás** ebből a szempontból kedvezően értékelhető. Az egy hektár mezőgazdasági területre jutó műtrágyafelhasználás a hetvenes évek derekán volt a legmagasabb (224 kg), a kilencvenes évek elején ennek kevesebb mint fele, az ezredfordulón pedig a harmadánál is kevesebb. Azóta újra lassan emelkedik a kiszórt műtrágyamennyiség, 2008-ban 74 kg volt, jóval kevesebb, mint a nyugat-európai országok többségében. 2000 és 2007 között az értékesített növényvédőszer mennyisége megduplázódott, ezen belül a rovarölő szereké több mint háromszorosára növekedett. Az értékesített **növényvédőszer**ek 41%-a a gyomirtó szerek közé tartozik.

A **légszennyező anyagok** kibocsátása a múlt század végén történt általános és nagyarányú csökkenés után a jelen évtizedben kisebb mértékben és differenciáltabban változik. A káros anyagok többségét további csökkenés jellemzi, de a nitrogén-oxidok kibocsátása nőtt, a nem metán illékony szerves vegyületek lényegében stagnált.

A 2008 végén megjelent kormányrendelet módosításával véglegessé váltak a Natura 2000 területek. Az 1 mil-

lió 950 ezer hektárnyi Natura 2000 terület 39%-a eddigi **védett területeink** része. Hazánk a Pannon biogeográfiai régió része, amely számos olyan faj és élőhelytípus otthona, amely az unióban máshol nem fordul elő.

50. ábra. Üvegházhatású gázok kibocsátása gazdasági ágak szerint (CO₂-ra átszámítva)

Az Európai Unió természetvédelmi célú LIFE programja elsősorban a Natura 2000 területek állapotának megőrzését és javítását szolgálja. Általa mind a társadalmi természetvédelmi szervezetek, mind a

20. tábla. Védett természeti területek, 2007

Természeti terület	Száma, db	Térülete, ezer ha	Ebből: fokozottan védett terület
Nemzeti parkok	10	486	85
Tájvédelmi körzetek	37	327	45
Természetvédelmi területek	162	32	3
Helyi jelentőségű természetvédelmi területek	1 296	39	–
Összesen	1 505	884	133
Natura 2000			
különleges természetmegőrzési területek	467	1 390	–
madárvédelmi területek	55	1 350	–
Ramsari területek	26	205	–
MAB bioszféra rezervátumok	5	144	–

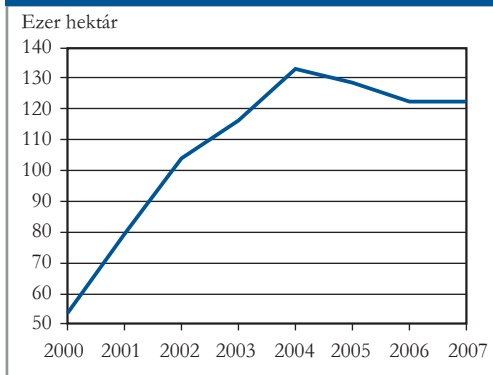
nemzetipark-igazgatóságok olyan támogatáshoz jutottak, amelyek jelentősen segítik legértékesebb területeink, legfőltettebb fajaink megőrzését. Hazánk először 2001-ben vette igénybe a LIFE-forrást, és 2007-ig 20 nyertes pályázat közel 17 millió euró uniós támogatást hozott a magyarországi természetvédelem számára.

Magyarországon 2007-ben mintegy 1891 ezer hektár területet borított **erdő**, ami az előző évihez képest 38 ezer hektár növekedés, köszönhetően az erdőtelepítés növekedésének és a fakitermelés csökkenésének. 2007-ben 19 ezer hektár területen végeztek erdőtelepítést, 5 ezer hektárral nagyobb területen, mint az előző évben. Emellett a fakitermelés 6,6 millió m³ volt, 2000 óta először nem haladta meg a 7 millió m³-es kitermelési szintet. A mai magyar erdőt a terület alacsony aránya és a nem őshonos fajokkal létesített mesterséges erdők és ültetvények viszonylag nagy részaránya jellemzi: 57%-át őshonos, 43%-át meghonosított fajok alkotják. Az összes erdőterület az ország területének ötödét foglalja el.

2007-ben az erdők egészségi állapota kismértékben romlott: csökkent a tünetmentes fák aránya (39%). A gyengén károsodott fák aránya 33,9, a közepesen és az erősen károsodottaké 18,5, illetve 6,4% volt.

A világ más országaitól eltérően Magyarországon 2004 óta csökken az **ökogazdálkodás** elvei szerint művelt területek aránya, az ily módon gazdálkodó szervezeti egységek száma azóta szintén csökkent. 2007-ben 1441 volt az ellenőrzött vállalkozások száma.

51. ábra. Ökológiai gazdálkodásba bevont terület

Az ellenőrzött területek közel 90%-a – 109 ezer hektár – már átállt, 12% van átállási időszakban. Több mint felén rét, legelő és 41%-án szántóföldi kultúra van. Az ültetvények részesedése 2,5%, a többi terület halastó, erdő, nádas, kifutó stb.

A nemzetgazdaság **vízfogyasztása** az 1990-es évek eleje óta fokozatosan csökken, amiben a fő szerepet a mezőgazdasági és lakossági vízfogyasztás mérséklődése játszotta. A takarékoság oka vélhetően elsősorban a víz és csatornadíjak fogyasztóiár-indexet többszörösen meghaladó emelkedése volt. A háztartások részére szolgáltatott ivóvíz mennyisége 2000 és 2007 között 3%-kal csökkent. A vezetékes ivóvízellátás előnyeit a települések 99,9%-án élvezhetik az ezredforduló óta, a bekapcsolt lakások aránya ugyanezen idő alatt 2,6 százalékponttal, 94,7%-ra nőtt. A közegészségügyileg átmenetileg nem megfelelő ivóvízzel rendelkező települések száma csökkent. 2007-ben 6 településre kellett ivóvizet szállítani.

Az elmúlt években jelentősen bővült a közüzemi **szennyvízelvezető hálózat**. 2007 végén a szennyvízelvezető hálózat hossza 40 562 km volt, csaknem 16 ezer kilométerrel több a 2000. évinél. A kibocsátott, közcsatornán elvezetett települési szennyvizek mennyisége az évtized közepéig nőtt, azóta a közcsatorna-hálózat bővülése ellenére csökkent, 2007-ben 534 millió m³ volt, mintegy 6%-kal kevesebb az előző évinél. A közcsatornán elvezetett szennyvíz egyre nagyobb része kerül biológiai, illetve harmadik tisztítási fokozatú tisztítás után a befogadóba: a legalább biológiailag tisztított szennyvizek aránya az utóbbi 7 év alatt 58-ról 72%-ra emelkedett.

Az elmúlt években a keletkezett **hulladékmennyiség** összességében csökkenő tendenciát mutat, de az egyes hulladékcsoportok aránya folyamatosan változik.

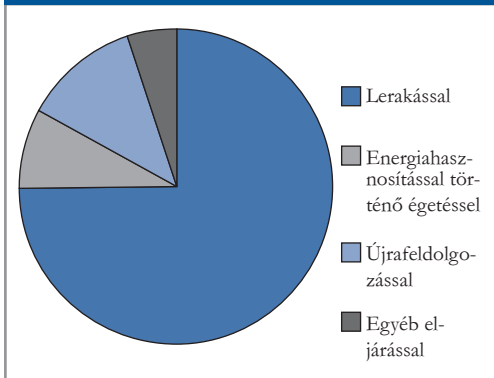
A települési szilárd hulladék mennyisége a korábbi évek növekedése után 2007-ben csökkent, egy főre jutó mennyisége 457 kg volt. A települési folyékony hulladék egy főre jutó mennyisége nem haladta meg a 0,5 m³-t. A települési szilárd hulladékok döntő részének (87%) begyűjtése a hagyományos kereken belül történik, csupán 7%-át gyűjtik szelektív módon, a fennmaradó részét pedig lomtalanítással és közterülettisztítással.

21. tábla. Hulladékok keletkezése

Hulladékcsoport	2000	2006	2007
Települési szilárd hulladék, ezer t	4 552	4 711	4 594
Települési folyékony hulladék, ezer m ³	6 172	5 027	4 690
Veszélyes hulladék, ezer t	2 554	1 366	1 082
Ipari és egyéb vállalkozói nem veszélyes hulladék, ezer t	10 062	8 204	7 489

A lerakás a legkevésbé környezetbarát hulladékkezelési mód, mivel nehézfémek és más toxikus összetevők kimosódásához, üvegházhatású gázok kibocsátásához, értékes területek elvesztéséhez és megnövekedett közúti forgalomhoz vezet. Ennek ellenére a legerjedtebb hulladékkezelési eljárás, mert a fajlagos költségei általában alacsonyabbak, mint az égetésnek vagy a visszaforgatásnak. A települési szilárd hulladék 83%-át lerakással ártalmatlanítják Magyarországon, és ennek a mennyiségnek 74%-a kerül műszaki védelemmel ellátott lerakóba.

52. ábra. A települési szilárd hulladék ártalmatlanítása, 2007 (százalékos megoszlás)

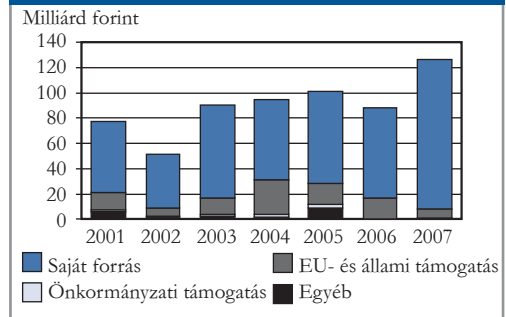

Az égetés lehetővé teszi az energiahasonosítást és a hulladék térfogatának csökkentését. Hátránya mérgező gázok, például dioxinok kibocsátása, a képződő salak, ami később lerakásra kerül (bár egy része visszaforgatható), és a gáztisztításból eredő vízszennyezés.

A nemzetgazdaság **környezetvédelmi beruházásai** 2007-ben 171 milliárd forintot tettek ki, aminek 88%-a közvetlen, 12%-a pedig úgynevezett (folya-

matba) integrált környezetvédelmi beruházás formájában valósult meg. Az előző évhez képest az összes környezetvédelmi beruházás reálértéke közel 20%-kal csökkent. A közvetlen környezetvédelmi beruházások volumene 5%-kal nőtt, míg az integrált beruházásoké egyharmadára esett vissza. 2001-hez viszonyítva 2007-ben a közvetlen beruházások reálértéke alig csökkent, az integrált beruházásoké azonban kevesebb mint felére esett vissza.

53. ábra. Környezetvédelmi beruházások finanszírozás szerint a közigazgatáson kívüli gazdasági ágakban

A 2007-es beruházások közel fele szennyvízkezelésre irányult, megközelítőleg negyede pedig a levegő tisztaságának megőrzésére. A beruházások 29%-át a közigazgatás hajtotta végre, beruházásainak döntő többsége közvetlen beruházás volt. A legtöbb integrált beruházás a feldolgozóiparban (41%) valamint az egyéb közösségi, személyi szolgáltatás ágba sorolt gazdasági szervezeteknél történt (40%). 2007-ben a feldolgozóipar környezetvédelmi beruházásai 46 milliárd forintot tettek ki, ami az előző évhez viszonyítva összehasonlító áron 57%-os növekedést jelent.

2007-ben a közigazgatáson kívüli gazdasági szervezetek környezetvédelmi beruházásaik közel 94%-át valósították meg saját anyagi forrásaik terhére, míg 5%-át közvetlen EU-támogatás, vagy állami támogatás finanszírozta. A külső forrásból megvalósított környezetvédelmi beruházások részaránya 2007-ben csökkent az előző évihez képest, aminek hátterében elsősorban az állami támogatású beruházások nagymértékű (volumenben közel 80%-os) csökkenése áll.

A nemzetgazdaságban 2007-ben a szervezeten belüli folyó környezetvédelmi ráfordítások értéke 205 milliárd forint volt, míg külső szolgáltatóknak 126 milliárdot fizettek ki, mindkét esetben döntően hulladék- és szennyvízkezelésért.

A **környezetvédelmi iparba** tartozó szervezetek által értékesített termékek és szolgáltatások nettó árbevétele 2007-ben 370 milliárd forint volt; 23 milliárd

forinttal több, mint a megelőző évben. Ennek 98%-át a környezeti szennyezések közvetlen csökkentését szolgáló termékek előállításából és ilyen szolgáltatók nyújtásából származó árbevétel tette ki.

A gazdasági szervezetek környezetvédelmi ipari tevékenységgel összefüggésben 2007-ben összesen 19 800 főt foglalkoztattak.

1993-tól létezik a környezetbarát termékeket megkülönböztető, megfelelőségtanúsító rendszer. Célja a környezet iránti felelősségtudat erősítése és a gyártók, forgalmazók ösztönzése arra, hogy környezeti szempontból kedvezőbb tulajdonságú termékeket, eljárásokat vezessenek be. A **környezetbarát címkével** ellátott termékek száma 2008-ban 339 volt, 8 év alatt 40%-kal emelkedett. Döntő többségük (88%) építőipari termék és csomagolóeszköz volt.

Ábrák jegyzéke

1. A népesség száma nem, életkor és családi állapot szerint, 2008. január 1.	7
2. Ezer lakosra jutó élveszületés és halálozás.....	9
3. A 15–64 éves népesség megoszlása	13
4. A munkanélküliségi ráta alakulása	14
5. A havi bruttó átlagkereset alakulása	17
6. A havi nettó átlagkereset változása az előző évhez képest.....	18
7. A havi átlagkeresetek alakulása	19
8. Az idős népesség és a nyugdíjkiadás arányszámái, 2006.....	19
9. A háztartások nominális követeléseinek és tartozásainak évenkénti változása	22
10. A háztartások végső fogyasztása és annak összetevői a GDP százalékában.....	23
11. A fogyasztói árak növekedése az egy évvel azelőttihez képest.....	24
12. Lakásépítés.....	27
13. Bejelentett rosszszindulatú daganatos betegségek száma.....	28
14. A háziorvosokhoz bejelentkezett 18 évnél idősebbek ezer lakosra jutó megbetegedései.....	29
15. Túlsúlyos gyermekek ezer megvizsgáltra jutó száma, 2007	29
16. Szociális alapszolgáltatásokat nyújtó települések aránya.....	31
17. Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő kiskorúak száma	32
18. Szociális segélyben részesültek száma	33
19. A vagyon elleni bűncselekmények számának alakulása	35
20. Ismertté vált bűncselekmények és bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma, 2008	36
21. Az iskolarendszerű oktatás nappali képzéseiben résztvevők száma.....	39
22. A középfokú oktatás nappali tagozatán tanulók száma.....	40
23. A felsőoktatásban tanulók száma tízezer lakosra, 2006	41
24. A kutatási-fejlesztési ráfordítások pénzügyi forrásai	42
25. Kiadott könyvek száma a könyv műfaja szerint.....	44
26. A GDP változása az előző év azonos negyedévéhez képest (szezónálisan és munkanaphatással kiigazítva).....	48
27. A GDP és a bruttó állóeszköz-felhalmozás alakulása (változás az előző év azonos negyedévéhez képest).....	49

28. A GDP, a fogyasztás és a reálkeresetek alakulása (változás az előző év azonos negyedévéhez képest).....	49
29. A nettó export a GDP arányában	50
30. A GDP és a beruházások volumenének alakulása (2000=100)	53
31. A folyó fizetési mérleg és összetevői	58
32. A nettó külföldi adósságállomány alakulása (az év végén)	59
33. A külkereskedelmi termékforgalom egyenlegének alakulása (folyó áron)	60
34. A gépek és szállítóeszközök külkereskedelme.....	61
35. A feldolgozott termékek külkereskedelme	62
36. A mezőgazdaság bruttó termelésének indexe (2000=100)	67
37. A mezőgazdasági termelői árak alakulása (2000=100)	69
38. Az ipari termelés és értékesítés változása (az előző évhez képest)	69
39. Az EU-27 és Magyarország ipari termelésének alakulása (előző év = 100)	71
40. Az ipari termelői árak alakulása (változás az előző évihez képest)	72
41. Az építőipar termelési volumenének alakulása (2000=100).....	73
42. Szállítási ágazatok áruszállítási teljesítménye, 2008	74
43. A helyközi személyszállítás teljesítménye a meghatározó tömegközlekedési eszközökön.....	74
44. Személygépkocsi-állomány és első forgalomba helyezés.....	75
45. Telefonbeszélgetések számának és átlagos időtartamának indexe (2005=100)	77
46. Internet-előfizetések számának indexe és megoszlása, 2008	77
47. A kiskereskedelmi forgalom volumenindexe (2000=100).....	78
48. Férőhelyek és vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken (2000=100)	79
49. A GDP egységére jutó energiafelhasználás, 2007.....	83
50. Üvegházhatású gázok kibocsátása gazdasági ágak szerint (CO ₂ -ra átszámítva).....	85
51. Ökológiai gazdálkodásba bevont terület	86
52. A települési szilárd hulladék ártalmatlanítása, 2007 (százalékos megoszlás)	87
53. Környezetvédelmi beruházások finanszírozás szerint a közigazgatáson kívüli gazdasági ágakban.....	87

Táblák jegyzéke

1. Főbb népmozgalmi adatok régiók szerint, 2008.....	10
2. Egyes uniós országok fontosabb demográfiai arányszámai, 2008.....	11
3. Munkaerő-piaci tendenciák a régiókban (a 15–64 éves népességen belül)	15
4. A fogyasztói árak változása az előző évhez képest.....	25
5. A járóbeteg-szakellátás legtöbb beavatkozást végző rendeléseinek száz lakosra jutó száma, 2007	29
6. A gyógyító-megelőző ellátás finanszírozása feladatonként.....	30
7. Az önkormányzatok által nyújtott főbb támogatások, 2007.....	32
8. Tanulók aránya iskolafenntartók szerint a nappali oktatásban, 2008/2009.....	40
9. A főiskolai és egyetemi szintű képzésben részt vevő hallgatók megoszlása.....	41
10. A kutatás-fejlesztés ráfordítási és létszámadatai szervezeti típusok szerint.....	43
11. A bruttó nemzeti jövedelem alakulása.....	51
12. A GDP területi adatai, 2007.....	52
13. Területi adatok a beruházások megvalósulásának helye szerint, 2007.....	55
14. A Magyarországon legnagyobb közvetlen tőkebefektetési állománnyal rendelkező országok főbb adatai 2007 végén	56
15. A külkereskedelmi termékforgalom mérlegének alakulása országcsoportonként	61
16. A fontosabb növények termésmennyisége.....	68
17. Az ipari termelés alakulása régióként	71
18. Férőhely-kapacitás és vendégforgalom a kereskedelmi és a magánszálláshelyeken, 2008.....	81
19. Energiafelhasználás a főbb fogyasztási csoportokban.....	83
20. Védett természeti területek, 2007.....	85
21. Hulladékok keletkezése.....	87

Jelmagyarázat:

– = A jelenség nem fordult elő.

.. = Az adat nem ismeretes.

Megjegyzés:

A táblázatokban a részadatok összegei – a kerekítések miatt – eltérhetnek az összesen adatoktól.

Kiadványrendelés, értékesítés és további információ:
KSH Információszołgálat
1024 Budapest, Fényes Elek u. 14–18.
Levelezési cím: 1525 Budapest Pf. 51.; Fax: 345-6788
E-mail: informacioszolgalat@ksh.hu
Telefon: 345-6570 (rendelés)
345-6283, 345-6713 (értékesítés)
345-6789 (információ)
Internet: <http://www.ksh.hu>

Borítódizájrn: Vargas Print Stúdió Kft.
Készült: Xerox Magyarország Kft. – 2009.084